

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

**Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών**

— ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΟ 1837 —

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

**«Κοινωνικές Επιστήμες και Ανθρωπιστικές Σπουδές στην Εκπαίδευση –
Κοινωνιολογία και Σύγχρονη Κοινωνία: Ειδικά Θέματα Ειδικής Ηλικίας,
Κοινωνικών Μειονοτήτων, Εργασίας και Εκπαίδευσης.»**

ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΜΑΛΛΙΟΥΡΗ

**«Η κοινωνική ένταξη προσφύγων και μεταναστών στην
Ελλάδα και στην Ευρώπη από το 2015 έως το 2020»**

(“The social integration of refugees and immigrants in Greece and
European Union from 2015 to 2020”)

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

ΔΑΣΚΑΛΑΚΗΣ ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ

Μάιος 2024

Ευχαριστίες

Η παρούσα διπλωματική εργασία με τίτλο «Η κοινωνική ένταξη προσφύγων και μεταναστών στην Ελλάδα και στην Ευρώπη από το 2015 έως το 2020.», εκπονήθηκε από την μεταπτυχιακή φοιτήτρια Μαλλιούρη Αναστασία για το Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα «Κοινωνικές Επιστήμες και Ανθρωπιστικές Σπουδές στην Εκπαίδευση» με ειδίκευση «Κοινωνιολογία και Σύγχρονη Κοινωνία: Ειδικά Θέματα Ειδικής Ηλικίας, Κοινωνικών Μειονοτήτων, Εργασίας και Εκπαίδευσης» (Ε.Κ.Π.Α) κατά το ακαδημαϊκό έτος 2022-2023.

Επιβλέπων στην παρούσα εργασία ήταν ο καθηγητής Δημοσθένης Δασκαλάκης ενώ, η εξεταστική επιτροπή εκτός από τον ίδιο απαρτιζόταν, από τον κ. Χαράλαμπο Μπαρμπούνη (Ομότιμος Καθηγητή του Ε.Κ.Π.Α) και την Καθηγήτρια, Δημάκη-Ζώρα τους οποίους και ευχαριστώ θερμά για την συμμετοχή τους.

Θα ήθελα ακόμη να ευχαριστήσω όλους όσους συνέβαλαν, με οποιοδήποτε τρόπο, στην επιτυχή ολοκλήρωση της Μεταπτυχιακής μου εργασίας. Καθώς και τον επιβλέποντα καθηγητή μου για την εμπιστοσύνη που μου έδειξε αναθέτοντάς μου την παρούσα Διπλωματική Εργασία.

Η εργασία αυτή είναι αφιερωμένη στους γονείς μου.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Αντικείμενο της παρούσας διπλωματικής εργασίας αποτελεί η εξέταση της κοινωνικής ένταξης των μεταναστών και των προσφύγων στην Ελλάδα και σε άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά την πενταετία 2015 με 2020. Συγκεκριμένα, έχει εναρκτήρια έτος το 2015, γιατί το έτος εκείνο είναι ορόσημο, λόγω της μαζικής εισροής προσφύγων, κυρίως των Σύριων σε ευρωπαϊκό έδαφος εξαιτίας του πολέμου. Για το σκοπό αυτό, πρώτα θα αποσαφηνιστούν οι βασικοί όροι της μετανάστευσης και έπειτα θα ακολουθήσει μια ιστορική ανασκόπηση του κοινωνικού γίνεσθαι. Κατόπιν, θα γίνει αναφορά στα Νομοθετικά Διατάγματα που θεσπίστηκαν κυρίως στην Ελλάδα, με σκοπό την ένταξή τους και συνάμα την Μεταναστευτική Πολιτική που εκείνη ακολούθησε. Στη συνέχεια θα γίνει λόγος για την λειτουργία των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (Μ.Κ.Ο) και τον ρόλο που επωμίστηκαν στην ροπή του μεταναστευτικού. Βασικό σημείο της εργασίας κατέχει ο δείκτης MIPEX, για την ερμηνεία και την ανάλυση του μεταναστευτικού φαινομένου, που θα επιτρέψει μέσα από ποσοστά και γραφήματα να ερμηνεύσουμε την πορεία της Μετανάστευσης στην Ευρώπη. Στο τελευταίο της μέρος, θα υπάρξουν τα συμπεράσματα μέσα από την βιβλιογραφική έρευνα και τα στοιχεία του δείκτη. Σκοπός της διπλωματικής εργασίας συνιστά η σκιαγράφηση της τρέχουσας πορείας της μετανάστευσης και σε ποιο βαθμό έχει επιτευχθεί η προσπάθεια των κρατών για την ένταξη τους προσφύγων και μεταναστών στη νέα τους χώρα.

Λέξεις-κλειδιά : μετανάστευση, μετανάστες , μεταναστευτικές ροές , πρόσφυγες, ένταξη, ενσωμάτωση, αφομοίωση , κινητικότητα, επανένωση, νομοθετήματα, μεταναστευτικές πολιτικές, Αραβική Άνοιξη, Μ.Κ.Ο.

ABSTRACT

The aim of this thesis is the examination of the social integration of migrants and refugees in Greece and other countries of European Union during the five-year period from 2015 to 2020. Specifically, the under-examination period starts at year 2015 that is considered as a milestone, due to the massive income of refugees (mainly from Syria) on European soil due to the war. In this direction, the main terms related to migration and then a historical and sociological review will take place. Then, the focus will be moved towards the Decrees Law, mainly enacted in Greece, aiming to resolve the problem and the Migration Policy that European Union followed during that period. Next, the role and actions of non-governmental organizations (NGOs) will be examined and their affection to the immigration crisis. A key point of this thesis will be the presentation and analysis of MIPEX index; that is heavily related to the interpretation and understanding of integration of migrants to societies. In the last part of the project, conclusions will be drawn using literature research and available data. These conclusions will be related to the extend up to which migrants are adopted and integrated in European Societies and the effectiveness of countries in their attempt to handle Migration Crisis will be reviewed and evaluated.

Keywords: immigration, immigrants, migration flows, refugees, immigration policies, immigration strategy, integration, index, MIPEX.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ - TABLE OF CONTENTS

Ευχαριστίες.....	1
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	2
ABSTRACT.....	3
ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ - TABLE OF CONTENTS.....	4
1. Εισαγωγή.....	7
1.1 Το μεταναστευτικό φαινόμενο στην Ελλάδα.....	8
1.2 Εννοιολογικές προσεγγίσεις.....	13
1.2.1 Κοινωνική Ενσωμάτωση.....	14
2. Η Περίπτωση των χωρών του Αραβικού Κόσμου.....	16
2.1 Προσεγγίζοντας θεωρητικά την Αραβική Άνοιξη.....	16
2.1.1 Η περίπτωση της Τυνησίας.....	16
2.1.2 Η περίπτωση της Αιγύπτου, του Μπαχρέιν και της Υεμένης.....	17
2.1.3 Η ηγεμονία του Καντάφι και η περίπτωση της Λιβύης.....	18
3. Μετανάστευση: Ορισμός, Θεωρίες, Αίτια, Διαφορές Πρόσφυγα – Μετανάστη.....	30
3.1 Μετανάστευση: Εννοιολογική Προσέγγιση.....	30
3.2 Η οικονομική «προσέγγιση» της μετανάστευσης.....	35
3.3 Οι κοινωνιολογικές προσεγγίσεις της μετανάστευσης.....	36
3.4 Άλλες προσεγγίσεις της μετανάστευσης από το 1980 και έπειτα.....	38
3.5 Τα αίτια της μετανάστευσης προς την Ελλάδα.....	39
3.6 Αίτια της εσωτερικής μετανάστευσης.....	41
3.7 Αίτια της εξωτερικής μετανάστευσης.....	42
3.8 Διαφορές Πρόσφυγα-Μετανάστη.....	45
4. Οι επιπτώσεις της μετανάστευσης στην Ευρώπη και στην Ελλάδα.....	48
4.1 Η Ελλάδα ως πρώτη χώρας υποδοχής προσφύγων και μεταναστών.....	48
4.2 Οικονομικές επιπτώσεις της μετανάστευσης.....	49

4.3 Επιπτώσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα.....	50
5. Η μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα και στην Ευρώπη.....	52
5.1 Η μεταναστευτική πολιτική της Ευρώπης.....	53
5.2 Ελληνική Μεταναστευτική Πολιτική: Θεσμικό Πλαίσιο , Νομικό Καθεστώς.....	57
5.3 Νομοθετικό πλαίσιο για το άσυλο στην Ελλάδα.....	68
5.3.1 Ασυνόδευτοι Ανήλικοι.....	69
5.3.2 Διαδικασία ασύλου για άτομα που βρίσκονται υπό κράτηση ή σε διαδικασία υποδοχής και ταυτοποίησης.....	71
6. Η κοινωνική ένταξη και κοινωνική ενσωμάτωση των προσφύγων/μεταναστών.....	72
6.1 Το ελληνικό μοντέλο ένταξης.....	74
6.2 Η ένταξη στην Ελλάδα στις μέρες μας.....	75
7. Πολιτική της ενσωμάτωσης.....	77
7.1 Εννοιολογικό πλαίσιο.....	77
7.2 Οι όψεις της ενσωμάτωσης.....	77
7.2.1 Παράγοντες που επιδρούν στην πορεία των πολιτικών ένταξης.....	77
8. Ο δείκτης MIPEX.....	79
8.1 Γενικά στοιχεία του δείκτη MIPEX.....	79
8.1.1 Διεύθυνση και χρηματοδότηση του δείκτη MIPEX.....	79
8.1.2 Εκδόσεις του δείκτη MIPEX.....	79
8.1.3 Η χρησιμότητα του δείκτη MIPEX.....	81
8.2 Οι συνιστώσες (Policy Areas) του MIPEX.....	82
8.3 Η μεθοδολογία του MIPEX.....	85
8.3.1 Η Διαμόρφωση τιμών του δείκτη MIPEX και των Policy Areas.....	85
8.4 Τα αποτελέσματα του δείκτη MIPEX για την Ελλάδα μέσα από τα αποτελέσματα της 4 ^{ης} και της 5 ^{ης} έκδοσης.....	88
8.4.1 Αποτελέσματα 4 ^{ης} έκδοσης.....	89
8.4.2 Αποτελέσματα 5 ^{ης} έκδοσης.....	90
8.4.3 Ανάλυση των αποτελεσμάτων 4 ^{ης} και 5 ^{ης} έκδοσης.....	91

8.4.4 Συγκεντρωτικά συμπεράσματα της 5 ^{ης} έκδοσης.....	96
8.4.5 Μία εικόνα στα αποτελέσματα άλλων χωρών μέσα από την 5 ^η έκδοση του δείκτη MIPEX.....	97
Βιβλιογραφία.....	104

1. Εισαγωγή

Η μετανάστευση ατόμων από τον τόπο τους τελείται αδιάκοπα μέσα στους αιώνες της ανθρώπινης ιστορίας. Όταν η κίνησή τους αυτή έχει ληφθεί κατόπιν προσωπικών κριτηρίων, οι συνέπειές της θετικές και μη επηρεάζουν πλήθος ανθρώπων και άλλων φορέων. Γι' αυτό και κατά το πέρασμα των αιώνων παραμένει αμείωτο το ενδιαφέρον για μελέτη τόσο του φαινομένου αυτού, τόσο από την σκοπιά της επιστημονικής κοινότητας, όσο και των πολιτικών φορέων, διεθνών οργανισμών, κυβερνητικών και μη αλλά και της κοινωνίας. Η μετανάστευση αποτελεί ένα πολυδιάστατο φαινόμενο μείζονος σημασίας, που μελετώντας το «φωτίζεται» και ερμηνεύεται η σημερινή κοινωνία. Καθώς το φαινόμενο αυτό συντελείται αλληλοεπιδρούν διάφοροι τομείς, που αρμόζει να μελετηθούν επιμέρους ο καθένας για να αναλυθεί η επίδραση της μετανάστευσης σε όλες τις συνιστώσες της σύγχρονης κοινωνίας εξειδικευμένα. Συγκεκριμένα, η μετανάστευση είναι συνδεδεμένη με την παγκόσμια οικονομία, μίας και οι μεταβολές στο φαινόμενο της μετανάστευσης έχουν παρατηρηθεί να είναι άκρως επιδραστικές τόσο στην οικονομική πολιτική μίας χώρας όσο και στην επιρροή ισορροπιών στο παγκόσμιο κοινωνικό σύστημα. Επίσης, η μετανάστευση είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με κοινωνικές και πολιτισμικές μεταβολές αφού η συστηματική μετακίνηση πληθυσμών επηρεάζει και εξελίσσει τόσο την κουλτούρα, την κληρονομία και τις συνήθειες του λαού που δέχεται την μεταναστευτική ροή αλλά και εκείνου του λαού που μεταναστεύει. Η μελέτη της μπορεί να μας βοηθήσει να κατανοήσουμε και να αντιμετωπίσουμε τις προκλήσεις που προκύπτουν από αυτές τις αλλαγές. Στα προαναφερθέντα δε μπορεί να μην συνυπολογιστεί και η κατανόηση που προσδίδει η μελέτη του μεταναστευτικού φαινομένου σε θέματα πολιτικής και εν γένει γεωπολιτικής μιας και η μετανάστευση είναι ένα φαινόμενο που εμπλέκει διάφορες χώρες και υπερθεματίζει τόσο τις στρατηγικές των εμπλεκόμενων χωρών πάνω στο ζήτημα όσο και τις σχέσεις που οι χώρες ανέπτυξαν μεταξύ τους κατά την διάρκεια της εκδήλωσης και αντιμετώπισης του φαινομένου.

Ένα ποσοτικό «εργαλείο» που συνεισφέρει στην κατανόηση αλλά και στην αντιμετώπιση του μεταναστευτικού φαινομένου αποτελεί ο δείκτης MIPEX (Migrant Integration Policy Index). Όπως κάθε ποσοτικό μέγεθος, έτσι και ο δείκτης MIPEX έχει ως στόχο να συνεισφέρει σε μια περιγραφή και ερμηνεία ενός φαινομένου (εν προκειμένου του μεταναστευτικού) που θα είναι απαλλαγμένη από υποκειμενικές

απόψεις και αντιλήψεις και τα συμπεράσματά της θα προκύπτουν από αντικειμενικά κριτήρια και γεγονότα όπως τα αριθμητικά δεδομένα και οι προϋπάρχουσες στατιστικές μελέτες και έρευνες. Η χρήση του δείκτη MIPEX μπορεί να βοηθήσει τους αναλυτές να κατανοήσουν ποιες είναι οι διαφορές στις πολιτικές ενσωμάτωσης σε διάφορες χώρες αλλά και να κατανοήσουν το βαθμό συνεισφοράς των θεωρητικών προσεγγίσεων αλλά και των πολιτικών στην επίλυση ή αντιμετώπιση προβλημάτων και προκλήσεων αλληλένδετων με το μεταναστευτικό φαινόμενο.

1.1 Το μεταναστευτικό φαινόμενο στην Ελλάδα

Η μετανάστευση δεν αποτελεί ένα παροδικό φαινόμενο των καιρών μας, μα μία συνεχή ανά τους αιώνες προσπάθεια του ανθρώπου με πρωταρχικό στόχο την βελτίωση των συνθηκών διαβίωσής του. Κατά τη διάρκεια των αιώνων οι άνθρωποι μετανάστευαν μόνοι τους ή μαζί με την οικογένειά τους είτε ομαδικά. Επομένως, αν ανατρέξουμε σε διάφορες χρονικές περιόδους θα ανακαλέσουμε στην μνήμη μας πλήθος μεταναστευτικών ροών από και προς όλες τις χώρες.

Το φαινόμενο της μετανάστευσης παρατηρείται έντονα και στην χώρα μας. Σημαντικό ρόλο σε αυτό έχει η γεωγραφική της θέση, αφού από τα Βυζαντινά χρόνια έχει χαρακτηριστεί ως σταυροδρόμι μεταξύ Δύσης και Ανατολής, Βορρά και Νότου. Έτσι, οι μετακινήσεις πληθυσμών ειρηνικών και μη υπήρχαν διαχρονικά στην Ελλάδα λόγω της γεωγραφικής της θέσης. Από 1975 έως και την αρχή του 21^{ου} αιώνα, η Ελλάδα δέχτηκε ρεύματα μαζικής εισροής τόσο από την Ευρώπη όσο και από άλλα μέρη της υφηλίου. Στις επόμενες παραγράφους της εισαγωγής θα γίνει μια συνοπτική αναφορά σε μορφές του μεταναστευτικού φαινομένου που παρατηρήθηκαν στην χώρα μας καθώς και στις αλλαγές που αυτές επέφεραν σε διάφορους τομείς όπως η πολιτισμική εξέλιξη και η οικονομία.

Η Μικρασιατική καταστροφή έπαιξε καταλυτικό ρόλο στη διαμόρφωση του σύγχρονου ελληνικού κράτους. Οι Έλληνες της Μικράς Ασίας υπήρξαν το πρώτο και το μεγαλύτερο μεταναστευτικό ρεύμα προς την Ελλάδα. Περίπου 1,4 εκατομμύρια Μικρασιάτες πρόσφυγες ήρθαν στην Ελλάδα από το 1920 και έπειτα. Η μετανάστευσή τους στην Ελλάδα δεν συνέβη μεμιάς, μα χωρίστηκε σε φάσεις ανάλογα με την ροπή των εξελίξεων του πολέμου. Όσοι διέμεναν κοντά στην ζώνη των πολεμικών επιχειρήσεων έφυγαν κατά το 1920-1921 και οι υπόλοιποι το 1922 όπου και τράπηκαν σε φυγή μετά την ολοκληρωτική επικράτηση της Τουρκίας. Οι πρόσφυγες της Μικράς Ασίας εντάχθηκαν σχετικά γρήγορα στην νέα τους κοινωνία

και είχαν θετική επιρροή στην οικονομία της χώρας , τόσο στο εμπόριο όσο και στην βιομηχανία αφού μέσα από την εργασία τους ενισχύθηκε η εσωτερική αγορά. Η αποκατάσταση των προσφύγων σε αστικές εγκαταστάσεις ήταν γρήγορη, ενώ στον αγροτικό πληθυσμό η εγκατάστασή τους συνοδεύτηκε μαζί με εύρεση εργασίας σε αντίθεση με τα αστικά κέντρα. Η ένταξη, η ενσωμάτωση και η αφομοίωσή τους πραγματοποιήθηκε τελικά με το πέρασμα των χρόνων. Αν και υπήρξε κρατική μέριμνα και σχέδιο για την ενσωμάτωση των Μικρασιατών στο Ελλαδικό χώρο, παρατηρήθηκαν έντονες προστριβές των προσφύγων εκ Μικράς Ασίας με τους γηγενείς σχεδόν σε όλους τους επιμέρους τομείς, όπως η πολιτιστική αποδοχή. Οι προστριβές και τα προβλήματα εξομαλύνθηκαν σχεδόν ολοκληρωτικά κατά την δεκαετία του 1940.

Ο Δεύτερος Παγκόσμιος πόλεμος και στην συνέχεια ο Εμφύλιος πόλεμος άλλαξαν εκ νέου το οικονομικό και το πολιτικό τοπίο της Ελλάδας. Αμφότεροι, επιμήκυναν και άμβλυναν τις υπάρχουσες κοινωνικές δυσφορίες και συνάμα καθυστέρησαν την ανοικοδόμηση της χώρας, όταν οι ευρωπαϊκές χώρες είχαν ήδη ξεκινήσει. Μετά την λήξη των πολεμικών συρράξεων και στην δεκαετία που ακολούθησε η ανεργία κορυφώθηκε. Κατά κύριο λόγο το μεγαλύτερο ποσοστό του εργατικού δυναμικού της χώρας ήταν αγρότες, οι οποίοι αναγκάστηκαν να μετατοπιστούν προς τα αστικά κέντρα για εύρεση εργασίας και απασχολούνταν κυρίως σε βιομηχανίες. Τα κύρια αίτια της μετανάστευσής του αγροτικού πληθυσμού που επέφεραν την ανεργία τους ήταν η μειωμένη κατοχή των στρεμμάτων αφού την πλειονότητα της γης κατείχε η Εκκλησία και τα μοναστήρια. Ακόμα, στην εσωτερική μετανάστευσή τους συνέλαβαν και οι αναχρονιστικές μέθοδοι καλλιέργειας της γης και η έλλειψη τεχνικού εξοπλισμού. Η εύρεση εργασίας λοιπόν, αποδείχθηκε δύσκολο εγχείρημα και όταν τελικά ευρέθη η αμοιβή της ήταν πενιχρή και δεν επαρκούσε για τα προς το ζην. Η έλλειψη έγκαιρου κρατικού σχεδίου, η οικονομική δυσφορία και η πολιτική αστάθεια της χώρας «άνοιξαν τον δρόμο» σε πολλούς από τους Έλληνες της εποχής για την μετανάστευση προς το εξωτερικό. Για πολλές δεκαετίες, μεγάλος αριθμός Ελλήνων μεμονωμένα μετανάστευσε προς χώρες του εξωτερικού, κυρίως στην Βόρεια Ευρώπη (Γερμανία) αλλά ακόμη και στις πιο μακρινές ηπείρους Η.Π.Α και Αυστραλία, αφού για τους ασθενέστερους πολίτες της χώρας η φυγή ήταν πια η μόνη βιώσιμη λύση. Τα πρώτα χρόνια των μεταναστεύσεων (κυρίως προς την Γερμανία), οι Έλληνες μετανάστες ήταν κατ' αποκλειστικότητα άνδρες και στην πλειοψηφία τους άγαμοι.

Όσοι εξ αυτών ήταν έγγαμοί μετανάστευαν ως επί το πλείστον χωρίς την οικογένειά τους και όταν σταθεροποιούνταν οικονομικά στην χώρα-προορισμό τότε μετανάστευαν και τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας και επανένωνονταν. Μετανάστευαν πρώτα οι άνδρες, καθώς η εργασία για την οποία προορίζονταν οι μεταναστευτικές ροές στις χώρες υποδοχής αρχικά ήταν επίπονη σωματικά και γι' αυτό επιλέγονταν έναντι των γυναικών. Επίσης, η γυναίκα φρόντιζε την ανατροφή των παιδιών και η γυναικεία απασχόληση δεν ήταν διαδεδομένη την εποχή εκείνη. Οι Έλληνες μετανάστες εργάστηκαν κυρίως στη βαριά βιομηχανία μέσα σε δύσκολες συνθήκες εργασίας, επειδή ήταν ανειδίκευτοι και προερχόμενοι από φτωχές αγροτικές περιοχές της χώρας μας, με χαμηλό κοινωνικό υπόβαθρο και δίχως να γνωρίζουν ξένες γλώσσες. Με τον καιρό η εργασία τους επέφερε οικονομική ενσωμάτωση στην κοινωνία όμως οι δυσκολίες τους στον κοινωνικό ιστό παρέμειναν άλυτα για δεκαετίες. Οι Έλληνες μετανάστες της Γερμανίας, καθώς είχαν μεταναστεύσει για οικονομικούς λόγους, όταν ανέκαμψαν είτε επέστρεψαν είτε παρέμειναν στην χώρα όπου μετανάστευσαν και ξεκίνησαν μια νέα ζωή. Παρόμοια μεταναστευτικά ρεύματα προς τις Η.Π.Α, τον Καναδά ή άλλες χώρες υποδοχής είχαν την ίδια πορεία και χαρακτηριστικά με το μεταναστευτικό ρεύμα προς Γερμανία που αναφέρθηκε παραπάνω.

Καθώς, όμως διανύουμε τη δεκαετία του 1970 η Ελλάδα από παραδοσιακή χώρα «αποστολής» μεταναστών εξελίσσεται σε χώρα υποδοχής, με κυριότερες μεταναστευτικές εισροές της να ήταν οι οικονομικοί μετανάστες, οι οποίοι προέρχονται από τις γειτονικές της χώρες που τότε δεν ήταν τότε μέλη-κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Πλήθος προσφύγων και μεταναστών λοιπόν, ήρθαν από την Αλβανία, Ουκρανία, Γεωργία, Ρουμανία και Βουλγαρία. Θα μελετηθεί πρωτίστως η περίπτωση των Αλβανών προσφύγων/μεταναστών, αφού από εκεί προήλθε το μεγαλύτερο πληθυσμιακό ποσοστό και ότι ισχύει για εκείνους ισχύει και για τους υπόλοιπους που προέρχονται από άλλες χώρες της Ανατολικής Ευρώπης. Η μετανάστευση σε άλλες χώρες, γειτονικές και μη, αποτελεί χαρακτηριστικό στοιχείο του Αλβανικού λαού. Η μετανάστευση τους προς την Ελλάδα κορυφώθηκε μετά την πτώση του καθεστώτος Χότζα (Hoxha) μαζί με την πτώση των σοσιαλιστικών καθεστώτων της Ευρώπης στο τέλος της δεκαετίας του 1980. Το πρώτο μεγάλο ρεύμα Αλβανών καταφθάνει κατά την περίοδο 1989-2000. Όπως και στην περίπτωση των Μικρασιατών, έτσι και στις μεγάλες ροές που ακολούθησαν από τις χώρες του

πρώην Ανατολικού μπλοκ, η ελληνική κυβέρνηση δεν ήταν έτοιμη και ξεκινά να πράττει με νομοθετήματα ετεροχρονισμένα σε σχέση με τις ανάγκες και τα ζητήματα που προέκυπταν. Για τον λόγο αυτό, η απορρόφηση των εισροών στην ελληνική κοινωνία πραγματοποιήθηκε άναρχα. Εξαιτίας αυτής της ανετοιμότητας, μέχρι και ο ακριβής αριθμός μεταναστών που ήρθε και παρέμεινε στην Ελλάδα ήταν αδύνατο να εκτιμηθεί με ακρίβεια, διότι δεν υπήρχαν επαρκή στοιχεία και μετρήσεις. Ένας από τους λόγους που η καταγραφή και η αξιολόγηση της συγκεκριμένης μεταναστατευτικής ροής ήταν αναποτελεσματική εδραζόταν στην άτυπη εργασία τους καθώς, δεν ήταν νόμιμοι μετανάστες, αν και εργάζονταν δεν μπορούσαν να αποδείξουν την νόμιμη απασχόλησή τους γιατί δεν πλήρωναν ασφαλιστικές εισφορές οι εργοδότες τους. Εκείνου με τη σειρά τους επειδή είχαν έρθει στην Ελλάδα για μια καλύτερη οικονομική τύχη, δέχονταν την «μαύρη» εργασία καθώς είχαν οικονομική στενότητα. Η απογραφή του 2001 επιτρέπει, μέσω της ορθότητας των στοιχείων της, να λάβουμε διαφωτιστικές πληροφορίες και σχετικά δεδομένα για τα δημογραφικά, εργασιακά και κοινωνικά χαρακτηριστικά των μεταναστών. Το μεγαλύτερο ποσοστό ήταν άνδρες που ήρθαν στην Ελλάδα και εργάζονταν κυρίως σε κατασκευαστικά έργα, σε υπηρεσίες μεταφορών, σε ξενοδοχεία και εστιατόρια και στον αγροτικό τομέα. Στον αντίποδα, το μεγαλύτερο ποσοστό γυναικών που κατέφθασαν στην Ελλάδα κατά την υπό εξέταση μεταναστευτική ροή κυρίως φρόντιζε την ανατροφή των παιδιών και, αν δούλευε, απασχολούνταν κυρίως είτε σαν οικιακοί βοηθοί είτε βοηθοί φροντίδας ηλικιωμένων. Η προαναφερθείσα καθυστέρηση του κρατικού μηχανισμού στην λήψη μέτρων αλλά και η απουσία ξεκάθαρης μεταναστευτικής πολιτικής, άφησε ελεύθερο το πεδίο να δημιουργηθούν αδιέξοδα και εντάσεις στην κοινωνία που οδήγησαν σε ρατσιστικές συμπεριφορές και αντιλήψεις, μεταξύ των γηγενών και των μεταναστών/προσφύγων. Ίσως ο κυριότερος τομέας όπου το προαναφερθέν φαινόμενο έγινε αντιληπτό ήταν η αγορά εργασίας. Οι μετανάστες/πρόσφυγες κατηγορήθηκαν πως συνέβαλαν καθοριστικά στην αύξηση της ανεργίας για τους Έλληνες, καθώς κάλυπταν σε μεγάλο βαθμό την ζήτηση εργασίας και μάλιστα, όντας άκρως ανταγωνιστική, αφού συνήθως εργάζονταν ανασφάλιστοι, σε αρκετά δύσκολες και απαιτητικές εργασίες και για πολύ χαμηλότερο ωρομίσθιο εν συγκρίσει με αυτό των γηγενών. Μια πιο μετριοπαθής «ματιά» στο ζήτημα, αναδεικνύει το γεγονός πως οι πρόσφυγες/μετανάστες κάλυπταν θέσεις εργασίας και ειδικότητες που, αν και απαραίτητες, δεν μπορούσαν να καλυφθούν από το εγχώριο εργατικό δυναμικό που κατά την εποχή εκείνη στόχευε σε

μία εργασία στον τομέα παροχής υπηρεσιών ή στο εμπόριο και δεν είχε ως άμεση προτεραιότητά του την εργασία σε απαιτητικούς αλλά παράλληλα κομβικούς κλάδους για κάθε οικονομία, όπως ο πρωτογενής τομέας ή οι οικοδομικές εργασίες.

Στα χρόνια της ελληνικής οικονομικής κρίσης, 2008 μέχρι και το 2015, καταγράφηκε έντονη «έξοδος» από την χώρα. Η Ελλάδα μετατράπηκε και πάλι σε χώρα «αποστολής μεταναστών» κυρίως προς τις χώρες της κεντρικής και βόρειας Ευρώπης, όπως η Ολλανδία, η Γερμανία αλλά και οι χώρες του Ηνωμένου Βασιλείου. Οι χώρες αυτές κυριάρχησαν ως «προορισμοί» καθώς είχαν ισχυρότερες οικονομίες σε σχέση με την Ελλάδα αλλά μεγαλύτερη ζήτηση εργασίας. Κύρια αιτία φυγής και αυτή τη φορά αποτέλεσαν η οικονομική και η επαγγελματική ανάκαμψη όσων μετανάστευσαν και, επιπροσθέτως, δομικά προβλήματα που υπήρχαν στην ελληνική κοινωνία και πολιτική σκηνή όπως η διαφθορά, οι «πελατειακές σχέσεις», η αναξιοκρατία και η απουσία ή συνεχής παρακμή υποδομών και κρατικών παροχών. Την περίοδο της κρίσης εγκατέλειψαν την χώρα περίπου μισό εκατομμύριο Έλληνες. Η διαφορά με τις προηγούμενες γενιές των Ελλήνων που μετανάστευσαν έγκειται στο μορφωτικό επίπεδο των φυγόντων. Η εκπαίδευσή τους δεν είναι ελλιπής, όπως παλαιότερα, αλλά ήταν απόφοιτοι Πανεπιστημίων, κάτοχοι μεταπτυχιακών και διδακτορικών τίτλων. Γίνεται λοιπόν αντιληπτό, πως στο συγκεκριμένο κύμα μετανάστευσης από την χώρα, συμπεριλήφθηκε μεγάλη μερίδα του πληθυσμού που ήταν άκρως καταρτισμένη και θα μπορούσε να συνεισφέρει στην χώρα τόσο ως «εξειδικευμένο» εργατικό δυναμικό όσο και δημογραφικά, αφού η πλειονότητα όσων μετανάστευσαν ήταν νέοι. Το φαινόμενο αυτό της μετανάστευσης χιλιάδων νέων (από 20 έως 39 ετών) με υψηλό μορφωτικό επίπεδο από την χώρα καταγωγής τους ονομάστηκε “brain drain”. Το φαινόμενο αυτό παρατηρήθηκε για πρώτη φορά στην Αγγλία από ερευνητές στην δεκαετία του 1900, όταν παρατηρήθηκε πως πολλοί Βρετανοί επιστήμονες μετανάστευσαν προς τις Η.Π.Α. Το φαινόμενο του “brain drain”, όπως προαναφέρθηκε, δεν παρατηρείται κατ’ αποκλειστικότητα στην Ελλάδα μα σε όλες τις χώρες της Ευρώπης. Στην Γηραιά Ήπειρο, η άμβλυνση αυτού του φαινομένου είναι εντονότερη στις χώρες των Βαλκανίων και της Νότιας Ευρώπης, οι οποίες κατά κύριο λόγο έχουν κάποια κοινά χαρακτηριστικά όπως «αδύναμες» οικονομίες, έλλειψη κρατικών υποδομών, πολιτική αστάθεια, συχνά φαινόμενα διαφθοράς και αναξιοκρατίας. Η μόνιμη εγκατάσταση των νέων, ιδιαίτερα αυτών με πανεπιστημιακή μόρφωση, σε νέα χώρα προκαλεί επιπτώσεις σε όλους τους τομείς

στην χώρα καταγωγής τους. Δημογραφικά, θα επιφέρει πτώση του γηγενούς πληθυσμού. Φορολογικά, η μετανάστευση του υψηλά καταρτισμένου προσωπικού μιας χώρας αποτελεί «πληγή» για το φορολογικό και οικονομικό σχεδιασμό της χώρας, αφού χάνεται εργατικό ή επιστημονικό δυναμικό για το οποίο επενδύθηκαν χρήματα για να καταρτιστεί και να προσφέρει στη χώρα και μέσω της δουλειάς του θα συνέβαλε στην παραγωγή πλούτου και γνώσης στην χώρα και θα απέδιδε φόρους στον κρατικό προϋπολογισμό. Το φαινόμενο του “brain drain” εμπεριέχει δυνητικά ακόμα μία σοβαρή συνέπεια στην περίπτωση της Ελλάδας. Εάν το εξειδικευμένο και καταρτισμένο δυναμικό της χώρας παράγει τις υπηρεσίες του σε άλλη οικονομία, η αντικατάστασή του στον παραγωγικό κύκλο (παραγωγική διαδικασία) ενδέχεται να γίνει από ανειδίκευτα εργατικά χέρια οδηγώντας έτσι σε μία ριζική αλλαγή της ελληνικής αγοράς εργασίας, μέσω της προσφοράς ανειδίκευτης εργασίας στην παραγωγή και εν γένει στην γενικότερη μετατροπή της ελληνικής οικονομίας σε μία οικονομία που εξάγει κατ’ αποκλειστικότητα ακατέργαστα αγροτικά προϊόντα, ενεργειακούς πόρους και πρώτες ύλες. Στην μετά 2015 εποχή, που η χώρα βγήκε από την σκληρή εποπτεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η οικονομία ανακάμπτει, «στοίχημα» των κυβερνήσεων θα πρέπει να είναι η διακοπή αυτής της διαρροής νέων και καταρτισμένων πολιτών προς τρίτες χώρες και η οικοδόμηση των κατάλληλων συνθηκών ώστε οι νέοι να έχουν τόσο την επιθυμία όσο και κίνητρα να παραμείνουν, να εργαστούν και να ζήσουν στην Ελλάδα προσφέροντας παράλληλα σε αυτήν. Στις μέρες μας, η προσπάθεια αυτή επανάκτησης από την χώρα μας των καταρτισμένων νέων που μετανάστευσαν αναφέρεται στη βιβλιογραφία ως “brain regain”.

Η προηγηθείσα χρονική αναδρομή σε μεταναστευτικές ροές που παρατηρήθηκαν από και προς την χώρα μας, είχε ως στόχο να υπενθυμίσει και να υπερτονίσει πως η μετανάστευση και η προσφυγιά δεν είναι απλά «σημείο» των καιρών μας και πως η Ελλάδα έχει βιώσει και τις δύο αντίθετες πτυχές της ανά τα χρόνια. Η ιστορία, η πολιτισμική εξέλιξη αλλά και σε μεγάλο βαθμό η κοινωνική δομή της σημερινής ελληνικής κοινωνίας επηρεάστηκε σε μεγάλο βαθμό από τις μεταναστευτικές ροές που αναφέρθηκαν προηγουμένως. Στη συνέχεια της παρούσας εργασίας, θα επικεντρωθούμε στο «νεότερο» μεταναστευτικό κύμα προς την χώρα μας, που παρατηρήθηκε από το 2015 και έπειτα.

1.2 Εννοιολογικές προσεγγίσεις

Στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας θα χρησιμοποιηθεί πλήθος όρων και εννοιών που σχετίζονται με τη μετανάστευση. Επομένως, θα ήταν σκόπιμο και σίγουρα πιο βοηθητικό στην καλύτερη και αποδοτικότερη ανάγνωσή της να αποσαφηνιστούν οι κύριοι όροι που χρησιμοποιούνται ευρέως και είναι μείζονος σημασίας στο ζήτημα της μετανάστευσης.

1.2.1 Κοινωνική Ενσωμάτωση

Ως κοινωνική ενσωμάτωση, ορίζεται η διαδικασία συμμετοχής των προσφύγων/μεταναστών στην κοινωνία της χώρας προορισμού τους, όπου σε κάθε περίπτωση η «ενσωμάτωση» αυτή έχει διαφορετικές διαστάσεις και κριτήρια για κάθε μοναδική κοινωνία και εν γένει περιγράφει πτυχές της κοινωνικής και μη ζωής όπου οι μετανάστες/πρόσφυγες θα πρέπει να έχουν συμμετοχή ώστε να κατηγοριοποιηθούν ως «επιτυχώς ενταγμένοι» στην κοινωνία. Η επισήμανση της μοναδικότητας της κάθε κοινωνίας έγκειται στις ξεχωριστές πολιτικό-οικονομικές συνθήκες και τις ιδιαιτερότητές της. Η κοινωνική ενσωμάτωση αποσκοπεί στην ομαλή ένταξη των μεταναστών στην χώρα υποδοχής. Η υλοποίηση του στόχου αυτού αποτελεί αμφίδρομη προσπάθεια, τόσο του κρατικού μηχανισμού όσο και των ίδιων των προσφύγων/μεταναστών. Συνεπώς, από την μία πλευρά, οι κρατικοί φορείς πρέπει να μεριμνήσουν για την ομαλή επανα-κοινωνικοποίηση των μεταναστών στην νέα περιοχή υποδοχής, μέσω της λήψης διαφόρων μέτρων και ενεργειών όπως η ενημέρωσή τους σχετικά με αξίες, ιδεολογίες πολιτισμικές παραδόσεις και άλλα χαρακτηριστικά που συγκροτούν την κοινωνία της χώρας υποδοχής αλλά και οι ίδιοι οι πρόσφυγες/μετανάστες θα πρέπει να προσπαθήσουν για την επίτευξη της ομαλής προσαρμογής τους στην κοινωνία της χώρας υποδοχής τους.

Στο τελικό στάδιο της προσπάθειας αυτής συναντάται η αφομοίωση. Η αφομοίωση βρίσκεται στο τέλος γιατί φέρει σαν τελικό αποτέλεσμα την εναρμόνιση του κοινωνικού συνόλου, δηλαδή, των προσφύγων και μεταναστών με τον γηγενή πληθυσμό. Η αφομοίωση μπορεί να διακριθεί σε δύο στάδια, στην πολιτισμική και δομική. Στην πολιτισμική αφομοίωση το άτομο ταυτίζεται με την ευρύτερη ομάδα με την οποία συνυπάρχει στο μέρος που διαμένει. Η ταύτιση του πραγματώνεται μέσα από την προσπάθεια που καταβάλλει ο ίδιος να γνωρίζει την χώρα υποδοχής, να μάθει για τον πολιτισμό και την ιστορία της χώρας και να την εκτιμήσει, ακόμη και στην πορεία της διαμονής του να απεκτήσει την δική του άποψη για αυτήν. Από την

άλλη πλευρά, στην δομική αφομοίωση, το άτομο εξομοιώνεται μέσα από την κοινωνική και οικονομική συνδρομή του σε αυτήν. Υιοθετώντας την ταυτότητα της χώρας υποδοχής, δε παραλείπει ούτε και λησμονεί την εθνική του ταυτότητα, μα συνυπάρχουν εν αρμονία και οι δύο.

2. Η Περίπτωση των χωρών του Αραβικού Κόσμου

Ο ξεσηκωμός των πολιτών των κρατών του Αραβικού κόσμου αρμόζει να αναλυθεί και να ερμηνευθεί καθώς λόγω αυτών των εξεγέρσεων άλλαξε η εικόνα του ισχύοντος μεταναστευτικού κόσμου στην Ευρώπη και συνάμα έφερε το κύμα μεταναστών και στην Ελλάδα.

2.1 Προσεγγίζοντας θεωρητικά την Αραβική Άνοιξη

Το 2011 ήταν μία χρονιά που χάραξε την πορεία των αραβικών κρατών. Ο όρος «Αραβική Άνοιξη» περιγράφει τις κοινωνικές εξεγέρσεις που ξεκίνησαν στη Τυνησία και τις πολιτικές μεταρρυθμίσεις που διαδραματίστηκαν στον Αραβικό κόσμο και στη Βόρεια Αφρική. Σκοπός των διαδηλώσεων ήταν η πτώση των απολυταρχικών καθεστώτων και τα κύρια αιτήματα των διαδηλωτών ήταν οικονομικά και πολιτικά. Θα πρέπει να διευκρινιστεί πως η τοποθεσία που έλαβαν χώρα οι προαναφερθείσες εξεγέρσεις, δηλαδή ο Αραβικός κόσμος, δεν λογίζεται σαν μια ενιαία περιοχή ή χώρα μα περιλαμβάνει 22 χώρες-κράτη συνολικά. Τα κράτη αυτά μεταξύ τους έχουν κοινούς πολιτισμικούς και θρησκευτικούς δεσμούς μα και αντιθέσεις που διαφαίνονται στις παρακάτω σελίδες, αφού η κάθε χώρα ακολούθησε μια διαφορετική εξέλιξη και ροπή των γεγονότων μετά την εξέγερσή της. Μολονότι υπάρχουν κοινοί δεσμοί και χαρακτηριστικά που ενώνουν τα αραβικά κράτη, γεγονός που είναι εμφανές και από την γρήγορη μετάδοση των επαναστατικών ιδεών και κινήσεων σε όλα τα υπόλοιπα κράτη σχετικά άμεσα μετά από την εξέγερση στην Τυνησία, το να προσεγγιστεί η Αραβική Άνοιξη σαν ένα ενιαίο φαινόμενο θα εμποδίσει τον εντοπισμό των διαφορών στις αιτίες αλλά και στο περιεχόμενο και αντίκτυπο των αραβικών εξεγέρσεων τόσο στην κοινωνική πραγματικότητα των κρατών όσο και στο μεταναστευτικό φαινόμενο.

2.1.1 Η περίπτωση της Τυνησίας

Αφορμή για να ξεκινήσει ο ξεσηκωμός στην Τυνησία στάθηκε ο αυτοπυρπολισμός ενός Τυνήσιου μικροπωλητή του Μοχάμεντ Μπουζίζι (Mohamed Bouazizi). Ο Μπουζίζι εναντιώθηκε όταν οι αρχές του επέβαλλαν ένα μεγάλο πρόστιμο και τον ξυλοκόπησαν. Εκείνος, αδυνατώντας να πληρώσει το πρόστιμο και νιώθοντας παράλληλα ταπείνωση αυτοπυρπολήθηκε. Μέσα από αυτή του την πράξη, στόχευε να «περάσει» ένα μήνυμα, που βρήκε παραλήπτες τους συμπολίτες του, οι οποίοι

βγήκαν στους δρόμους, διαμαρτυρόμενοι για τις σκληρές καταστάσεις που βίωναν από το αυταρχικό τους καθεστώς και συγκεντρώθηκαν στην πλατεία Ταχρίρ (Tahrir) στο Κάιρο. Αποτέλεσμα της πετυχημένης εξέγερσης των πολιτών, ήταν η παραίτηση του προέδρου Μπεν Αλί (Ben Ali). Η προαναφερθείσα εξέγερση, αποτέλεσε έναυσμα για νέες διαμαρτυρίες και κινητοποιήσεις των υπολοίπων κρατών της Αραβίας, της Μέσης Ανατολής και Βόρειας Αφρικής όπου υφίστανται την καταπάτηση των δικαιωμάτων τους από τα τυραννικά πολιτεύματα που κυριαρχούσαν στις περιοχές αυτές. Η Τυνησία λοιπόν, ήταν από τις πρώτες χώρες που καταφέρνει να ανατρέψει το καθεστώς της και η εξέγερση αυτή ονομάστηκε «Επανάσταση του Γιασεμιού» και που άνοιξε το δρόμο για την προαναφερθείσα «Αραβική Άνοιξη». Η μόνη εξέγερση της Αραβικής Άνοιξης όπου στέφθηκε με επιτυχία ήταν αυτή της Τυνησίας. Η εξέγερση της Τυνησίας, ακόμη και σήμερα αποτελεί την μόνη περίπτωση εξέγερσης σε χώρα της Βόρειας Αφρικής και του αραβικού κόσμου όπου ανέτρεψε την απολυταρχική της διακυβέρνηση και συνεχίζει να διατηρεί το δημοκρατικό της καθεστώς ως και τις μέρες μας.

2.1.2 Η περίπτωση της Αιγύπτου, του Μπαχρέιν και της Υεμένης

Η Αίγυπτος, το Μπαχρέιν, η Υεμένη, η Λιβύη και η Συρία ήταν οι χώρες που ακολούθησαν το παράδειγμα της Τυνησίας. Ήλπιζαν πως και αυτές θα κατορθώσουν να ανατρέψουν το καθεστώς τους όπως συνέβη εκεί. Συγκεκριμένα, στην Αίγυπτο οι διαδηλώσεις άρχισαν στις 25 Ιανουαρίου και οι Αιγύπτιοι διαδηλωτές ακολουθώντας τους Τυνήσιους ονόμασαν την ημέρα της εξεγέρσεως ως «Ημέρα Οργής». Συγκεκριμένα, ζητούσαν την παραίτηση του προέδρου τους, Μουμπάρακ Χόνσι (Mubarak Honsi) για τον σκληρό και διεφθαρμένο τρόπο διακυβέρνησής του. Οι πορείες που πραγματοποιήθηκαν τις επόμενες ημέρες δεν ήταν ειρηνικές, οι συγκρούσεις με τον στρατό ήταν σκληρές πολλοί τραυματίστηκαν και αρκετοί έχασαν την ζωή τους. Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (κυρίως η πλατφόρμα Facebook) βοήθησαν τόσο στην διάδοση του ξεσηκωμού των πολιτών όσο και στην δημιουργία ομάδων που μετέδιδαν πληροφορίες και οργανώνονταν για τις επερχόμενες πορείες. Όμως, η λαϊκή εξέγερση είχε και θετικό πρόσημο αφού επέφερε την παραίτηση του επί 30 χρόνια προέδρου της Αιγύπτου (Χόνσι) και την προεδρία ανέλαβε ο Αμπντέλ Φατάχ αλ Σισί (Abdel Fattah El-Sisi).

Αξίζει να αναφερθεί παρά την αρχική ποινή, ισόβια κάθειρξη που επέβαλε το αιγυπτιακό δικαστήριο στον Χόνσι το 2011 στις 2 Μαρτίου αθώθηκε από όλες τις κατηγορίες για τις ταραχές και το θάνατο των διαδηλωτών και κρατήθηκε έξι χρόνια στη φυλακή.

Το Μπαχρέιν πήρε τη σκυτάλη των εξεγέρσεων της Αραβικής Άνοιξης και οι αγανακτισμένοι πολίτες του βγήκαν στους δρόμους πραγματοποιώντας αντικυβερνητικές δράσεις και διαδηλώσεις. Οι διαδηλώσεις αυτές τελείωσαν με συμπλοκές ανάμεσα στους πολίτες/διαδηλωτές και τις δυνάμεις ασφαλείας της κυβέρνησης του Μπαχρέιν. Οι κυβερνώντες κατηγορήσαν τους διαδηλωτές ότι ήταν υποκινούμενοι από το Ιρανικό κράτος. Μάλιστα, πίστευαν ότι ο σκοπός τους ήταν η πτώση της δυναστείας των Αλ Χαλίφα και του βασιλιά Χαμάντι Μπιν Ίσα Σαμάν Αλ Χαλίφα και ο σχεδιασμός τους στόχευε σε τρομοκρατικά επεισόδια. Έτσι, αντέδρασαν με σφοδρές συγκρούσεις, παραμερίζοντας τις διαμαρτυρίες των πολιτών που εξηγείρονταν για την καθημερινή καταπάτηση ελευθεριών και δικαιωμάτων που βίωναν.

Το 2011, στην Υεμένη, οι αντάρτες Χούθι συντάχθηκαν με το κίνημα της Αραβικής Άνοιξης. Όμως, τον Σεπτέμβριο του 2014, οι Χούθι αποκτούν (με την βοήθεια του Ιράν) όλο και περισσότερη δύναμη και φθάνουν στο σημείο να καταλάβουν την πρωτεύουσα της χώρας, την Σαναά. Η εξέγερσή τους οδήγησε σε παραίτηση του δικτάτορα Αλί Αμπντουλάχ Σαλέχ. Με την σειρά της, η Σαουδική Αραβία φοβούμενη μήπως οι Χούθι καταλάβουν και άλλες περιοχές, αποφασίζει να εμπλακεί στην Υεμένη βοηθώντας τον Σαλέχ. Εκτός από το Ιράν και τη Σαουδική Αραβία, στην Υεμένη εξαπολύει επιθέσεις και η και η Αλ Κάιντα. Η συνέπεια των εξεγέρσεων, των αναταραχών και της εμπλοκής ξένων χωρών, είχε ως συνέπεια το ξέσπασμα εμφυλίου πολέμου το έτος 2015 ο οποίος συνεχίζεται ως σήμερα.

2.1.3 Η ηγεμονία του Καντάφι και η περίπτωση της Λιβύης

Το κύμα της Αραβικής Άνοιξης παρέσυρε και τη Λιβύη. Στο λιβυκό κράτος, η εξέγερση ξεκίνησε από την πόλη Βεγγάζη. Αφορμή της εξέγερσης αυτής, στάθηκε η σύλληψη ενός δικηγόρου, υποστηρικτή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Μετά από λίγες μέρες (στα μέσα του Φεβρουαρίου του 2011) ακολούθησαν και άλλες διαδηλώσεις με ανθρώπινες απώλειες και πολλούς τραυματίες. Η αφορμή αυτή

οδήγησε στο να συσπειρωθεί ο λαός της χώρας με πορείες κατά του αρχηγού τους Καντάφι (Muammar Gaddafi) για τον σκληρό τρόπο διακυβέρνησής του.

Ο Καντάφι βρίσκεται στο πολιτικό επίκεντρο της χώρας συνολικά για 42 χρόνια (χρονικό διάστημα 1969 με 2011). Ανέλαβε την εξουσία 27 ετών μετά από πραξικόπημα (τον Σεπτέμβρη του 1969) που οργάνωσε ο ίδιος και κατάφερε να πάρει την εξουσία γρήγορα και με ευκολία από τον τότε βασιλιά. Όπως γρήγορα κατόρθωσε να πάρει την εξουσία, με τον ίδιο γοργό ρυθμό ξεκίνησε να γίνεται ένας δεσποτικός ηγέτης. Ειδικότερα, η Λιβύη παλαιότερα ήταν ένα μη ισχυρό κράτος με σημαντική όμως γεωγραφική θέση. Η ανακάλυψη του πετρελαίου το 1959 της έδωσε την ευκαιρία για οικονομική ευμάρεια και αφθονία πλούτου. Ο Καντάφι, μέσα από μεταρρυθμίσεις προσπάθησε να αναβαθμίσει το βιοτικό επίπεδο των πολιτών του, καθιέρωσε δωρεάν ιατρική περίθαλψη και υποχρεωτική πρωτοβάθμια εκπαίδευση και για τα δύο φύλα. Παρόλα αυτά, ο λαός πεινούσε και ο Καντάφι διατήρησε μόνο μια μικρή μερίδα του λαού να κατέχει τα πλούτη και να ευδαιμονεί που περιείχε τους πιστούς του και τους συνεργάτες του. Οι λοιποί πολίτες ζούσαν στα όρια φτώχειας και έμεναν σε σκηνές είτε σε πρόχειρες καλύβες, με αποτέλεσμα να υπάρχει άνιση κατανομή εισοδημάτων στη χώρα και κοινωνικός αναβρασμός. Εκείνος με τη σειρά του, πίστευε πως φροντίζει το λαό του επανδρώνοντάς τον με πολεμικούς εξοπλισμούς, χωρίς όμως να έχει καταρτισμένο στρατιωτικό προσωπικό σε περίπτωση απειλής. Επιπλέον, όπως στην εσωτερική πολιτική κατά τον ίδιο τρόπο και στην εξωτερική πολιτική δεν ήταν διαλλακτικός. Συχνά, εμπλεκόταν σε συγκρούσεις γειτονικών χωρών (αναλόγως τα συμφέροντά του και τις βλέψεις του) αφού στόχευε να μετατραπεί ως ηγέτης ολόκληρου του Αραβικού κόσμου. Οι λόγοι που προαναφέραμε τον έφεραν συχνά αντιμέτωπο και με την Δύση, η οποία με την σειρά τις επιχείρησε πολλές φορές να εμπλακεί στα δρώμενα της Λιβύης λόγω συμφερόντων όπως η εκμετάλλευση των κοιτασμάτων πετρελαίου της χώρας.

2.1.3.1 Το χρονικό της Α' Περιόδου του Λιβυκού Πολέμου

Ο Λιβυκός πόλεμος χωρίζεται σε δύο φάσεις. Ειδικότερα, η Α' περίοδος του πολέμου διαδραματίζεται από τον Φεβρουάριο του 2011 έως Οκτώβρη του 2011, δηλαδή από τις προσπάθειες των πολιτών για ρήξη μέχρι την ανατροπή και το θάνατο του Καντάφι. Οι πολίτες, αγανακτισμένοι από την πολιτική κατάσταση της χώρας τους όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, με τον ηγέτη να τους στερεί οικονομικές, ανθρώπινες ελευθερίες και δικαιώματα ξεχύθηκαν στους δρόμους ζητώντας

διαθρωτικές αλλαγές. Μάλιστα δεν ήταν η πρώτη φορά που ήθελαν να ρίξουν τον Καντάφι από την εξουσία το 2011, μα είχαν αποπειραθεί ανεπιτυχώς το 1975 και την επόμενη χρονιά, προσπάθειες που έληξαν βίαια με επιθέσεις και συλλήψεις.

Την αρχή της εξέγερσης του Φεβρουαρίου του 2011 έπεται ένα μπαράζ συγκρούσεων με πλήθος τραυματιών μα και θυμάτων. Από τα μέσα του Φεβρουαρίου του 2011, η πόλη δοκιμαζόταν από ένα συνεχές «κυνηγητό» πολιτών και κρατικών εκπροσώπων. Προς τα τέλη του μήνα, οι διαδηλωτές με την εισροή των ανταρτών κατάφεραν να καταλάβουν την πόλη και άρχισαν επιχειρήσεις ώστε να κυριεύσουν κι άλλες μεγάλες πόλεις. Πολλοί στρατιωτικοί και υψηλά ιστάμενοι του Καντάφι αρχίζουν να τον εγκαταλείπουν και προσαρτίζονται με τους αντάρτες. Με τη σειρά τους εκείνοι (πολίτες και αντάρτες) ενώνονται ενάντια στον κοινό τους εχθρό και ορίζουν εκπρόσωπό τους τον Χαφίζ Γκόγκα (Hafiz Ghoga) που τους εκπροσωπεί με έδρα τη Βεγγάζη. Καθώς περνούσαν οι μέρες, το μέγεθος των εξεγερθέντων μεγεθυνόταν και οι αντάρτες είχαν στα χέρια τους την Ανατολική Λιβύη και κατευθύνονταν προς την πρωτεύουσα της χώρας, τη Τρίπολη. Οι δυνάμεις του Καντάφι επικεντρώθηκαν στις περιοχές γύρω από την πρωτεύουσα. Συγκεκριμένα, στην πόλη Ζάβιγκα (Zawiga) συνέβη μια σκληρή μάχη με αιματηρές συμπλοκές να κατακλύζουν σχεδόν όλο τον κόσμο. Η κατάσταση λοιπόν γινόταν ανεξέλεγκτη και ταυτόχρονα ο αριθμός των θυμάτων μεγάλωνε. Οι εικόνες του πολέμου κυκλοφορούσαν σε όλα τα μέσα δικτύου και ενημέρωσης, ο Καντάφι προσπαθούσε μέσα από αυτά να σμιλεύσει και να μικρύνει την κατάσταση όμως ήταν πια αργά αφού πολλοί ήταν εκείνοι που αναζητούσαν άσυλο σε άλλες χώρες είτε και διαφυγή από η Λιβύη.

Στο σημείο αυτό, έρχεται η αντίδραση της Δύσης με την επέμβαση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (Ο.Η.Ε) που καταδικάζει τις βιαιότητες και επιβάλλει κυρώσεις στη Λιβύη υπό την μορφή του οικονομικού εμπάργκο καθώς και την απαγόρευση ταξιδιών που πλήττουν τους αμάχους. Όσον αφορά τον ίδιο τον Καντάφι και την οικογένειά του παραπέμπονται στο Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για να διαλευκανθούν διεξοδικά οι παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Έπειτα, οι Ηνωμένες Πολιτείες, το Ηνωμένο Βασίλειο και η Γαλλία απέστειλαν πολεμική συνδρομή κατά του Καντάφι. Ειδικότερα, η συνδρομή των Αμερικανών έφερε σε ρήξη στις δύο χώρες αφού λόγω της οικονομικής απαγόρευσης που επέβαλλαν οι ΗΠΑ, η Λιβύη αποκλείστηκε περεταίρω οικονομικά και πολιτικά με την πτώση της τιμής του πετρελαίου. Ο Ομπάμα υπεστήριζε πως η συμμετοχή των Η.Π.Α στη Λιβύη

θα είχε ρόλο ενωτικό, αφού η αποχώρησή τους από το Ιράκ άνηκε στο παρελθόν. Η απόφαση του δικαστηρίου δόθηκε στις 27 Ιουνίου του 2011 με ένταλμα σύλληψης του Καντάφι για εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας. Μέχρι τις 17 Αυγούστου του 2011, οι εξεγερμένοι κατέλαβαν τη Τρίπολη που την αποκάλεσαν «Πλατεία των Μαρτύρων» ως φόρο τιμής στους θανόντες. Από τότε και έπειτα, οι αντάρτες κατέβασαν τα εμβλήματα του Καντάφι που δέσποζαν στην πόλη και προσάρτησαν και άλλες πόλεις της δυτικής Λιβύης. Εκείνος, για να μην εκτελεστεί κρύφτηκε κι έστειλε μονάχα ηχητικά μηνύματα στους εναπομείναντες υποστηρικτές του. Τελικά, ο Καντάφι ανακαλύφθηκε και εκτελέστηκε στη Σύρτη στις 20 Οκτωβρίου και υπήρξε ασυμφωνία για την ανάληψη της εξουσίας μετά τον θάνατό του. Έτσι, τελειώνει η Α΄ Περίοδος του Λιβυκού Εμφυλίου με χιλιάδες νεκρούς (περίπου 30.000), περισσότερες χιλιάδες τραυματίες, αγνοούμενους και φυγόντες και με έντονη πολιτική αστάθεια στην περιοχή.

2.1.3.2 Το χρονικό της Β΄ περιόδου του Λιβυκού Εμφυλίου Πολέμου

Η Β΄ φάση του Λιβυκού εμφυλίου πολέμου διαδραματίζεται μεταξύ 2014 και 2020 και σποραδικά οι εμπλοκές συνεχίζονται ως και σήμερα. Η κύρια αιτία του πολέμου ήταν η έλλειψη εθνικής ενότητας και η έλλειψη διάθεσης του λαού για συμφιλίωση. Μέσα από αυτές τις συνθήκες επακολούθησαν οι εμφύλιες διαμάχες και συγκρούσεις αλλά και η εμπλοκή των Μεγάλων Δυνάμεων που τις ενδιέφερε ο έλεγχος της διαδοχής της εξουσίας στη χώρα μετά τον θάνατο του Καντάφι. Ως συνέπεια, το κράτος αφού κατέρρευσε, έπεσε και η κρατική του εξουσία.

Η Λιβύη διχοτομήθηκε πολιτικά και εδαφικά, καθώς δεν υπήρχε μια συλλογική πρόταση διακυβέρνησης της χώρας, συνεπώς συνεπλάκησαν πολλές και διαφορετικές παρατάξεις (πολιτικές και θρησκευτικές) μην έχοντας κατά νου την ευημερία του λαού ύστερα από την Α΄ φάση του πολέμου. Από την μία πλευρά, «ενώθηκαν» οι αντίπαλοι του τέως καθεστώτος Καντάφι που δημιούργησαν το Εθνικό Μεταβατικό Συμβούλιο και μαζί τους εντάχθηκε και ο Εθνικός Απελευθερωτικός Στρατός, οι Ισλαμιστές και τοπικές στρατιωτικές ομάδες. Ακολούθησαν σκληρές διαπραγματεύσεις με τους ενάντιους και δόθηκαν μάχες με αποτέλεσμα η καθεμιά να κατέχει και μία πετρελαιο-περιοχή. Η τελευταία αυτή κίνηση της κάθε ομάδας δεν ήταν τυχαία αφού στις περιοχές πλούσιες σε πετρέλαιο έδρευαν ξένες εταιρίες που για την διαφύλαξη της εταιρίας βοηθούσαν πολεμικά και πολιτικά την εκάστοτε πλευρά. Επιπλέον, οι ξένες δυνάμεις βλέποντας την διαταραχή στο λιβυκό κράτος

και ειδικότερα τα Ισλαμικά κράτη, Ιράκ και Συρία προσπάθησαν να εισχωρήσουν παρέχοντας πολεμική βοήθεια, όπλα και μισθοφόρους αποβλέποντας σε δικά τους κρατικά οφέλη. Σύντομα, δεν άργησαν να κάνουν την εμφάνισή τους στη Λιβύη οι Τζιχατζιστές του ISIS προσθέτοντας στον εμφύλιο πόλεμο εντονότερο θρησκευτικό χαρακτήρα απ' ότι είχε ήδη. Όλες αυτές οι υποομάδες εντοπίζονται κάτω από την «ομπρέλα» δύο παρατάξεων. Η πρώτη παράταξη έδρευε στη Τρίπολη, με επικεφαλής τον Φεγάζ αλ Σαράτζ , ως επικεφαλής της Κυβέρνησης Εθνικής Σωτηρίας, σύμμαχοί τους η Τουρκία και το Σουδάν. Η δεύτερη παράταξη, είχε αρχηγό τον Χαλιφά Χαφτάρ, επικεφαλής του Εθνικού Στρατού της Λιβύης (Libyan National Army - LNA) κατείχε την ανατολική και κεντρική Λιβύη με κέντρο της τη πόλη Τομπούκ, στο πλευρό τους τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, η Ρωσία και η Αίγυπτος. Οι ΗΠΑ κατέχουν αμφίροπη θέση υποστηρίζοντας και κατακρίνοντας εξίσου και τις δύο πλευρές.

Η χώρα λοιπόν, είναι διαιρεμένη σε χώρες-σφαίρες επιρροής που η κάθε μία είναι μισητή από προς την άλλη, αποδεικνύοντας το με αιματηρό τρόπο. Η εξέγερση στη Λιβύη, όπως και στη Συρία που θα παρουσιαστεί αργότερα, απεδείχθη πολυετής και αιματηρή. Πλήθος ανθρώπων σκοτώθηκε, τραυματίστηκε και όσοι επέζησαν μέσα από τα δέκα χρόνια πολέμου προσπάθησαν με όποιο δυνατό τρόπο να φυγαδευτούν για να σωθούν. Όσοι τράπηκαν σε φυγή, ήρθαν αντιμέτωποι με ένα από τα πιο θανατηφόρα «περάσματα», αυτό της διαδρομής από την Λιβύη προς την Ιταλία. Το πέρασμα αυτό για τους φυγόντες προς την Ευρώπη δημιουργήθηκε από παράνομα κυκλώματα εμπορίας ανθρώπων που προσπάθησαν να εκμεταλλευτούν την κατάσταση που είχε δημιουργηθεί, ώστε αποσπώντας από τους ανθρώπους που προσπαθούσαν να διαφύγουν τεράστια χρηματικά ποσά να τους προσφέρει ένα πέρασμα προς την Ευρώπη, το οποίο όμως ήταν άκρως επικίνδυνο και είχε ως αποτέλεσμα ανθρώπινες απώλειες.

2.1.3.3 Η αντίδραση της Δύσης και το σχέδιο «Irinì»

Στις 19 Ιανουαρίου του 2020 στο Βερολίνο πραγματοποιήθηκε διάσκεψη υπό την αιγίδα του Ο.Η.Ε μαζί με τις χώρες όπου είχαν είτε άμεσα είτε έμμεσα εμπλακεί στον λιβυκό πόλεμο, με σκοπό να παρθούν λειτουργικές και βιώσιμες δράσεις αντιμετώπισης και πρόληψης, οι οποίες θα αποφέρουν μελλοντικά σταθεροποίηση στην χώρα της Λιβύης. Οι χώρες που παρευρεθήκαν ήταν οι Η.Π.Α, η Ρωσία, η Αλγερία, τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, η Αίγυπτος, η Τουρκία, η Γαλλία, η Κίνα, η

Ιταλία, η Δημοκρατία του Κονγκό και το Ηνωμένο Βασίλειο. Στην σύσκεψη αυτή η Ελλάδα δεν συμμετείχε, ούτε και στις επόμενες που ακολούθησαν. Κατόπιν συνεδριάσεων πάρθηκαν αποφάσεις, οι οποίες απέβλεπαν στην διατήρηση της παύσης των πυρών, τον σεβασμό στο εμπάργκο των όπλων καθώς και στην διατήρηση ενός εποικοδομητικού διαλόγου με τους δύο «δυνάμεις» της χώρας με σκοπό την μελλοντική δημιουργία μιας σταθερής κυβέρνησης.

Στις 23 Ιουνίου του 2021 συνέβη η δεύτερη διάσκεψη (πάλι στο Βερολίνο), στην οποία συμμετείχαν οι ίδιες χώρες που συμμετείχαν και στην πρώτη διάσκεψη. Όπως και το Ιανουάριο του 2020 έτσι κι σε αυτή την σύσκεψη βασική επιδίωξη ήταν η ενότητα της χώρας της Λιβύης, η διατήρηση της εκεχειρίας και η αποχώρηση των ξένων στρατευμάτων και των μισθοφόρων, αφού υπολογίζονταν πως βρίσκονταν στη Λιβύη πάνω από 20.000 χιλιάδες μισθοφόροι. Τα μέτρα αυτά είχαν επίσης ως απώτερο σκοπό τη διεξαγωγή εκλογών στις 24 του Δεκέμβρη του ίδιου έτους, όπου οι Λίβυοι πολίτες θα επιλέξουν μια μόνιμη και κοινώς αποδεκτή κυβέρνηση εκπροσώπησής τους.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, ανάλαβε το ρόλο του ειρηνοποιού όπως της αρμόζει μέσα από τη λειτουργία της και μαζί με τον Ο.Η.Ε σχεδίασαν το σχέδιο «EUNAVFORMED IRINI» όπως μαρτυρά κι ο τίτλος για την σωτηρία του λαού της Λιβύης. Τα καθήκοντα που προέβλεπε το σχέδιο αυτό βασίζονται στον περιορισμό του οπλικού εξοπλισμού κατά της Λιβύης με τη αρωγή εναέριων, δορυφορικών και θαλάσσιων πόρων. Για να επιτύχει τα βέλτιστα, το σχέδιο προέβλεπε εντατικές περιπολίες στη θάλασσα της Λιβύης ώστε να παρεμποδίσουν την παράνομη διακίνηση όπλων από και προς την Λιβύη. Δευτερευόντως, το σχέδιο προέβλεπε τα ακόλουθα:

- Την εκπαίδευση των διαθέσιμων μέσων ώστε να επιχειρήσουν στην περιοχή της Λιβύης και την κατάρτιση ακτοφυλακής και πολεμικού ναυτικού στη Λιβύη.
- Την παρακολούθηση τυχόν εκμετάλλευσης πετρελαίου και φυσικού πλούτου της χώρας από τρίτους ή τρίτες χώρες.
- Τη συλλογή πληροφοριών και με τη συνδρομή αεροπορικών περιπολιών με στόχο τη διακοπή παράνομων δραστηριοτήτων κυρίως εμπορίας ανθρώπων.

Η επιχείρηση «IRINI» σχεδιάστηκε να έχει χρονικό ορίζοντα ως τις 31 Μαρτίου του 2021.

2.1.4 Η περίπτωση της Συρίας

Η τελευταία περίπτωση μελέτης του φαινομένου της Αραβικής Άνοιξης στη παρούσα εργασία επικεντρώνεται στη Συρία. Ο συριακός εμφύλιος πόλεμος ξέσπασε τον Μάρτη του 2011 με αντιμαχόμενες πλευρές των ανταρτών και του ηγέτη τους, Μπασάρ αλ Άσαντ (Bashar al Assad) που βρίσκεται στην εξουσία από το 2000 μέχρι και σήμερα.

Οι πολίτες της Συρίας βρίσκονταν σε συνεχή καταπίεση και επίβλεψη στην καθημερινότητά τους αφού η «προστασία» τους ήταν η πολιτική στρατηγική του οίκου Άσαντ. Ο μονάρχης, θεωρούσε πως με την σκληρή επιτήρηση των πολιτών επιτυγχάνει έτσι την καταστολή εξεγέρσεων. Βλέποντας οι Σύριοι μέσω των κοινωνικών δικτύων την πετυχημένη εξέγερση της Τυνησίας και την αλλαγή της εξουσίας στην Αίγυπτο, ήλπιζαν κι εκείνοι ότι θα είχαν μια ευκαιρία. Η εξέγερση κατά του αρχηγού τους δεν αφορούσε μονάχα τις θεσμικές ανθρώπινες καταπιέσεις που υπέμεναν στην καθημερινότητα τους αφορούσε και την οικονομική δυσφορία που υπέμεναν εν αντιθέσει της ευμάρειας και προνομίων που απολάμβαναν τα διοικητικά μέλη και οι αξιωματούχοι του Συριακού κράτους. Έτσι, τον Μάρτη του 2015, στην πόλη Νταράα (Daraa), ο άνεμος της Αραβικής Άνοιξης φύσηξε και στη Συρία. Αφορμή αποτέλεσε ένα πανό εφήβων κατά του Άσαντ σε ένα από τα σχολεία της περιοχής Νταράα, το οποίο προκάλεσε συγκρούσεις με τις αρχές που κατέληξαν και στον θάνατο τεσσάρων ατόμων. Μέσω και πάλι των κοινωνικών πλατφορμών έγιναν γνωστοί οι θάνατοι κι από τότε ξεκίνησε ένα μαζικό ένοπλων συγκρούσεων διαδηλωτών και αρχών. Συγκεκριμένα, η διοικητική ηγεσία του Άσαντ απέναντι σ' αυτές τις ανώδυνες συγκρούσεις αντέδρασε λανθασμένα ασκώντας βία, γεγονός που επέφερε τα αντίθετα αποτελέσματα και μεγαλύτερη συσπείρωση και οργή στους αντιφρονούντες. Ο λαός συσπειρώθηκε και οργανώθηκαν καλύτερα και σχηματίστηκαν ομάδες από οπλισμένους αντάρτες. Έτσι, οι πορείες απέκτησαν στρατιωτική δομή και σταδιακά οι διαδηλώσεις μετατράπηκαν σε αιματηρό πόλεμο ανάμεσα στο κράτος και την ηγεσία στο πλάτος όλης της χώρας. Η ένταση και η μεγάλη διάρκεια των συγκρούσεων κατέδειξε την ανάγκη για επέμβαση των μεγάλων δυνάμεων.

Ο πόλεμος στη Συρία έχει συμβάλει σημαντικά στην αύξηση της εισροής μεταναστών και των προσφύγων στην Ελλάδα, καθώς η Συρία, αποτελεί μία εκ των βασικότερων χωρών προέλευσης των μεταναστών και προσφύγων που αναζητούν

καταφύγιο στην Ευρώπη. Η παρουσία μεγάλου αριθμού προσφύγων και μεταναστών στην Ελλάδα έχει δημιουργήσει προκλήσεις στην κοινωνία, τις υποδομές της χώρας και την οικονομία της, και, απαιτεί συντονισμένες προσπάθειες και δράσεις για την αντιμετώπιση των σχετικών προκλήσεων.

2.1.4.1 Η συμμετοχή των Μεγάλων Δυνάμεων στο συριακό πόλεμο

Οι ξένες ισχυρές δυνάμεις λαμβάνουν μέρος συριακό εμφύλιο πόλεμο έχοντας κύριο σκοπό τους την προστασία του άμαχου πληθυσμού. Μάλιστα, η στήριξή τους ζητείται και από τις δύο αντιμαχόμενες πλευρές. Η παρουσία των Μεγάλων Δυνάμεων παρέμενε και παραμένει στη χώρα ασχέτως αν ο πόλεμος αυτός δεν έχει ακόμα νικητή. Όμως, οι ισχυρές χώρες εκτός της ανθρωπιστικής βοήθειας ενεπλάκησαν έχοντας σαν κίνητρο και δικές τους επιδιώξεις, όπως είτε να εγκαθιδρύσουν ζώνες επιρροής είτε να ισχυροποιήσουν τις ήδη υπάρχουσες δυνάμεις τους στην ευρύτερη περιοχή. Ως «Μεγάλες Δυνάμεις» εν προκειμένω λογίζονται η Ρωσία και οι Η.Π.Α. Η Ρωσία υποστηρίζει το καθεστώς Άσαντ όπως και το Ιράν, με τη σιιτική οργάνωση Χεζμπολάχ και άλλες σιιτικές πολιτοφυλακές από το Ιράν και το Αφγανιστάν να τάσσονται στο πλευρό Άσαντ. Αντίπαλες τους ήταν, οι Η.Π.Α, το Κατάρ, η Τουρκία, το Ισραήλ και οι κυβερνήσεις της Σαουδικής Αραβίας.

Ο πρόεδρος των Η.Π.Α, Μπάρακ Ομπάμα (Barack Obama) ανέφερε σε δηλώσεις του πως ο Άσαντ προχώρησε σε ρήξη χημικών όπλων, επιφέροντας τον θάνατο πολλών αθώων αμάχων και άσκησε κριτική στον Ο.Η.Ε για καθυστέρηση επιβολής κυρώσεων σχετικά με το ζήτημα. Εκείνος, παραμένοντας πιστός στις απόψεις του κατά των χημικών όπλων προχώρησε σε περιορισμένες δράσεις (όχι χερσαίες) εναντίον του Άσαντ αφού, μέσα από αυτή την κίνησή τους οι Η.Π.Α ήθελαν να στείλουν μήνυμα πως αποτελούν την δύναμη που είναι ικανή να προστατέψει τους άμαχους Σύριους και τους γύρω συμμάχους του (όπως το Ισραήλ που απειλείται εξίσου από αναταραχές στην ευρύτερη περιοχή), τηρώντας συνάμα το δίκαιο. Μία ακόμα επιδίωξη Ομπάμα ήταν να περιοριστεί η αυξημένη επιρροή της Ρωσίας στη Συρία λόγω των στενών σχέσεων κυβέρνησης Άσαντ και Ρωσίας. Συγκεκριμένα, ο πρόεδρος Ομπάμα τόνιζε επανειλημμένα πως η επέμβαση δεν θα είναι χερσαία γιατί ο αμερικανικός λαός, έχοντας ήδη πληγές από τον πόλεμο στο Ιράκ και το Αφγανιστάν, δεν θα ήθελε να εμπλακεί σε νέες στρατιωτικές συρράξεις προδίδοντας έτσι τους ψηφοφόρους του όπου τον ψήφισαν γιατί έβλεπαν σε εκείνον ένα δημοκρατικό ηγέτη που θα μπορούσε να συντελέσει καθοριστικό ρόλο στην ειρήνη.

Από τους υπόλοιπους συμμάχους των Η.Π.Α εναντίον του Άσαντ, ο καθένας συμμετείχε στο πλευρό των Ηνωμένων Πολιτειών με σκοπό να εξυπηρετήσει τα δικά του συμφέροντα. Αναλυτικότερα, το Κατάρ στήριξε Η.Π.Α και Συριακό Δημοκρατικό Στρατό καθώς στόχευε στο να ενισχύσει το ουνιτικό καθεστώς στη Συρία, η Σαουδική Αραβία συντάχθηκε στον αγώνα κατά του Άσαντ για να ασκήσει επεκτατική πολιτική ενώ, το Ισραήλ είχε ως απώτερο σκοπό να ισχυροποιήσει την θέση του έναντι του Ιράκ. Τέλος, η Τουρκία στήριξε τις προσπάθειες των Ηνωμένων Πολιτειών και του κατά Άσαντ κινήματος, με σκοπό να αντιμετωπίσει τους Κούρδους που είχαν βλέψεις για εδαφική ακεραιότητα και ανεξαρτησία.

Από την άλλη πλευρά, οι σύμμαχοι του Άσαντ με κύριο εκφραστή τη Ρωσία, παρείχαν στήριξη αρχικά με εναέριες δυνάμεις και έπειτα με χερσαίες αφού η εμπλοκή τους στον συριακό πόλεμο βασιζόταν στο πρόσταγμα πως «πρασάτευαν τη χώρα από τρομοκρατικές και παράνομες επιθέσεις» που στόχο είχαν την αποσταθεροποίηση της Συρίας και την επιβολή ξένων συμφερόντων. Όπως και με τις χώρες που τάχθηκαν ενάντια στο καθεστώς Άσαντ, έτσι και όσες στήριξαν τον Άσαντ είχαν απώτερους σκοπούς και φιλοδοξίες με την συμμετοχή τους στις εξελίξεις, πέραν της απλής παροχής ανθρωπιστικής αρωγής. Συγκεκριμένα, η Ρωσία μέσα από την βοήθεια στον Άσαντ (που εκείνος είχε ζητήσει από την αρχή του εμφυλίου πολέμου) πέρα από την ανθρωπιστική βοήθεια και την προστασία της χώρας, επεδίωκε την δημιουργία σφαίρας επιρροής και την δημιουργία ισχυρών σχέσεων στην εγγύς Ανατολή, όπως υπήρχαν πριν τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου και την δοκιμή των στρατιωτικών τους δυνάμεων. Παρά το γεγονός ότι ο πόλεμος ύστερα από δέκα χρόνια δεν έχει τερματίσει, η Ρωσία δεν αποσύρει τις στρατιωτικές τις δυνάμεις γιατί επιθυμεί να εδραιωθεί στην περιοχή.

Αν και στην περίπτωση των αντιπάλων του Άσαντ, υπήρξε συσπείρωση υπό το έμβλημα του Συριακού Δημοκρατικού Στρατού και πολεμούσαν κοινό εχθρό (έχοντας μάλιστα υπολογίσιμη στρατιωτική δύναμη και βοήθεια από ισχυρές χώρες) παρόλα αυτά δεν κατάφεραν να ρίξουν την εξουσία του Άσαντ. Ο κυριότερος λόγος σχετικά με την αδυναμία τους να κερδίσουν έναντι των υποστηρικτών Άσαντ, είναι το γεγονός πως οι μεγάλες στρατιωτικές δυνάμεις που είχαν, παρά την δύναμή τους, αποτελούνταν από ετερόκλητες μονάδες με διαφορετικά συμφέροντα, επιδιώξεις και ιδεολογίες. Ενδεικτικά, οι δυνάμεις των πολέμιων του Άσαντ είχαν στις τάξεις τους Σύριους, Κούρδους αυτονομιστές, Τζιχατζιστές.

2.1.4.2 Οι αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου μετά την συμπλήρωση 10 χρόνων από τον πόλεμο στη Συρία

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο συνεδριάζει ύστερα από την συμπλήρωση δέκα χρόνων του συριακού πολέμου για να λάβει νέα μέτρα αφού ο πόλεμος παραμένει και εκτός των κυρώσεων (σε συνεννόηση με τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών) προέβη σε επιπλέον ενέργειες και μέτρα και προς τις διάφορες τρίτες χώρες που επενέβησαν στον πόλεμο. Ειδικότερα, λαμβάνοντας υπόψη του το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο τις παρεμβάσεις του ανθρωπιστικού δικαίου καθώς και τα εγκλήματα πολέμου που συντελέστηκαν στο κράτος της Συρίας συζητήθηκαν και ψηφίστηκαν αποφάσεις για την μόνιμη παύση του αιματηρού αυτού πολέμου.

Αρχικά, τονίστηκε πως η πολεμική σύγκρουση πρέπει να τερματιστεί άμεσα και η λύση αυτή τη φορά δε θα πρέπει να γίνει με χρήση των όπλων αλλά μέσω διαπραγματεύσεων και δημοκρατικού και ειρηνικού διαλόγου με τους Σύριους πολίτες οι οποίοι θα πρέπει οι ίδιοι να καθορίσουν το μέλλον και την πορεία της χώρας τους. Για να πραγματοποιηθεί ο εποικοδομητικός και δημοκρατικός διάλογος όμως θα πρέπει οι Μεγάλες δυνάμεις να αποσύρουν τις στρατιωτικές εγκαταστάσεις τους και να υπάρξει κατάπαυση πυρός. Έτσι, μέσα από την συντονισμένη δράση θα διευκολυνθεί το έργο των Ανθρωπιστικών Οργανώσεων για γρηγορότερη και ασφαλέστερη παροχή βοήθειας επιτυγχάνοντας έτσι καλύτερα αποτελέσματα σε αυτή τη μακρόχρονη ανθρωπιστική κρίση. Πέραν όμως από την κατάπαυση πυρός και η χρηματοδότηση από τα κράτη μέλη προς τις Ανθρωπιστικές Οργανώσεις είναι εξίσου σημαντική γιατί μέσω αυτής επιλύουν πρωταρχικές ανάγκες για τους τραυματισμένους και τους αμάχους και ενισχύονται ώστε να μπορέσουν να συνεχίσουν το έργο τους. Έπειτα, προτρέπονται τα κράτη μέλη της Ένωσης, οι Η.Π.Α, η Τουρκία, το Ιράκ και το Ισραήλ να συμπορευτούν με τις συστάσεις της Ύπατης Αρμοστείας των Ηνωμένων Εθνών για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, κυρίως για τα παιδιά και της γυναίκες. Συγκεκριμένα, για την ασφάλεια του άμαχου Συριακού πληθυσμού απαιτείται από τα κράτη μέλη της Ένωσης και από τις υπόλοιπες χώρες που βρίσκονται στη πρώτη γραμμή των εξελίξεων στη Συρία να εξασφαλίσουν πως οι Σύριοι αιτούντες ασύλου θα λάβουν διεθνή προστασία και ταυτόχρονα με την παροχή ασύλου θα τους παραχθούν ασφαλείς και επαρκείς τόποι εγκατάστασης. Επιπλέον, κατακρίθηκαν οι δράσεις των εμπλεκόμενων χωρών της περιοχής κοντά στη Συρία (το Κατάρ και τη Σαουδική Αραβία) που από την έναρξη

του πολέμου είχαν συμμετοχή στον πόλεμο παρέχοντας χρήματα, όπλα και στρατό. Έπειτα, καταδικάστηκαν οι πρακτικές που ακολούθησε η Τουρκία, η οποία θέλοντας να επιτύχει εδαφική προσάρτηση και καταπολέμηση των Κούρδων αυτονομιστών καταπάτησε το διεθνές ανθρωπιστικό δίκτυο καθώς και για την σκληρότητα με την οποία αντιμετώπισε τις εισερχόμενες σε αυτή μεταναστευτικές ροές. Τέλος, κλήθηκαν η Τουρκία και οι Η.Π.Α να αποσύρουν τις στρατιωτικές τους βάσεις και τα κράτη μέλη της Ένωσης να υιοθετήσουν αυστηρότερα μέτρα και να εφαρμόσουν αυστηρότερους ελέγχους στην εξαγωγή όπλων προς τις δυνάμεις που βοηθούν τον είτε τον Άσαντ είτε τους αντάρτες.

2.1.4.3 Οι συνέπειες του Συριακού Πολέμου και το κύμα προσφύγων/μεταναστών προς την Ευρώπη

Ο πόλεμος που ξέσπασε στην Συρία το 2011 προκάλεσε μια μεγάλη αιματοχυσία και τον ξεριζωμό εκατομμυρίων Σύριων που έσπευσαν να εγκαταλείψουν την χώρα τους ώστε να σώσουν τις ζωές τους. Η πλειονότητα όσων τράπηκαν σε φυγή κατέφυγε στην Ευρώπη μέσω της Μεσογείου θάλασσας, προκαλώντας την προσφυγική κρίση η οποία μελετάται στην παρούσα εργασία. Η προσφυγική κρίση αυτή, όπως προαναφέρθηκε, δοκίμασε στο έπακρο τις υποδομές και τις πολιτικές των κρατών υποδοχής και παράλληλα «δοκίμασε» στο έπακρο και τις κοινωνίες των χωρών, καθώς δεν ήταν λίγες οι χώρες όπου ακροδεξιά ή ακραία ρατσιστικά φαινόμενα και αντιδράσεις παρατηρήθηκαν. Αντλώντας πληροφορίες από τα στοιχεία που εξέδωσε ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών γίνεται αντιληπτό πως η Συρία έχει πληγές που ίσως δε θα ιαθούν ποτέ όπως ήταν πρώτιστα αφού, πάνω από το 90% του πληθυσμού της χώρας υποσιτίζεται και 1 στα 2 παιδιά δεν πηγαίνουν στο σχολείο, χάνοντας έτσι τη δυνατότητα στη μόρφωση και παράλληλα το δικαίωμα στην ανέμελη παιδική τους ηλικία. Συγκεκριμένα, αντί να ζουν τα παιδικά τους χρόνια, κυκλοφορούν ανεμπόδιστα κοντά στα πεδία διεξαγωγής των πολεμικών συγκρούσεων και σε πλήθος περιπτώσεων οδηγούνται στην εργασία είτε στο παράνομο εμπόριο ανθρώπων. Επίσης, σε μεγάλο αριθμό περιπτώσεων, τα μεγαλύτερα σε ηλικία αγόρια στρατολογούνται ενώ τα κορίτσια οδηγούνται συνήθως κι αυτά στο παράνομο εμπόριο ανθρώπων ή σε κάποιον καταναγκαστικό γάμο.

Εκτός από τις επιπτώσεις του πολέμου στην καθημερινή ζωή των αμάχων, οι συνέπειες εντοπίζονται και μέσω του περιβαλλοντικού αποτυπώματός του αφού, στη συριακή γη δοκιμάζονται και χρησιμοποιούνται για δέκα και χρόνια όπλα (παλιά και

σύγχρονα) σε έδαφος, αέρα και ύδατα που μολύνουν τη γη. Οι σκληρές συνθήκες διαβίωσης οδήγησαν τους ανθρώπους σε επιπόλαιες αλλά σωτήριες για αυτούς λύσεις, όπως να καλλιεργήσουν τα ήδη εδάφη που είχαν μολυνθεί από νάρκες ή ήταν ολοσχερώς καμένα. Επιπλέον, στις ίδιες περιβαλλοντικά επιβαρυνόμενες περιοχές να βοσκήσουν τα ζώα τους, να πάρουν τα καυσόξυλα για να ζεσταθούν και άλλες παρόμοιες ενέργειες δίχως να λαμβάνονται τα απαραίτητα μέτρα προστασίας.

2.4.4 Πίνακας εισροής προσφύγων στη Ελλάδα (2015-2020)

Ο παρακάτω πίνακας (Πίνακας 1) παρουσιάζει συγκεντρωτικά τον αριθμό των αφίξεων στην Ελλάδα από το 2015 ως το 2020, διαχωρίζοντας τις αφίξεις αυτές σε αφίξεις μέσω θαλάσσης και μέσω ξηράς.

Χρονολογία	Θαλάσσιες Αφίξεις	Χερσαίες Αφίξεις
2015	856.723	4.907
2016	143.450	3.784
2017	29.718	6.592
2018	32.494	18.014
2019	59.726	14.887
2020	9.714	5.982

Πίνακας 1: Αφίξεις προσφύγων / μεταναστών στην Ελλάδα (από θάλασσα ή στεριά) από το 2015 ως το 2020. (Πηγή: <https://data.unhcr.org/en/situations/mediterranean/location/>)

3. Μετανάστευση: Ορισμός, Θεωρίες, Αίτια, Διαφορές Πρόσφυγα – Μετανάστη
Σκοπός του παρόντος κεφαλαίου αποτελεί η παρουσίαση και η ανάλυση του μεταναστευτικού φαινομένου με επίκεντρό της την ελληνική κοινωνία. Θα αναλυθούν οι έννοιες που σχετίζονται με την μετανάστευση, και, θα επιχειρηθεί η ερμηνεία της μετανάστευσης μέσα από τα διαθέσιμα δεδομένα, στατιστικά και καταγραφές.

3.1 Μετανάστευση: Εννοιολογική Προσέγγιση

Από την αρχή του γένους του, ο άνθρωπος μεταναστεύει ομαδικά είτε ατομικά, φαινόμενο που παρατηρείται μέχρι και στις μέρες μας. Οι αιτίες της μετανάστευσής του, μέσα στη διάρκεια των χρόνων, είναι πανομοιότυπες, με κυριότερη και πιο διαχρονική την αναζήτηση μιας καλύτερης ή ασφαλέστερης ζωής. Με αυτό το γνώμονα η απόφαση ενός ατόμου να μεταναστεύσει δεν λαμβάνεται σπασμωδικά, αλλά διαμορφώνεται από ένα κράμα παραγόντων όπως οικονομικών κρίσεων, κοινωνικών μεταβολών, πολιτικών αναταραχών, πολέμων και επαναστάσεων. Επομένως, το φαινόμενο της μετανάστευσης αδυνατεί να ενταχθεί εντός περιορισμένων πλαισίων, καθώς κάθε φορά μεταβάλλεται και εξελίσσεται ανάλογα με τις οικονομικές, κοινωνικές και πολιτισμικές συνθήκες που επικρατούν την εκάστοτε εποχή. Στην εποχή μας, ο βασικότερος εκ των αιτιών της μετανάστευσης είναι οικονομικός κατά τη μετακίνηση των πληθυσμών.

Ποιος ορίζεται ως μετανάστης;

Οι μετανάστες σε αντίθεση με τους πρόσφυγες μετακινούνται κυρίως για να βελτιώσουν την ποιότητα ζωή τους είτε αναζητώντας καλύτερες οικονομικές απολαβές, είτε για να ενωθούν με τις οικογένειές τους που βρίσκονται ήδη στο εξωτερικό. Η ειδοποιός διαφορά τους έγκειται στο γεγονός πως οι μετανάστες μπορούν να επιστρέψουν με ασφάλεια στην χώρα προέλευσής τους, σε αντίθεση με τους πρόσφυγες όπου αυτό δεν είναι συνήθως εφικτό.

Μετανάστευση (immigration) είναι η μόνιμη είτε προσωρινή μεταβολή του τόπου εγκατάστασης ενός ατόμου, μιας ομάδας είτε ενός κοινωνικού συνόλου. Όμως, καθώς οι διάφορες έννοιες που σχετίζονται με το προσφυγικό/μεταναστευτικό φαινόμενο είναι σύνθετες και πολυπαραγοντικές μια πιο λεπτομερής περιγραφή είναι σκόπιμη. Δεν πρέπει να συμπίπτει ο όρος μετανάστευση και εξαναγκαστική μετανάστευση γιατί η δεύτερη εμπεριέχει το αίσθημα του φόβου για την επιβίωση και

την ασφάλεια του ατόμου, αφού μετακινείται δίχως η επιθυμία του για μετακίνηση να βασίζεται σε απόφαση που ελήφθη εν ηρεμία με αντικειμενικό σκοπό τη βελτίωση του βιοτικού του επιπέδου. Η εξαναγκαστική μετανάστευση περιγράφεται ως προσφυγιά, όμως ο όρος πρόσφυγας έχει συγκεκριμένο περιεχόμενο. Η προστασία των προσφύγων θεμελιώθηκε με τη Διεθνή Σύμβαση της 28ης Ιουλίου του 1951. Πρόσφυγας και μετανάστης, δύο όροι που λανθασμένα ταυτίζονται από πολλούς (κυρίως γιατί και οι δύο έρχονται για μία καλύτερη ζωή) όμως υπάρχουν ανάμεσά τους σημαντικότερες διαφορές. Στη περίπτωση της μετανάστευσης, η μετακίνησή τους δε στηρίζεται εξ' ολοκλήρου στο φόβο του θανάτου και στον πόλεμο.

Το ξέσπασμα της Αραβικής Άνοιξης επέφερε μία υπέρογκη προσφυγική κρίση που έφτασε στο αποκορύφωμά της το έτος 2015, χρόνια ορόσημο, αφού πάνω από ένα εκατομμύριο άνθρωποι αναζήτησαν στην Ευρώπη ασφάλεια και προστασία ελπίζοντας σε ένα καλύτερο μέλλον.

Όπως παραθέσαμε και στην εισαγωγή της εργασίας, αναλύοντας το φαινόμενο “brain drain” δηλαδή την μετανάστευση του καταρτισμένου ή μορφωμένου δυναμικού μιας χώρας μας με σκοπό καλύτερες οικονομικές απολαβές. Παρομοίως, και οι μετανάστες σε όλο τον κόσμο αποζητούν από την χώρα υποδοχής την μεγιστοποίηση των ατομικών και οικονομικών τους συμφερόντων. Επομένως, η ελπίδα για καλύτερες οικονομικές απολαβές αποτελεί ένα κύριο αίτιο μετανάστευσης, πιθανότατα το κυριότερο. Οι παράγοντες που συμβάλλουν στην επίτευξη του στόχου αυτού είναι η πλήρης γνώση για τον τόπο και την αγορά εργασίας στην χώρα υποδοχής που πρόκειται να απευθυνθούν. Επίσης, η ευστοχία της επιλογής κρίνεται και από την αυτογνωσία του ατόμου, για το αν διαθέτει τα κριτήρια και τις δεξιότητες που κρίνονται προαπαιτούμενες για την επιτυχή απασχόλησή του και ένταξή του στη χώρα υποδοχής. Οι άνθρωποι μεταναστεύουν και για λόγους που δεν εντάσσονται στο οικονομικό φάσμα (αμοιβή και εργασία), όπως με κύριο κριτήριο να επανενωθούν με την οικογένειά τους, να σπουδάσουν, να απεκτήσουν νέες εμπειρίες και προοπτικές ζωής και να ξεφύγουν από πολιτικά και κοινωνικά στερεότυπα που υπάρχουν στη χώρα καταγωγής τους.

Στην Ελλάδα, ο όρος «μετανάστης» είναι αποσπασματικός. Συγκεκριμένα σύμφωνα με την Ελληνική Νομοθεσία, ο νομικός όρος «αλλοδαπός» περιγράφει το άτομο που δεν έχει την ελληνική ιθαγένεια. Ημεδαπός ή γηγενής νοείται ο πολίτης της χώρας

όπου κατέχει την ελληνική ιθαγένεια και δεν έχει μεταναστεύσει. Η ορολογία αλλοδαπός περιλαμβάνει κυρίως υπηκόους τρίτων χωρών, εξαιρώντας τους υπηκόους της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στον ορισμό περιλαμβάνεται οι παρακάτω κατηγορίες:

- Ξένοι υπήκοοι που εργάζονται στην Ελλάδα και έχουν άδεια παραμονής και εργασίας στην χώρα.
- Ξένοι υπήκοοι που εργάζονται στην Ελλάδα παράνομα και δίχως άδεια εργασίας.
- Εξαρτώμενα μέλη που είτε έχουν κάνει αίτηση ασύλου είτε έχουν έρθει με την πρόθεση κατάθεσης αίτησης ασύλου.
- Πρόσφυγες που ζουν κι εργάζονται στην Ελλάδα, αναγνωρισμένοι από τις αρμόδιες αρχές.
- Παλινοστούντες ομογενείς, οι οποίοι είναι υπήκοοι νέων ανεξάρτητων κρατών της τέως Σοβιετικής Ένωσης, ελληνικής καταγωγής και μπορούν να αποκτήσουν ελληνική υπηκοότητα αν το επιθυμήσουν.

Παρατηρούμε πως κοινό χαρακτηριστικό σε όλες τις ανωτέρω περιπτώσεις αποτελεί η γεωγραφική κινητικότητα. Με βάση αυτό το κριτήριο, η μετανάστευση μπορεί να κατηγοριοποιηθεί σε περιπτώσεις: ατομική ή ομαδική, εκούσια ή αναγκαστική, προσωρινή είτε μόνιμη και η ηπειρωτική ή υπερπόντια. Στην συνέχεια, θα αναφερθούν τα βασικά στοιχεία σχετικά με τις διάφορες περιπτώσεις στις οποίες μπορεί να κατηγοριοποιηθεί η μετανάστευση.

Ατομική ή Ομαδική: Η επιλογή εγκατάλειψης του τόπου τους από τους πρόσφυγες/μετανάστες είτε ατομικά είτε σε ομάδα κατηγοριοποιεί την μετανάστευση σε ατομική ή ομαδική αντίστοιχα.

Εσωτερική ή Εξωτερική: Η εσωτερική μετανάστευση αφορά μετακίνηση εντός των συνόρων της χώρας καταγωγής τους. Αντιθέτως, η εξωτερική μετανάστευση ανταποκρίνεται στην περίπτωση μετανάστευσης εκτός των συνόρων της χώρας καταγωγής.

Εκούσια ή Αναγκαστική: Ως εκούσια μετανάστευση λογίζεται η εγκατάλειψη της χώρας καταγωγής με την θέληση των ατόμων ή ομάδων που μετακινούνται με προσδοκώμενο στόχο την αντιμετώπιση των στερήσεων που υπέμεναν στη χώρα καταγωγής τους. Ως αναγκαστική μετανάστευση αναφέρεται η μετακίνηση που οφείλεται σε λόγους δίωξης για πολιτικούς, θρησκευτικούς ή άλλους λόγους.

Προσωρινή ή Μόνιμη: Η διαφορά σε αυτούς τους δύο τύπους μετανάστευσης βασίζεται στο χρονικό διάστημα που θα παραμείνει το άτομο που μετακινείται στον προορισμό του. Προσωρινή χαρακτηρίζεται η μετανάστευση που ο χρόνος παραμονής στην χώρα υποδοχής είναι παροδικός αφού υπάρχει ενδεχόμενο για επιστροφή στην χώρα καταγωγής. Από την άλλη πλευρά, η μετανάστευση κατηγοριοποιείται ως μόνιμη όταν η διάρκεια της παραμονής στην χώρα υποδοχής είναι αβέβαιη και δεν μπορεί να προσδιοριστεί. Σύμφωνα με την ΕΣΥΕ (Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος), ως προσωρινή μετανάστευση θεωρείται η περίπτωση που η παραμονή στην «νέα» χώρα μετριέται σε διάστημα από τρεις μήνες έως έναν χρόνο ενώ η μόνιμη μετανάστευση άνω του ενός έτους (Σταματκάκου, 2006).

Ηπειρωτική ή Υπερπόντια: Μέσα από αυτή την «γεωγραφική» κατηγοριοποίηση της μετανάστευσης, ορίζεται μία μετανάστευση ως ηπειρωτική όταν η χώρα καταγωγής και η χώρα υποδοχής του ατόμου που μετακινείται βρίσκονται στην ίδια ήπειρο. Στον αντίποδα, ως υπερπόντια μετανάστευση χαρακτηρίζεται η μετακίνηση που λαμβάνει χώρα μεταξύ μίας χώρας καταγωγής και μίας χώρας υποδοχής που βρίσκονται σε διαφορετικές ηπείρους.

Συντηρητική ή Καινοτόμα: Ακόμη, η μετανάστευση χαρακτηρίζεται και ως προς τον τρόπο διαβίωσης του ατόμου (ή ομάδας ατόμων) στην χώρα υποδοχής. Συγκεκριμένα, αν κατά την μετανάστευση και κατά την διάρκειά της άλλαξε ο τρόπος ζωής του ατόμου (ή ομάδας) που μετακινήθηκε και σε τί έκταση έγινε αυτό. Έτσι, η μετανάστευση χωρίζεται ως συντηρητική σε περίπτωση που το άτομο (ή ομάδα) που μετακινείται ακολουθεί τις παραδόσεις και τα έθιμα της χώρας καταγωγής του και στην χώρα υποδοχής. Από την άλλη πλευρά, άτομα (ή ομάδες) που κατά την μετακίνησή τους δεν διατήρησαν έθιμα, παραδόσεις και άλλα χαρακτηριστικά αλλά «αφομοιώθηκαν» σε κάποιο βαθμό από τα δρώμενα της κοινωνίας της χώρας υποδοχής χαρακτηρίζονται ως άτομα που προέβησαν σε καινοτόμα μετανάστευση.

Αρχαϊκή ή Σύγχρονη: Ένας ακόμη διαχωρισμός της μετανάστευσης βασίζεται στη διάκριση των φυσικών πόρων και κατατάσσει την μετανάστευση είτε σε αρχαϊκή είτε σε σύγχρονη.

Νόμιμη ή Παράνομη: Επίσης, η μετανάστευση μπορεί να διαχωριστεί σε νόμιμη και παράνομη. Ο διαχωρισμός αυτός, έγκειται στο κατά πόσο τα άτομα που εισέρχονται

στην χώρα υποδοχής το πράττουν με νόμιμο τρόπο και αν διαθέτουν τα απαραίτητα έγγραφα.

Ακόμα, κρίνεται σκόπιμο να αποσαφηνιστούν όροι που συχνά απαντώνται είτε στην βιβλιογραφία είτε στην επικαιρότητα και αφορούν το ζήτημα. Συγκεκριμένα:

Πολίτες Τρίτων Χωρών: Ως πολίτες τρίτων χωρών λογίζονται τα άτομα που δεν έχουν την υπηκοότητα ενός κράτους-μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στις περισσότερες των περιπτώσεων, οι πολίτες τρίτων χωρών αντιμετωπίζουν επιπρόσθετα εμπόδια στην μετακίνησή τους σε μία χώρα που αποτελεί μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εν συγκρίσει με τους πολίτες κρατών-μελών. Τα εμπόδια αυτά περιλαμβάνουν την συχνότερη άρνηση εισόδου στη χώρα, την άρνηση χορήγησης μακροπρόθεσμης παραμονής στη χώρα-μέλος της ένωσης, τις αυξημένες γραφειοκρατικές απαιτήσεις για έκδοση πιστοποιητικών ή ο περιορισμός της συμμετοχής σε δομές υγείας. Επιπλέον, πρόσθετες διαδικασίες απαιτούνται και για να άδεια μόνιμης εργασίας ένας πολίτης τρίτης χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Αλλοδαποί: Ο όρος «αλλοδαπός», αποδίδεται σε άτομα δεν είναι γηγενείς ή δεν έχουν ιθαγένεια στην χώρα στην οποία διαμένουν. Αντιθέτως, έχουν διαφορετική καταγωγή από τους γηγενείς στην χώρα αυτή και προέρχονται από άλλη χώρα.

Τέλος, θα παρουσιαστούν όροι συνδεδεμένοι με το φαινόμενο της μετανάστευσης. Η καλύτερη κατανόηση των παρακάτω όρων επιτρέπει την πιο σωστή και αναλυτική μελέτη του φαινομένου.

Μεταναστευτική Ροή: Ο όρος αυτός αναφέρεται τόσο στις αφίξεις εντός της χώρας, όσο και στις αναχωρήσεις από την χώρα προς το εξωτερικό. Με τον όρο αυτό, επιδιώκεται να περιγράψει μια μαζική κίνηση ατόμων (ή ομάδων) από μία περιοχή καταγωγής σε μία περιοχή υποδοχής, η οποία όμως κίνηση περιγράφεται από συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και γνωρίσματα. Για παράδειγμα, ως μία μεταναστευτική ροή μπορεί να χαρακτηριστεί αυτή των Ελλήνων προς τις Η.Π.Α και την Αυστραλία που συνέβη τον 20^ο αιώνα.

Απόθεμα μεταναστών: Ως απόθεμα μεταναστών, ορίζεται το σύνολο των μεταναστών σε μία συγκεκριμένη περιοχή κατά μία συγκεκριμένη χρονική περίοδο.

3.2 Η οικονομική «προσέγγιση» της μετανάστευσης

Στις οικονομικές προσεγγίσεις της μετανάστευσης ο μετανάστης μελετάται ως «εργάτης» και μέλος της οικονομίας δίχως να προσδίδονται σε αυτόν περαιτέρω διαστάσεις. Η οικονομική πλευρά της μετανάστευσης διακρίνεται με τις ακόλουθες θεωρήσεις:

- i. Οι μαρξιστικές – νεομαρξιστικές θεωρίες
- ii. Οι νεοκλασικές θεωρίες
- iii. Η Θεωρία έλξης και απώθησης
- iv. Η θεωρία των παγκόσμιων συστημάτων

Στις επόμενες παραγράφους θα αναλυθούν οι βασικές αρχές των ανωτέρω θεωρήσεων.

Η μαρξιστική προσέγγιση ερμηνεύει την μετανάστευση ως την κινητικότητα πληθυσμού λόγω οικονομικών αιτιών και συγκεκριμένα την ανισομερή οικονομική ανάπτυξη διαφόρων κρατών-πόλεων. Σύμφωνα με την θεώρηση αυτή, οι περιοχές μπορούν να διακριθούν σε αναπτυγμένα κέντρα και υποανάπτυκτες περιοχές με βάση την οικονομική ανάπτυξη της κάθε εξεταζόμενης περιοχής. Παρότι, συχνά υπάρχει αλληλεξάρτηση μεταξύ λόγου χάρη, η προμήθεια των υποανάπτυκτων περιοχών στα αναπτυγμένα κέντρα και φαίνεται ότι αλληλοεπιδρούν οικονομικά. Η προσέγγιση αυτή, υποστηρίζει πως η μετανάστευση δεν είναι επιλογή αλλά απόφαση εξαναγκαστική, στην οποία το άτομο υποχρεώνεται από το σύστημα και την ανισομερή οικονομική ανάπτυξη των διαφόρων περιοχών. Η θεώρηση αυτή αφήνει εκτός ανάλυσης δύο βασικά σημεία. Αφενός πως πολλές φορές το άτομο που αποφασίζει να μεταναστεύσει δεν εξαναγκάζεται αλλά παίρνει από μόνο του αυτή την απόφαση αλλά και το γεγονός πως στα σύγχρονα οικονομικά συστήματα υπάρχει ισχυρή αλληλεξάρτηση μεταξύ των περιοχών όπως για παράδειγμα περιπτώσεις όπου οικονομικά ισχυρές περιοχές προμηθεύονται προϊόντα και αγαθά από πιο αδύναμες.

Σύμφωνα με το νεοκλασικό μοντέλο μετανάστευσης, το άτομο που αποφασίζει να μεταναστεύσει δρα και αποφασίζει ορθολογικά έχοντας ως κύριο γνώμονα την βελτίωση της οικονομικής του κατάστασης και την επίτευξη της ευημερίας. Έτσι, βασιζόμενο στη γνώση για τις οικονομικές συνθήκες της εποχής του και της κάθε περιοχής καταλήγει στην βέλτιστη για αυτόν λύση, δηλαδή την μετακίνησή του σε άλλη περιοχή είτε χώρα, προσπαθώντας να μεγιστοποιήσει την ωφελιμότητα που

μπορεί να λάβει. Η προσέγγιση αυτή, μπορεί να θεωρηθεί αμφιλεγόμενη τόσο γιατί χρησιμοποιεί πολλές υποθέσεις για το άτομο, όπως ότι πρέπει να είναι σε θέση να γνωρίζει ποια είναι η καλύτερη για εκείνον κίνηση και να αξιολογήσει τις πιθανές κινήσεις ορθά όσο και γιατί προϋποθέτει να έχει το άτομο την πλήρη εικόνα της αγοράς και μάλιστα σε διάφορες περιοχές. Ακόμη, η θεώρηση αυτή, υποστηρίζει πως η ευημερία ενός τόπου βασίζεται αποκλειστικά σε οικονομικές αρχές όπως αυτή της αγοράς και της ζήτησης ή των δεικτών ανεργίας και δεν υπάρχουν άλλοι εξωγενείς παράγοντες που να επηρεάζουν την οικονομική ανάπτυξη και την επιλογή των ανθρώπων στη μετανάστευση.

Η κριτική που ασκείται στην νεοκλασική προσέγγιση είναι πως στρέφει την μετανάστευση μονάχα ως ατομική και βασισμένη σε ορθολογικές σκέψεις παραμερίζοντας άλλες παραμέτρους εξίσου σημαντικές, όπως η οικογένεια όντας ένα αδιάσπαστο σύνολο με αλληλεξαρτώμενες σχέσεις. Επιπλέον, τοποθετεί ένα ταξικό πρόσημο στη μετανάστευση γιατί υποστηρίζει πως μεταναστεύουν μόνο οι οικονομικά ασθενείς πολίτες της χώρας, άποψη που απορρίπτεται πολλές φορές στην πράξη καθώς (ειδικά στα πρώτα στάδια της μετακίνησης) χρειάζονται χρήματα άρα Τέλος, από την νεοκλασική θεωρία απουσιάζει η περιγραφή του ρόλου του κράτους και οι πολιτικές προσεγγίσεις απόθησης είτε προσέλευσης.

Η θεωρία της διττής αγοράς εργασίας (dual labour market theory), κατά την οποία το άτομο επιλέγει ελεύθερα να μεταναστεύσει σε οικονομικά αναπτυγμένες χώρες, στην απόφασή του αυτή λογίζονται υπόψιν παράγοντες έλξης-απόθησης προς και από την χώρα (push-pull theories). Τα αίτια της μετανάστευσης απαρτίζονται από ένα συνδυασμό παραγόντων έλξης, ως θελκτικά κριτήρια εξαιτίας των οποίων τα άτομα οδηγούνται σε διαφορετικές χώρες από τις χώρες προέλευσης χαρακτηρίζονται τα κίνητρα μέσω των οποίων τα άτομα οδηγούνται στη μετανάστευση όπως οι ευκαιρίες εργασίες, οι συνθήκες εργασίας, οι υψηλότερες αμοιβές και η πολιτική ελευθερία. Από την άλλη πλευρά, ως παράγοντες απόθησης από την χώρα προέλευσης του ατόμου λογίζονται η δυσκολία εύρεσης εργασίας, η πολιτική αστάθεια, οι πόλεμοι και κάθε άλλο αίτιο που μπορεί να ωθήσει τα άτομα στη μετανάστευση.

3.3 Οι κοινωνιολογικές προσεγγίσεις της μετανάστευσης

Σε αντίθεση με τις οικονομικές που αναφέρθηκαν ανωτέρω, στις κοινωνιολογικές θεωρίες μετανάστευσης ο μετανάστης νοείται ως «ξένος» και το επίκεντρο της

μελέτης εστιάζεται τόσο στην ένταξη όσο και στην αφομοίωση αυτού στη χώρα υποδοχής με κοινωνικά κριτήρια περισσότερο παρά με όρους οικονομικών. Στις επόμενες παραγράφους θα αναπτυχθούν οι κυριότεροι «πυλώνες» της κοινωνιολογικής προσέγγισης της μετανάστευσης.

Η θεωρία του δικτύου (network theory)

Σύμφωνα με την θεωρία του δικτύου, οι εν δυνάμει μετανάστες συνδιαλέγονται με τους ήδη υπάρχοντες μετανάστες και δημιουργούν διαύλους επικοινωνίας μεταξύ των δύο χωρών. Συνήθως, η επικοινωνία μεταξύ τους δημιουργείται εξαιτίας δεσμών φιλικών ή συγγενικών που τους συνδέουν. Η παροχή βοήθειας εστιάζεται σε κομβικά σημεία για την απόφαση μετανάστευσης. Μέσα από τη γέφυρα επικοινωνία που έχει αναπτυχθεί τους ενημερώνουν για τα σφάλματα που υπέπεσαν εκείνοι λόγω της άγνοιας πληροφοριών ώστε να τα αποφύγουν οι ίδιοι και γενικότερα τους πληροφορούν έγκαιρα και έγκυρα για τα νομοθετήματα της χώρα σχετικά με τους μετανάστες, την διαδικασία εύρεσης εργασίας και άλλα σημαντικά ζητήματα και πτυχές, που γνωρίζοντάς τα θα γίνει πιο ομαλή και γρήγορη η ενσωμάτωση τους στη χώρα υποδοχής. Τα δίκτυα επικοινωνίας λειτουργούν ως αρωγός, γιατί μέσα από την ανταλλαγή πληροφοριών παρατείνεται το φαινόμενο της μετανάστευσης.

Ο ρόλος των θεσμών

Υπάρχουν κι άλλοι παράγοντες που συμβάλλουν στην δημιουργία, την ένταση αλλά και στην κατεύθυνση των μεταναστευτικών ροών προς μία χώρα υποδοχής, όσο και ανάμεσα στις υποψήφιες γειτονικές χώρες υποδοχής που πρόκειται να μεταναστεύσουν.

Ανάμεσα τους εντοπίζονται διαφορές και ομοιότητες στο πλαίσιο της μετανάστευσης. Τα νομοθετήματα που ισχύουν στην εκάστοτε χώρα υποδοχής για το μεταναστευτικό, οι συνθήκες εργασίας στη χώρα υποδοχής (ασφάλιση, μισθοδοσία, εργασιακά δικαιώματα κ.ά.), η διαδικασία ελέγχου εγγράφων στη χώρα υποδοχής (για παράδειγμα η διαφορά στην αυστηρότητα εισόδου στη χώρα μεταξύ χωρών της Βόρειας και της Νότιας Ευρώπης), οι διαφορετικές προσεγγίσεις του Διεθνούς Δικαίου προς την μετανάστευση αλλά και οι αυστηρότητα με την οποία κάθε πιθανή χώρα υποδοχής φυλάσσει τα σύνορά της.

3.4 Άλλες προσεγγίσεις της μετανάστευσης από το 1980 και έπειτα

Καθώς η κοινωνία εξελίσσεται, μεταβάλλονται οι σταθερές της, το ίδιο ισχύει και για τις θεωρίες μετανάστευσης, όπου ανατρέπονται ή διευρύνονται οι υπάρχουσες θεωρίες. Έτσι, από το 1980 και έπειτα έρχονται νέες θεωρίες στο προσκήνιο που στέκονται απέναντι στις προηγούμενες και τις ανανεώνουν και φωτίζουν την εξέλιξη της κοινωνίας. Οι νεότερες θεωρίες μετανάστευσης δεν παρουσιάζονται μονόπλευρες και συνταιριάζουν οικονομικές και κοινωνιολογικές προσεγγίσεις. Στην συνέχεια της παρούσας εργασίας θα αναπτυχθούν κάποιες εκ των νεότερων θεωριών αυτών.

Θεωρία των «νέων οικονομικών της μετανάστευσης» (new economics of migration theory)

Σύμφωνα με την θεωρία αυτή, στην απόφαση για μετανάστευση προς τις αναπτυσσόμενες χώρες αποκλειστικό κριτήριο δεν αποτελεί η μεγιστοποίηση του κέρδους του ατόμου αλλά η θέλησή του για κοινωνική κινητικότητα. Η επιθυμία αυτή, θα επιτευχθεί και με άλλους παράγοντες εκτός του οικονομικού, όπως η ομαλή ένταξη του σε μία κοινότητα και η αφομοίωσή του στην νέα του κοινωνία που θα επιφέρει τη διεύρυνση του κύκλου του και με τη σειρά της θα του εξασφαλίσει την ανέλιξη που επιζητεί για την συνολικότερη βελτίωση της ζωής του.

Θεωρία του κοινωνικού κεφαλαίου (social capital theory)

Η θεωρία του κοινωνικού κεφαλαίου (social capital theory), κατά την οποία οι μετανάστες δεν είναι παθητικά όντα που υπομένουν οτιδήποτε επειδή βρίσκονται σε άλλη χώρα από τη χώρα καταγωγής τους επιζητώντας κάτι καλύτερο (κυρίως οικονομικές απολαβές) από όσα είτε είχαν είτε έχασαν αλλά αυτενεργούν ατομικά ή συλλογικά. Μέσα από δράσεις ατομικές και μη, κατορθώνουν να μεταβάλλουν τις υπάρχουσες σκληρές για αυτούς συνθήκες. Ακόμη, από τις γέφυρες επικοινωνίας που έχουν δημιουργηθεί μεταξύ των μεταναστευτικών ροών δημιουργούνται ροπές στην μετανάστευση προς συγκεκριμένες χώρες. Όσο πιο στενές είναι οι επαφές τους αποφέρουν μεγαλύτερη εισροή στις χώρες υποδοχής. Χαρακτηριστικό παράδειγμα, αποτελεί η τάση μετανάστευσης των Αλβανών προς την Ελλάδα την δεκαετία του 90. Τα δίκτυα επικοινωνίας των μεταναστών βοηθούν τους υποψήφιους μετανάστες να ακολουθήσουν έναν ασφαλέστερο τρόπο μετακίνησης αλλά και να αποκτήσουν πληροφορίες που μειώνουν το ρίσκο της αποτυχίας.

Θεωρία των συστημάτων της μετανάστευσης (migration systems theory)

Τελευταία συναντάται η θεωρία των συστημάτων της μετανάστευσης (migration systems theory) σύμφωνα με την οποία το φαινόμενο της μετανάστευσης αποτελεί απόρροια εξέλιξης γεγονότων πολιτικών, οικονομικών και διεθνών που διαδραματίστηκαν στην εκάστοτε χώρα και οδήγησαν σε ατομική και συλλογική μετανάστευση των πολιτών σε άλλες γειτονικές ή μη χώρες. Σύμφωνα με την θεωρία αυτή, η χώρα καταγωγής και η χώρα υποδοχής λογίζονται ως ένα συμπαγές σύστημα με σχέσεις αλληλεξαρτώμενες. Έτσι, η κάθε επιλογή του ατόμου έχει επιδράσεις και για τις δύο χώρες, αφού όταν ευνοείται η μία ζημιώνεται η άλλη. Συγκεκριμένα, στην χώρα καταγωγής καλλιεργείται η κουλτούρα της μετανάστευσης, που αν συντελεστεί η μετανάστευση επιτυχημένα ωθεί όλο και περισσότερους προς άλλες χώρες, όπως η περίπτωση των Ελλήνων κυρίως σε χώρες της Βόρειας Ευρώπης. Στις χώρες υποδοχής από την άλλη πλευρά, οι συνέπειες εντοπίζονται στην κοινωνικά ομαλή ένταξη των ατόμων στη νέα τους πραγματικότητα και στις εθνοτικές ανομοιογένειες και αναταράξεις. Γίνεται αντιληπτό πως η μετανάστευση επιφέρει επιπτώσεις και στις δύο χώρες που αν δεν εξομαλυνθούν μπορούν να προκαλέσουν μία νέα μετανάστευση.

3.5 Τα αίτια της μετανάστευσης προς την Ελλάδα

Τα κυριότερα αίτια της μετανάστευσης σχετίζονται με τον τομέα της εργασίας, όπου τα άτομα που επιλέγουν να μεταναστεύσουν στοχεύουν σε μία καλύτερη εργασιακή εμπειρία και κατεπέκταση την επαγγελματική ανέλιξη που θα επιφέρει την αύξηση του βιοτικού τους επιπέδου. Συγκεκριμένα, για να επιτευχθεί αυτός ο σκοπός των ατόμων είτε των μελών της ομάδας μετανάστευσης είναι αναγκαίο να υπάρξει η κατάλληλη επαγγελματική κατάρτιση ή εκπαίδευση από πλευράς τους. Όταν επιτυγχάνεται η επιμόρφωση είτε μέσω κατάρτισης είτε εκπαίδευσης θα επιφέρει μισθολογική αύξηση και έτσι θα επιτύχει τον σκοπό της μετανάστευσης του/τους. Έτσι, έχει παρατηρηθεί πως τα εκπαιδευτικά αίτια μετανάστευσης τις περισσότερες φορές είναι στενά συνυφασμένα με τους οικονομικούς λόγους που οδήγησαν στη μετανάστευση. Σε αυτή την κατεύθυνση μπορεί να δικαιολογηθεί η επιλογή μεταναστών από πιο αδύναμες οικονομικά χώρες να μεταπηδήσουν στην Ελλάδα, τόσο επειδή η χώρα μας είναι οικονομικά πιο ανεπτυγμένη από τις χώρες καταγωγής τους αλλά και επειδή μπορούν να την αξιοποιήσουν ως «αφετηρία» για να

μεταπηδήσουν στις οικονομικά εύρωστες χώρες του ευρωπαϊκού βορά όπως η Γερμανία.

Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο της εργασίας μελετάται το θέμα της μετανάστευσης και ειδικότερα η περίπτωση μετανάστευσης της Ελλάδας. Αρμόζει, λοιπόν, να εξετάσουμε μεμονωμένα το «γιατί» ένα άτομο επιλέγει να μεταναστεύσει στην Ελλάδα. Παράγοντες που συμβάλλουν στην απόφαση αυτή κατά κύριο λόγο αποτελούν η γεωγραφική θέση της χώρας, αφού λόγω της ιδιοτυπίας των συνόρων της επιτυγχάνουν την ταχεία πρόσβαση τους, μέσω αυτής, σε άλλες χώρες με τόσο με θαλάσσια μετακίνηση όσο και με χερσαία. Αυτή η ιδιαιτερότητα των συνόρων διευκόλυνε στην πιο εύκολη εισροή προσφύγων και μεταναστών στην Ελλάδα από την Τουρκία, οι οποίοι είχαν δραπετεύσει από τις χώρες της Μέσης Ανατολής. Ακόμη ένας παράγοντας που συντέλεσε στην μετανάστευση προς την Ελλάδα, αποτελεί το γεγονός πως η χώρα μας (εν συγκρίσει με τις χώρες της Μέσης Ανατολής) αποτελεί μία χώρα με μεγαλύτερη πολιτική σταθερότητα και λιγότερο αυστηρό νομικό πλαίσιο. Τέλος, η συμμετοχή της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση διασφαλίζει ως ένα βαθμό πως οι εισερχόμενοι πρόσφυγες και μετανάστες θα έχουν μία δίκαιη μεταχείριση, τυχόν αιτήσεις ασύλου τους θα αξιολογηθούν αξιοκρατικά και θα υπάρξει καθ' όλη την διαδικασία σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Όπως έχει αναφερθεί και στο εισαγωγικό κομμάτι της εργασίας (συγκεκριμένα στην ιστορική αναδρομή του μεταναστευτικού φαινομένου στην Ελλάδα), οι καλύτερες οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες που επικρατούσαν κατά τη δεκαετία του 1970 στην Ελλάδα παρότρυναν πολλούς πολίτες από τις γειτονικές χώρες να μεταναστεύσουν στην χώρα μας. Ακόμα, η πτώση της Σοβιετικής Ένωσης στις αρχές της δεκαετίας του 90, αποτέλεσε ακόμη ένα ιστορικό γεγονός που συντέλεσε στην έλευση μεταναστών στην Ελλάδα, αφού οι κάτοικοί της επιζήτησαν στην χώρα μας μία ευκαιρία για καλύτερες συνθήκες διαβίωσης. Οι εισερχόμενοι στην χώρα μας μετανάστες, κατά τα χρόνια που βρίσκονταν στην Ελλάδα απασχολήθηκαν σε «δύσκολες», χαμηλόμισθες και κυρίως ανειδίκευτες χειρωνακτικές εργασίες ανεξαρτήτως της προηγούμενης εργασιακής εμπειρίας και της ειδίκευσης που κατείχαν στην χώρα τους. Καλύφθηκαν λοιπόν θέσεις εργασίες που είχαν χαμηλή ζήτηση από τον γηγενή πληθυσμό και χωρίς υψηλές προσδοκίες επαγγελματικής προόδου. Κατά την περίοδο της μεταπολίτευσης υπήρξε κοινωνικοοικονομική άνθιση στη χώρα, όπου η ανάκαμψη σημειώθηκε και στον εκπαιδευτικό τομέα, αφού

το μορφωτικό επίπεδο του γηγενούς πληθυσμού ανέβηκε σε σχέση με τις προηγούμενες δεκαετίες. Η μάθηση και η εκπαιδευτική κατάρτιση ήταν απαιτούμενη πλέον για τον νέο. Παράλληλα, την ίδια χρονική περίοδο η Ελλάδα διάβαινε την περίοδο αστικοποίησης με αποτέλεσμα την εγκατάλειψη της υπαίθρου και την έλλειψη παροχής σε θέσεις εργασίας, οι οποίες καλύφθηκαν με την εγκατάσταση των μεταναστών, επιφέροντας κοινωνικές μεταβολές.

Οι γηγενείς νέοι, μορφωμένοι και εξειδικευμένοι, αναζητούσαν θέσεις εργασίας στα μεγάλα αστικά κέντρα, προτιμούσαν την πνευματική εργασία πάνω σε συναφές αντικείμενο με την μόρφωσή τους. Την εργασιακή απόφασή τους στήριζαν και οι γονείς τους που αν και μεγάλωσαν στην ύπαιθρο κάνοντας χειρωνακτικό επάγγελμα στην περίπτωση των παιδιών τους η χειρωνακτική εργασία δεν ήταν η πρωταρχική τους επιλογή και θεωρούνταν από εκείνους υποδεέστερη έναντι της πνευματικής εργασίας. Με την στροφή των Ελλήνων στην πνευματική εργασία, οι εργοδότες ωφελήθηκαν από το κύμα των μεταναστών, νόμιμων και μη, καθώς κάλυπταν θέσεις εργασίας για τις οποίες το γηγενές εργατικό δυναμικό δεν είχε ενδιαφέρον και μάλιστα με χαμηλότερες απαιτήσεις σε μισθό και εργασιακές συνθήκες, και, σε αρκετές περιπτώσεις ακόμα και εντελώς αδήλωτα (Παυλόπουλος, 1990). Λόγω των όσων αναφέρθηκαν τελευταία, παρατηρήθηκε στην χώρα μας και η ανάπτυξη της παραοικονομίας και του μαύρου χρήματος αφού εισοδήματα (τόσο των εργαζομένων όσο και των εργοδοτών) παρέμεναν αδήλωτα και αρκετοί εργαζόμενοι εργάζονταν υπό ανασφάλιστο καθεστώς.

3.6 Αίτια της εσωτερικής μετανάστευσης

Όπως αναφέρθηκε και σε προηγούμενες ενότητες, η μετανάστευση ενός ατόμου ή μιας ομάδας ατόμων μπορεί να διακριθεί σε εσωτερική και εξωτερική, αναλόγως με το αν το άτομο ή η ομάδα ατόμων αποφασίζει να μεταναστεύσει εντός ή εκτός της χώρας καταγωγής. Στην συνέχεια της παρούσας ενότητας, θα αναλυθούν τα βασικότερα αίτια που ωθούν τα άτομα ή τις ομάδες ατόμων σε εσωτερική μετανάστευση.

- i. Η βιομηχανική ανάπτυξη: Στις περιοχές που εγκαθίστανται μεγάλες βιομηχανικές μονάδες ή εταιρείες που δύνανται να απασχολήσουν μεγάλο αριθμό ατόμων, παρατηρείται έντονα η συσσώρευση ατόμων με σκοπό την καλύτερη και πιο άμεση επαγγελματική αποκατάσταση.

- ii. Η εμπορική ανάπτυξη: Ταυτόχρονα με την βιομηχανική ανάπτυξη είναι σύνθηες στα μεγάλα αστικά κέντρα να υπάρχει έντονη εμπορική δραστηριότητα. Η ανάπτυξη αυτή, δίνει την ευκαιρία στους ανθρώπους για μεγαλύτερη εξέλιξη αν δραστηριοποιηθούν ως έμποροι στην οικονομία της περιοχής και παράλληλα δημιουργεί πολλές και νέες θέσεις εργασίας εν συγκρίσει με μία μικρή πόλη που υπάρχει ασθενέστερη εμπορική δραστηριότητα. Ακόμα, σε μία περιοχή με έντονη εμπορική δραστηριότητα το άτομο αισθάνεται πως του παρέχονται περισσότερες επιλογές για διασκέδαση και κοινωνικοποίηση.
- iii. Εποχική απασχόληση: Αυτού του τύπου η εσωτερική μετανάστευση είναι συχνή στις τουριστικές χώρες. Συγκεκριμένα, στην Ελλάδα που η οικονομία της κατά κύριο λόγο στηρίζεται στον Τουρισμό, κατά την διάρκεια των καλοκαιρινών μηνών υπάρχει μεγάλη ζήτηση για συναφές εργατικό δυναμικό. Η ζήτηση αυτή σε πολλές περιπτώσεις καλύπτεται μέσω εσωτερικής μετανάστευσης (προσωρινής) από κατοίκους που διαμένουν μόνιμα σε άλλες περιοχές.
- iv. Πνευματικοί και επιμορφωτικοί λόγοι: Μία ακόμη περίπτωση εσωτερικής μετανάστευσης αποτελεί και η εκπαίδευση. Ο νέος υποψήφιος σπουδαστής αποφασίζει να μεταναστεύσει ανάλογα με τις ευκαιρίες που του παρέχει η εκάστοτε περιοχή σχετικές με το αντικείμενο μελέτης του (πανεπιστήμια, ακαδημίες, εργαστήρια). Παρομοίως και μία οικογένεια μετακομίζει συνήθως σε αστικά κέντρα επειδή παρέχουν στα παιδιά περισσότερα εκπαιδευτικά κέντρα και δραστηριότητες όπως βιβλιοθήκες, μουσεία, πινακοθήκες πανεπιστήμια σε σχέση με τις επαρχιακές πόλεις. Ένα ακόμα συχνά παρατηρούμενο φαινόμενο, είναι η μετανάστευση νέων από την Ελλάδα προς χώρες του εξωτερικού, με σκοπό να φοιτήσουν σε ένα πανεπιστημιακό ίδρυμα ξένης χώρας.

Τα αίτια που αναλύθηκαν ανωτέρω, αποτελούν τα κύρια κίνητρα μέσω των οποίων τα άτομα ή οι ομάδες ατόμων επιλέγουν να προβούν σε εσωτερική μετανάστευση, είτε μόνιμη είτε προσωρινή.

3.7 Αίτια της εξωτερικής μετανάστευσης

Η κάθε περίπτωση μετανάστευσης από τη χώρα καταγωγής είναι ξεχωριστή και σε αυτήν την απόφαση το άτομο οδηγείται κάθε φορά κινούμενο με διαφορετικά

κριτήρια άλλα υποκειμενικά και άλλα αντικειμενικά για το κάθε άτομο ή ομάδα ατόμων που εξετάζει την μετανάστευση. Τα κυριότερα αίτια που ωθούν τα άτομα ή τις ομάδες ατόμων σε εξωτερική μετανάστευση θα αναλυθούν στην παρούσα ενότητα.

- i. Πολιτικά αίτια: Οι διαφορετικές πολιτικές πεποιθήσεις των ατόμων σε σχέση με την επικρατούσα πολιτική και τρόπο διακυβέρνησης της χώρας καταγωγής τους, διαχρονικά αποτελεί ένα βασικό αίτιο φυγής από τη χώρα καταγωγής. Ενδεικτικό παράδειγμα, αποτελεί η φυγή των Ελλήνων κατά την διάρκεια του διδακτορικού καθεστώτος.
- ii. Οικονομικά αίτια: Ένα ακόμα σημαντικότερο αίτιο που ωθεί στην μετανάστευση είναι η οικονομική κατάσταση που επικρατεί στη χώρα καταγωγής. Αφού, οι ευκαιρίες για υψηλότερο εισόδημα, καλύτερη ιατρική περίθαλψη και ασφαλιστική κάλυψη και γενικότερα η προσδοκία για υψηλότερο βιοτικό επίπεδο από την χώρα καταγωγής είναι η κινητήριος δύναμη που παροτρύνει τα άτομα ή τις ομάδες στην εγκατάλειψη της χώρας καταγωγής τους.
- iii. Εργασιακά αίτια: Η ανεπιτυχής προσπάθεια ευρέσεως εργασίας ωθεί προς την έξοδο από την χώρα καταγωγής τα άτομα ή τις ομάδες ατόμων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα εγκατάλειψης της χώρας λόγω μη ευρέσεως εργασίας συναντάται στην Ελλάδα όπου πλήθος (νέων κυρίως) πολιτών μετανάστευσαν τα χρόνια της κρίσης για καλύτερες εργασιακές συνθήκες, κυρίως σε χώρες της βόρειας Ευρώπης με καλύτερες εργασιακές προοπτικές .
- iv. Πολεμικά αίτια: Οι πολεμικές συγκρούσεις και η πολιτική αστάθεια ευθύνονται για τις μεταναστεύσεις πληθυσμών αφού, τις περισσότερες φορές αναγκάζουν τους πολίτες να τραπούν σε φυγή από τη χώρα τους για να προστατευτούν είτε αυτοβούλως είτε υποχρεωτικά.
- v. Περιβαλλοντικά αίτια: Οι φυσικές καταστροφές που πλήττουν τις πρώτες ύλες των καλλιεργητών, αναγκάζουν τον αγροτικό πληθυσμό να εγκαταλείψει την χώρα του και να αναζητήσει σε άλλη χώρα καλλιέργεια είτε εργασία. Ακόμα, λόγω του φαινομένου της κλιματικής αλλαγής που αναμένεται να ενταθεί τα επόμενα χρόνια, οι ειδικοί αναμένουν μεγάλες μεταναστευτικές ροές προερχόμενες από χώρες που θα πληγούν πιο έντονα από την κλιματική αλλαγή.

- vi. Κοινωνικά αίτια: Στην περίπτωση των ομάδων που εξετάζουν την εξωτερική μετανάστευση και ειδικότερα στην περίπτωση της οικογένειας, είναι συχνό φαινόμενο να μεταναστεύει πρώτα ο άνδρας της οικογένειας και αφότου «σταθεροποιηθεί» στην χώρα υποδοχής και είναι έτοιμος να παράξει τις κατάλληλες συνθήκες στα υπόλοιπα μέλη της οικογένειάς του, να ακολουθούν και τα υπόλοιπα μέλη αυτής. Άλλη μια παρόμοια περίπτωση, εντοπίζεται στην περίπτωση που ο ένας εκ των συντρόφων μεταναστεύει, επειδή ο άλλος σύντροφος εργάζεται σε μία τρίτη χώρα. Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις, είναι εμφανές πως στην επιλογή της εξωτερικής μετανάστευσης διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο κοινωνικά κριτήρια, όπως η δυνατότητα επανένωσης της οικογένειας ή συντρόφων, η παροχή μίας καλύτερης ζωής σε προστατευόμενα μέλη όπως παιδιά καθώς και το κατά πόσο μία «ξένη» κοινωνία θα μπορέσει να υποδεχθεί και να επιτρέψει στα άτομα που μεταναστεύουν να ζήσουν, να κοινωνικοποιηθούν και να εξελιχθούν επιτυχώς μέσα σε αυτή.
- vii. Βελτίωση βιοτικού επιπέδου: Η βελτίωση της ζωής των ατόμων, ειδικότερα εν συγκρίσει με τις προηγούμενες από αυτά γενιές, αποτελεί ένα διαρκές και πάντα επίκαιρο κίνητρο που ωθεί σε μετανάστευση. Προς την κατεύθυνση αυτή, τα άτομα ή οι ομάδες ατόμων εξετάζουν τις πιθανές χώρες υποδοχής συγκεντρωτικά ώστε να καταλήξουν στο κατά πόσο μπορούν να τους βοηθήσουν στην κατεύθυνση της συνολικότερης βελτίωσης του βιοτικού τους επιπέδου.
- viii. Αίτια διώξεων λόγω πεποιθήσεων ή θρησκειότητας: Αρκετές είναι οι περιπτώσεις στην ιστορία όπου άτομα με διαφορετικές θρησκευτικές πιστεύσεις ή πεποιθήσεις έχουν τραπεί σε φυγή από την χώρα καταγωγής τους λόγω διώξεων ή μεροληπτικής αντιμετώπισης προς το μέρος τους.

Τα αίτια που αναφέρθηκαν παραπάνω συνοψίζουν το πως αντιλαμβάνονται τα άτομα που μεταναστεύουν την «ευκαιρία σε μια καλύτερη ζωή». Η εισροή αυτή των μεταναστών δυσχεραίνει τις περισσότερες φορές την χώρα υποδοχής, καθώς μεταβάλλονται σε κάποιους κοινωνικούς και οικονομικούς τομείς οι συνθήκες διαβίωσης. Οι επιπτώσεις της εισροής των ατόμων στις χώρες υποδοχής θα αναπτυχθούν σε επόμενα κεφάλαια, εστιασμένα στην περίπτωση της Ελλάδας που μελετάμε.

3.8 Διαφορές Πρόσφυγα-Μετανάστη

Στην παρούσα εργασία, γίνεται αναφορά αλλά και ανάλυση τόσο του προσφυγικού όσο και του μεταναστευτικού φαινομένου. Οι δύο αυτές έννοιες, αν και διαφορετικές τυπικά και εννοιολογικά, έχουν πολλά κοινά χαρακτηριστικά. Η καλύτερη κατανόησή τους θα επιτρέψει σε κάθε περίπτωση την εξαγωγή συμπερασμάτων αλλά και την διεξαγωγή ανάλυσης σε πιο «στέρεη» θεωρητική βάση.

Ποιος είναι ο πρόσφυγας και ποιος ο μετανάστης;

Συνοπτικά, η βασική διαφορά μεταξύ προσφύγων και μεταναστών έγκειται στο γεγονός ότι οι πρόσφυγες αναζητούν προστασία ενώ οι μετανάστες αναζητούν βελτίωση της ζωής τους. Βέβαια, καθώς πρόκειται για δύο σύνθετες έννοιες μια πιο λεπτομερής ανάλυση είναι αναγκαία.

Στην γενική τους έννοια, οι χαρακτηρισμοί «πρόσφυγες» και «μετανάστες» αποδίδονται σε άτομα που μετακινούνται από την χώρα τους σε μία άλλη χώρα ή περιοχή, υπάρχουν όμως διαφορές μεταξύ τους και στην νομική τους υπόσταση. Η κύρια διαφορά τους έγκειται στο αίσθημα του φόβου, το οποίο αποτελεί και την κινητήριο δύναμη της «εξαναγκαστικής μετακίνησης» του ατόμου. Συνεπώς, τα άτομα που φεύγουν από την χώρα τους λόγω φόβου σκοπεύοντας να εγκατασταθούν σε ένα πιο σταθερό και ασφαλές περιβάλλον χαρακτηρίζονται στην βιβλιογραφία ως πρόσφυγες, ενώ τα άτομα που επιλέγουν την φυγή από την χώρα καταγωγής τους με κύριο γνώμονα διαφορετικά κριτήρια (όπως η καλύτερη επαγγελματική αποκατάσταση) αποκαλούνται μετανάστες.

Οι πρόσφυγες είναι άτομα που έχουν αναγνωριστεί από τα κράτη ως άτομα εξαναγκασμένα να εγκαταλείψουν τη χώρα τους λόγω βίας, πολέμου, διώξεων ή άλλων σοβαρών ανθρωπιστικών λόγων. Όσοι μεταναστεύουν για τους ανωτέρω λόγους έχουν δικαίωμα στην διεθνή προστασία σύμφωνα με την Σύμβαση του Ο.Η.Ε (Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών) που αναθεωρήθηκε από το Πρωτόκολλο της Ύπατης Αρμοστείας του Ο.Η.Ε το 1967. Σύμφωνα με αυτό, ορίζονται ως πρόσφυγες τα άτομα που εγκαταλείπουν την χώρα τους χωρίς να το επιθυμούν, επειδή δεν προτίθενται ή δε δύνανται να ζήσουν άλλο στη χώρα τους καθώς φοβούνται για την ασφάλεια ή την ελευθερία τους. Αυτό σημαίνει ότι έχουν το δικαίωμα να επιζητήσουν άσυλο ή άλλης μορφής προστασία από τη χώρα στην οποία μετακινήθηκαν, και, δε μπορούν να επιστρέψουν στη χώρα τους λόγω κινδύνου για

τη ζωή τους ή την ελευθερία τους. Η τήρηση της Σύμβασης της Γενεύης ελέγχεται από την Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες (United Nations High Commissioner for Refugees, UNHCR). Αξίζει να σημειωθεί πως το έργο της Ύπατης Αρμοστείας είναι ανθρωπιστικό και κοινωνικό και δεν φέρει κανένα πολιτικό χαρακτήρα ή σκοπιμότητα.

Το άσυλο είναι η χορήγηση προστασίας που δίνεται από ένα κράτος στα άτομα που δεν μπορούν να επιστρέψουν στην χώρα τους διότι φοβούνται για τη καταδίωξή τους είτε ακόμη και για τη ζωή τους. Οι προϋποθέσεις χορήγησης ασύλου ακολουθούν τη Διεθνή Σύμβαση της Γενεύης του 1951 για το καθεστώς των Προσφύγων. Η χορήγηση ασύλου παρέχεται κατόπιν αιτήσεως. Μόλις ο αιτών καταθέσει την αίτηση ασύλου του, έπειτα πρέπει να προσκομίσει έναν ή περισσότερους λόγους για τους οποίους θεωρεί ότι θα διωχθεί ή θα κινδυνεύσει αν γυρίσει στην χώρα του. Μερικές περιπτώσεις οι οποίες χρήζουν χορήγησης ασύλου είναι οι πολιτικές πεποιθήσεις, η θρησκεία, η εθνικότητα και η συμμετοχή σε κάποια κοινωνική ομάδα. Ο φόβος του αιτούντος εξετάζεται σύμφωνα με τις προϋποθέσεις, όπως αυτές περιγράφονται στο καθεστώς του Πρόσφυγα και γίνεται δεκτή η αίτησή του αν ο φόβος του κριθεί ως υπαρκτός και αντικειμενικός. Συγκεκριμένα, οι περιστάσεις του αιτούντος πρέπει να δικαιολογούν την αναγνώρισή του ως πρόσφυγα, με την εξήγηση ότι ο καθένας στην θέση του θα έφευγε από την χώρα του γιατί θα κινδύνευε η ζωή του. Η χορήγηση του καθεστώτος του πρόσφυγα στο άτομο συνεπάγεται και την ένταξή του στο καθεστώς της Διεθνούς Προστασίας. Το άτομο που δικαιούται άσυλο εντάσσεται και σε καθεστώς επικουρικής προστασίας.

Οι μετανάστες, από την άλλη πλευρά, είναι άτομα που επιλέγουν ελεύθερα να μετακινηθούν από τη χώρα τους σε μία άλλη χώρα για να ένα πλήθος διαφορετικών κινήτρων, με επικρατέστερο την βελτίωση της οικονομικής ή κοινωνικής τους κατάστασης. Οι μετανάστες μπορεί να αποκτήσουν ή όχι μόνιμη άδεια παραμονής στη χώρα που επιλέγουν να μετακινηθούν. Το αν θα αποκτήσουν την μόνιμη άδεια παραμονής ή όχι κρίνεται από την νομοθεσία της χώρας υποδοχής και από τα κριτήρια που τα άτομα που μεταναστεύουν πληρούν. Η μετανάστευση, σε αντίθεση με την περίπτωση των προσφύγων, κρίνονται με ελαφρώς διαφορετικά κριτήρια όπως οικονομικά ή νομικά αφού δεν πηγάζει η επιτακτική ανάγκη για προστασία τους όπως στην περίπτωση των προσφύγων. Παρά ταύτα, όπως έχει περιγραφεί ως τώρα στην

παρούσα εργασία και οι πρόσφυγες και οι μετανάστες αποτελούν φαινόμενα που χρήζουν μελέτης τόσο κοινωνικά όσο και οικονομικά και πολιτιστικά.

4. Οι επιπτώσεις της μετανάστευσης στην Ευρώπη και στην Ελλάδα

Στο παρόν κεφάλαιο της εργασίας, θα αναφερθούν και αναλυθούν οι επιπτώσεις της μετανάστευσης που εντοπίζονται σε σχεδόν όλους τους τομείς τόσο της ζωής του ατόμου αλλά και της κοινωνίας στην οποία εντάσσεται ή από την οποία προέρχεται το άτομο. Οι επιπτώσεις αυτές συνήθως είναι κοινωνικές, οικονομικές και πολιτισμικές και συνδέονται με το μεταναστευτικό φαινόμενο τόσο στην Ελλάδα όσο και στην υπόλοιπη Ευρώπη.

4.1 Η Ελλάδα ως πρώτη χώρα υποδοχής προσφύγων και μεταναστών

Η Ελλάδα έχει υποδεχτεί τα τελευταία χρόνια μεγάλο αριθμό προσφύγων και μεταναστών, κυρίως λόγω πολεμικών συγκρούσεων στη Μέση Ανατολή και στη Βόρεια Αφρική. Οι μετανάστες και οι πρόσφυγες επιλέγουν την Ελλάδα ως πρώτη χώρα υποδοχής για διάφορους λόγους, ανάλογα με τις προτεραιότητές τους και τους σκοπούς τους αλλά και των δυνατοτήτων που τους παρέχονται για μετακίνηση την εκάστοτε περίοδο. Ορισμένοι από τους κύριους λόγους για τους οποίους επιλέγεται η Ελλάδα ως χώρα υποδοχής αναλύονται παρακάτω.

- Γεωγραφική θέση: Η Ελλάδα βρίσκεται στη Μεσόγειο, με πρόσβαση στην Ευρώπη, την Ασία και την Αφρική. Καθίσταται έτσι μια σημαντική θύρα εισόδου για τους μετανάστες και τους πρόσφυγες που είτε επιθυμούν να φτάσουν σε άλλες Ευρωπαϊκές χώρες είτε αντιλαμβάνονται την Ελλάδα ως έναν προορισμό ευκολότερης πρόσβασης προς αυτούς.
- Ιστορικό Παρελθόν: Η Ελλάδα έχει μακρά ιστορία ως μια χώρα που έχει δεχθεί πλήθος μεταναστών και προσφύγων και συνεχίζει να αναγνωρίζεται ως χώρα που παρέχει προστασία σε ανθρώπους που αναζητούν ασφάλεια.
- Οικονομική Κατάσταση: Παρά τις οικονομικές δυσκολίες που αντιμετωπίζει η Ελλάδα, οι μετανάστες και οι πρόσφυγες αντιλαμβάνονται την Ελλάδα ως μια χώρα που παρέχει κάποιες ευκαιρίες για εργασία και βελτίωση της ζωής τους και σίγουρα ως μία πιο ανεπτυγμένη οικονομία συγκριτικά με αυτή της χώρας καταγωγής τους.

4.2 Οικονομικές επιπτώσεις της μετανάστευσης

Επιπτώσεις στην χώρα καταγωγής

Οι επιπτώσεις της μετανάστευσης μπορούν να ερμηνευθούν ποικιλοτρόπως για τη χώρα καταγωγής των προσφύγων/μεταναστών. Από τη μία πλευρά η μαζική φυγή εργατικού δυναμικού από τη χώρα μειώνει τις παραγωγικές δυνατότητες της χώρας και αποδυναμώνει ως ένα βαθμό την γενικότερη οικονομία της. Όταν δε τυγχάνει το εργατικό δυναμικό που φεύγει από τη χώρα είτε να είναι σε μεγάλο βαθμό καταρτισμένο ή να έχει υψηλό μορφωτικό επίπεδο το πλήγμα για τη χώρα καταγωγής είναι ακόμη μεγαλύτερο. Στην περίπτωση αυτή, παρατηρούνται φαινόμενα όπως το brain drain, το οποίο αναφέρθηκε προηγουμένως στην παρούσα εργασία. Από την άλλη πλευρά, η μετακίνηση του εργατικού δυναμικού μπορεί να επιφέρει και θετικές επιπτώσεις στην χώρα καταγωγής των μεταναστών, ειδικότερα σε χώρες με ασθενείς οικονομίες. Συγκεκριμένα, το εργατικό δυναμικό που μεταναστεύει έχει συνήθως πρόσβαση σε υψηλότερους μισθούς, οι οποίοι είναι και σε ισχυρότερο νόμισμα συγκριτικά με το τοπικό. Τα χρήματα αυτά συνήθως επιστρέφουν στην οικονομία της χώρας καταγωγής, είτε ως βοήθεια προς τα μέλη των οικογενειών των μεταναστών που έχουν μείνει πίσω, γεγονός που βελτιώνει το βιοτικό τους επίπεδο είτε υπό την μορφή επενδύσεων στην χώρα καταγωγής (όπως λόγω χάρη το άνοιγμα μίας επιχείρησης) οι οποίες ισχυροποιούν την οικονομία της χώρας καταγωγής.

Επιπτώσεις στην χώρα υποδοχής

Όπως και στην περίπτωση της χώρας καταγωγής έτσι και στην περίπτωση της χώρας υποδοχής οι επιπτώσεις της μετανάστευσης μπορούν να ερμηνευθούν μέσα από δύο πρίσματα. Αφενός, η έλευση εργατικού δυναμικού το οποίο σε κάποιες περιπτώσεις είναι άκρως εξειδικευμένο ή μορφωμένο αυξάνει την παραγωγική ικανότητα της χώρας υποδοχής συνεπώς και το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόντος (Α.Ε.Π) της, τονώνει την κατανάλωση και βοηθά στην σωστότερη τιμολόγηση των προϊόντων στην αγορά. Από την άλλη, είναι αρκετές οι περιπτώσεις όπου η μαζική έλευση μεταναστών έχει οδηγήσει σε αύξηση του ποσοστού ανεργίας του γηγενούς εργατικού δυναμικού της χώρας υποδοχής κυρίως λόγω των μειωμένων απαιτήσεων που έχουν οι μετανάστες συγκριτικά με τους ντόπιους. Επίσης, έχει παρατηρηθεί ιστορικά και το αντίθετο πρόβλημα η τάση δηλαδή, οι μετανάστες να μην αυξάνουν το βιοτικό τους επίπεδο στη χώρα υποδοχής να ζουν σε καθεστώς φτώχειας, ανεργίας και να σχηματίζουν γκέτο.

4.3 Επιπτώσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα

Η Ελλάδα βρίσκεται στο επίκεντρο του μεταναστευτικού φαινομένου όντας συχνά μία από τις πρώτες, προσωρινές, χώρες υποδοχής μεταναστών μετά το ξέσπασμα της Αραβικής Άνοιξης που υποδέχεται πλήθος μεταναστών και προσφύγων παράνομων και μη. Η έλευση των μεταναστών και των προσφύγων για πολλούς πολίτες της χώρας ερμηνεύεται αρνητικά και με αίσθημα του φόβου, αφού θεωρούν πως εξαιτίας τους θα δημιουργηθούν πλήγματα στη χώρα. Παρά ταύτα, όπως και στους τομείς που αναφέρθηκαν ανωτέρω, η ανάλυση του φαινομένου δεν γίνεται να είναι μονόπλευρη.

Από την μία λοιπόν, σε αντίθεση με την απαισιόδοξη σκέψη των γηγενών, θα διαπιστωθεί ότι η συνέπεια της μετανάστευσης συχνά περιγράφεται θετικά για την οικονομία της Ελλάδας. Η ασθενής οικονομική κατάσταση που βρίσκεται η Ελλάδα τα τελευταία δέκα χρόνια εξαιτίας της κρίσης, με το υψηλό ποσοστό ανεργίας και κατά επέκταση το χαμηλό βιοτικό επίπεδο των πολιτών οδηγεί στο να παρουσιάζονται οι μετανάστες στα μάτια των ντόπιων ως ανταγωνιστές τους στην εύρεση εργασίας και στην επιλογή της εργασίας τους. Ακόμη, οι μετανάστες θεωρούνται πολλές φορές από τους ντόπιους υπαίτιοι και για τη πτώση του τουρισμού κυρίως για τα νησιά του Βορειοανατολικού Αιγαίου που συνορεύουν με τα παράλια της Τουρκίας όπως η Σάμος, η Κως, η Χίος και η Λέσβος. Ένα μέρος των πολιτών που διαμένουν στη νησιωτική Ελλάδα υποστηρίζουν είτε άμεσα είτε έμμεσα πως η μεγάλη ροή μεταναστών στα νησιά τους δεν είναι ελκυστική για τους τουρίστες και προτιμώνται άλλα νησιά επιφέροντας ένα domino οικονομικών δυσχερειών για τους ντόπιους που το εισόδημά τους εξαρτάται από τον τουριστικό κλάδο σε μεγάλο βαθμό. Ο ισχυρισμός αυτός βέβαια πολλές φορές είναι αντικρουόμενος, καθώς η έλευση των προσφύγων συνοδεύεται δίχως μεγάλη καθυστέρηση και με την άφιξη των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (Μ.Κ.Ο) οι οποίες στέκονται στο πλάι τους με σκοπό να τους ενισχύσουν οικονομικά και ψυχολογικά, προφέροντάς τους στέγαση και γενικότερα τα απαραίτητα για την διαβίωσή τους. Ένα ακόμη στοιχείο που αντικρούει την άνω άποψη είναι πως οι ίδιοι οι πρόσφυγες, φτάνοντας στον προσωρινό τόπο υποδοχής, διαθέτουν χρήματα για να διαμείνουν σε ξενοδοχεία ή να καταναλώσουν αγαθά και με αυτόν τον τρόπο πραγματοποιούν οικονομικές δραστηριότητες στο νησί που με τον έναν ή με τον άλλο τρόπο δεν ζημίωσαν οικονομικά το νησί και μάλιστα λόγω της παρατεταμένης παραμονής τους, υπήρχε διαρκής κίνηση των ντόπιων οικονομιών, ακόμα και σε

«νεκρές» οικονομικά περιόδους για την νησιωτική Ελλάδα. Καθώς επιτείνεται η παραμονή των μεταναστών ευρύτερα στη χώρα και όχι εστιασμένη στα νησιά του Βορειοανατολικού Αιγαίου, παραμένει η «καχυποψία» των ντόπιων απέναντι στους πρόσφυγες/μετανάστες δίχως πολλές φορές να λαμβάνονται υπόψη οι θετικές επιδράσεις που μπορεί να έχει η παραμονή τους για την χώρα. Συχνά, αν όχι πάντα, οι πρόσφυγες/μετανάστες αναλαμβάνουν θέσεις εργασίας που είναι χειρωνακτικές, ανειδίκευτες και επίπονες σωματικά, εργασίες δηλαδή που δεν είναι η πρώτη επιλογή των Ελλήνων αλλά επιλογή εργασίας κατ' ανάγκη, γιατί οι Έλληνες εργαζόμενοι, λόγω της ουσιαστικής απορρόφησης της ελληνικής κοινωνίας στο Δυτικό τρόπο ζωής διεκδικούν πρωτίστως άλλες θέσεις εργασίας. Οι θέσεις εργασίας λοιπόν που καλύπτονται από τους πρόσφυγες/μετανάστες ήταν ήδη κενές και προ της έλευσής τους και δεν αντικατέστησαν κάποιον προϋπάρχοντα εργαζόμενο. Ακόμη, αμείβονται χαμηλότερα από τους γηγενείς (50 με 60% περίπου χαμηλότερα από το καθημερινό ημερομίσθιο ενός ντόπιου για την ίδια δουλειά). Λόγω των ανωτέρω στοιχείων παρατηρείται πως οι πρόσφυγες/μετανάστες συμβάλλουν στην ικανοποίηση των αναγκών στην ζήτηση εργασίας και στην αύξηση είτε της παραγωγής και την κάλυψη των απαιτήσεων προσωπικού στην παροχή υπηρεσιών.

Στον αντίποδα, η μαζική έλευση προσφύγων και μεταναστών δημιούργησε και ζητήματα στις τοπικές κοινωνίες. Στις μικρές (νησιωτικές) κοινωνίες όπου συγκεντρώθηκε η μεγαλύτερη μάζα των εισερχομένων επηρεάσθηκε ως ένα βαθμό η καθημερινότητα των ντόπιων και σίγουρα υπήρξε κάποια υπαρκτή επίπτωση στον τουρισμό. Ακόμα, η τόσο μαζική προσέλευση «δοκίμασε τα όρια» θεσμών και μηχανισμών του κράτους, που δεν ήταν σε καμία περίπτωση προετοιμασμένο να διαχειριστεί αρμονικά μια τόσο μαζική μεταναστευτική ροή.

5. Η μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα και στην Ευρώπη

Στο παρόν κεφάλαιο θα αναλυθούν και θα ερμηνευθούν οι μεταναστευτικές πολιτικές στην Ευρώπη και στην Ελλάδα με σκοπό να διαφωτιστεί η εξελικτική πορεία του φαινομένου, ο βαθμός στον οποίο έχουν παγιωθεί τα δικαιώματα και η ασφάλεια προσφύγων και μεταναστών και κατά πόσο έχει επιτελεσθεί η προσπάθεια για την πλήρη ενσωμάτωσή τους.

Ο όρος μεταναστευτική πολιτική αναφέρεται στο σύνολο των κανόνων, των νόμων και των πρακτικών που καθορίζουν την είσοδο, τη διαμονή και την έξοδο των μεταναστών σε μια χώρα ή περιοχή υποδοχής αλλά και το νομικό πλαίσιο μέσω του οποίου θα τους παραχθεί βοήθεια από την χώρα υποδοχής αλλά και η δυνατότητα να ξεκινήσουν την ζωή τους σε αυτήν. Οι δύο εκ των προαναφερθέντων πτυχών (είσοδος και διαμονή) σχετίζονται με την αμυντική και ίσως απωθητική στάση της χώρας υποδοχής κατά την είσοδό τους σε αυτήν. Από την άλλη πλευρά, οι υπόλοιπες πτυχές αντιμετωπίζουν το μεταναστευτικό φαινόμενο, με έναν πιο ανθρωποκεντρικό χαρακτήρα, αφού προσπαθούν να δημιουργήσουν τις νομικές και τυπικές προϋποθέσεις για την ένταξή τους στην ελληνική κοινωνία ή για την παροχή σε αυτούς υποστήριξης ώστε να συνεχίσουν την ζωή τους αρμονικά. Συγκεκριμένα, οι πτυχές που σχετίζονται με το πιο ανθρωποκεντρικό κομμάτι της μεταναστευτικής πολιτικής αφορούν τις πολιτικές που σχετίζονται με την υποδοχή και την ενσωμάτωση των μεταναστών, την αναγνώριση των δικαιωμάτων τους, τη διαμόρφωση ασύλου και την αντιμετώπιση της παράνομης μετανάστευσης.

Ακόμη, η μεταναστευτική πολιτική επηρεάζει την κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας ή περιοχής που την εφαρμόζει. Η πολιτική αυτή μπορεί να αναγνωρίζει την ανάγκη των μεταναστών για την κάλυψη κενών θέσεων εργασίας ή να προσφέρουν άλλα οφέλη, ή μπορεί να επικεντρώνεται στον περιορισμό της μετανάστευσης για λόγους ασφάλειας ή άλλους λόγους. Συχνά, οι μεταρρυθμίσεις και οι αποφάσεις που ψηφίζονται γύρω από το μεταναστευτικό αποτελούν αντικείμενα συζητήσεων και πολιτικών αντιπαραθέσεων.

Παρά το γεγονός ότι η Ελλάδα μετρά περίπου 20 χρόνια κατά τα οποία αποτελεί κυρίαρχη χώρα υποδοχής μεταναστών και προσφύγων της Μεσογείου εξαιτίας, κυρίως, της γεωγραφικής της θέσης, εξακολουθεί η μεταναστευτική πολιτική της χώρας να παρουσιάζει την βέλτιστη αποδοτικότητα. Ο χαρακτηρισμός αυτός μπορεί

να δικαιολογηθεί καθώς τα μέτρα λαμβάνονται ετεροχρονισμένα ως αντίδραση σε μεγάλα κύματα εισροής προσφύγων και μεταναστών και όχι ως μία πάγια και συντονισμένη πολιτική της χώρας που εφαρμόζεται διαχρονικά για το συγκεκριμένο φαινόμενο.

5.1 Η μεταναστευτική πολιτική της Ευρώπης

Το 1997 στο Άμστερνταμ υπεγράφη μία συνθήκη μεταξύ των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η οποία τέθηκε σε ισχύ το Μάιο του 1999. Η συνθήκη αυτή περιλάμβανε διατάξεις που αναφέρονται στην εξωτερική πολιτική, την ασφάλεια, τη δικαιοσύνη και την κοινωνική πολιτική. Ακόμη, εισάγει τον όρο «ευρωπαϊκή ιθαγένεια» διευρύνοντας έτσι τα δικαιώματα των πολιτών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η συνθήκη του Τάμπερε (Tampere) υπογράφηκε στις 13 Δεκεμβρίου του 2007 και τέθηκε σε ισχύ το 2009, όπου θέσπισε ένα νέο θεσμικό πλαίσιο για την λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τους κανόνες που διέπουν την συνεργασία μεταξύ των μελών της και περιλαμβάνει μεταξύ των οποίων:

- Την ενίσχυση των συνόρων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και την δημιουργία ενός καινού συστήματος ελέγχου τόσο των εμπορευμάτων αλλά και των ατόμων που εισέρχονται στην ένωση.
- Την θέσπιση της κοινή στρατηγικής πορείας που θα ακολουθήσουν οι χώρες της Ευρώπης.
- Δημιουργεί σαφούς πλαισίου στον επαναπατρισμό των ατόμων.
- Μέτρα απώθησης εγκληματικών παραβιάσεων (τρομοκρατία, διαφθορά).

Με το συμβούλιο του Τάμπερε τέθηκαν οι πρώτες βάσεις και τέθηκαν σε εφαρμογή για την μεταναστευτική πολιτική της Ευρώπης. Με το συμβούλιο αυτό καταδεικνύεται πως όλα τα μέλη διέκριναν την ανάγκη για μία κοινή γραμμή αποδεκτή από όλους που θα παραχωρούσε δικαιώματα στους πολίτες τρίτων χωρών.

Ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποτελεί ένα νομικό έγγραφο που καθορίζει και προστατεύει τα θεμελιώδη δικαιώματα (το δικαίωμα στην ζωή, ελευθερία, αξιοπρέπεια, έκφραση) που απολαύουν οι πολίτες της Ευρώπης που εγκρίθηκε το 2000 και έχοντας υπόψιν την τρέχουσα κοινωνική κατάσταση που έχει διαμορφωθεί στην Ευρώπη με τις αυξημένες μεταναστευτικές ροές. Το νομικό αυτό έγγραφο περιλαμβάνει 54 άρθρα που διαχωρίζονται σε κεφάλαια. Ειδικότερα, το πέμπτο κεφάλαιο εμπεριέχει άρθρα που περιλαμβάνουν νομοθετήματα για τους

αλλοδαπούς, όπως η απαγόρευση της δουλείας, η αναγκαστική ή υποχρεωτική εργασία και η εμπορία ανθρώπων (5^ο άρθρο), η αναγνώριση του δικαιώματος του ασύλου (18^ο άρθρο), η απαγόρευση μαζικών απελάσεων και η απαγόρευση απομάκρυνσης, απέλασης ή έκδοσης αλλοδαπού σε κράτος, που κινδυνεύει να του επιβληθεί θανατική ποινή ή να υποβληθεί σε βασανιστήρια ή άλλη απάνθρωπη είτε εξευτελιστική ποινή ή μεταχείριση (19^ο άρθρο), η απαγόρευση διακρίσεων λόγω φυλής, χρώματος, εθνοτικής προέλευσης και ιθαγένειας (21^ο άρθρο), (Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2000).

Το 2001 στο Βέλγιο στην περιοχή του Λάακεν (Laeken) πραγματοποιήθηκε συμβούλιο που αποτέλεσε μια σημαντική συνάντηση για τη μελλοντική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Κατά τη διάρκεια του συμβουλίου παρατηρήθηκε πως είναι άμεση η ανάγκη για μεγαλύτερη συνοχή και πιο αποτελεσματική συνέργεια μεταξύ των διαφόρων διαδικασιών στις οποίες ήδη συμμετέχουν τα κράτη-μέλη, έτσι προτάθηκε να αντικατασταθεί η ήδη υπάρχουσα με μία πιο ενισχυμένη και αποτελεσματική επιτροπή. Ακόμη, διαπίστωσαν πως οι στόχοι του προγράμματος του Τάμπερε δεν είχαν επιτευχθεί. Οι κύριες αποφάσεις σχετικά με την μετανάστευση συνοψίζονταν στα εξής σημεία:

- Δημιουργία κοινού συστήματος του ασύλου: Το Συμβούλιο εξέφρασε τη δέσμευσή του για την δημιουργία ενός κοινού συστήματος ασύλου στην Ευρωπαϊκή Ένωση, που θα περιλαμβάνει κοινούς κανόνες για την αναγνώριση του πρόσφυγα, της προστασίας και των διαδικασιών αναθεώρησης του ισχύοντος νομοθετικού πλαισίου.
- Ενίσχυση της συνεργασίας με τρίτες χώρες: Το Συμβούλιο επέστησε την προσοχή του στη σημασία της ενίσχυσης της συνεργασίας μεταξύ των χωρών καταγωγής των προσφύγων/μεταναστών με τις χώρες υποδοχής στην Ευρώπη, με σκοπό την πιο αποτελεσματική δράση στα ζητήματα της μετανάστευσης και της επιστροφής των προσφύγων/μεταναστών.
- Ενίσχυση των μέτρων για την ενσωμάτωσή των προσφύγων/μεταναστών στην κοινωνία της χώρας υποδοχής.

Στο Συμβούλιο της Χάγης (Hague) τον Νοέμβριο του 2005 συζητήθηκαν πιθανές μεταναστευτικές πολιτικές και συντάχθηκε ένα πολυσέλιδο κείμενο με αποφάσεις και συστάσεις. Το συμβούλιο αυτό, αποτέλεσε μία σημαντική στιγμή στην ευρωπαϊκή

πολιτική για την μετανάστευση, καθώς προσπάθησε να αντιμετωπίσει το πρόβλημα της παράνομης μετανάστευσης και υπερτονίστηκε η ανάγκη να βελτιωθεί η ένταξη των μεταναστών στην κοινωνία καθώς και η σημασία της συνεργασίας των κρατών μελών για την καλύτερη και αποτελεσματικότερη διαχείριση του μεταναστευτικού φαινομένου.

Η Συνθήκη του Δουβλίνου II (2003), αποτελεί νομικό κείμενο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που αφορά τον τομέα του ασύλου και της μετανάστευσης. Συγκεκριμένα, πρόκειται για μία κοινοτική νομοθεσία που καθορίζει τα κριτήρια και τις διαδικασίες για τον καθορισμό του κράτους-μέλους που είναι υπεύθυνα για την εξέταση μίας αίτησης ασύλου ή διεθνούς προστασίας που υποβάλλεται από κάποιον που εισέρχεται παράνομα σε ένα κράτος-μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή έχει ήδη εισέλθει σε κράτος-μέλος διαφορετικό από αυτό που έχει καθοριστεί ως υπεύθυνο για την εξέταση της αίτησής του. Η Συνθήκη του Δουβλίνου II, καθορίζει ποιο κράτος-μέλος έχει την ευθύνη για την εξέταση της αίτησης ασύλου ή διεθνούς προστασίας και προβλέπει μία σειρά από κριτήρια για τον καθορισμό αυτού, όπως η ύπαρξη συγγενικών δεσμών, η ύπαρξη προηγούμενων αιτήσεων σε άλλα κράτη μέλη.

Το Πρόγραμμα της Στοκχόλμης (Stockholm) εγκρίθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο το Δεκέμβριο του 2009 και αποτελεί ένα σημαντικό πρόγραμμα δράσης για τη δημιουργία μίας κοινής πολιτικής στον τομέα της δικαιοσύνης και της εσωτερικής ασφάλειας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Το πρόγραμμα περιλαμβάνει μία σειρά από μέτρα για την ενίσχυση της ελευθερίας, της ασφάλειας και της δικαιοσύνης στην Ευρωπαϊκή Ένωση για θέματα σχετικά με την εσωτερική ή μη μετανάστευση. Συγκεκριμένα προβλέπει:

- Την δημιουργία μιας κοινής πλατφόρμας για την ανταλλαγή πληροφοριών και τη συντονισμένη δράση των κρατών μελών.
- Την ενίσχυση της προστασίας των προσφύγων και των αιτούντων ασύλου, συμπεριλαμβανομένων και των προγραμμάτων επανεγκατάστασης και επανένωσης οικογενειών.
- Την ανάπτυξη μιας κοινής πολιτικής για τη μετανάστευση των εποχικών εργατών και την ενίσχυση των μέτρων πρόληψης και καταπολέμησης της λαθρομετανάστευσης.

- Την επίτευξη ενός ισορροπημένου και βιώσιμου συστήματος μετανάστευσης που θα σέβεται τα δικαιώματα των μεταναστών, αλλά και τις ανάγκες των χωρών υποδοχής αλλά και των κοινωνιών στις οποίες ενσωματώνονται.

Τον Μάιο του 2005 ιδρύθηκε και ανέλαβε δράση από την Ευρωπαϊκή Ένωση η FRONDEX (European Border and Coast Guard Agency) με σκοπό την προώθηση και την ενίσχυση της ασφάλειας στα εξωτερικά σύνορα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ακόμη, σύμφωνα με τις αρμοδιότητές της συνεργάζεται με όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, για την πρόληψη της παράνομης μετανάστευσης και της εμπορίας ανθρώπων μα και για την προστασία των προσφύγων και των αιτούντων ασύλου. Αν και η βοήθειά της είναι καίρια, αρκετές φορές έχουν εκφραστεί ανησυχίες σχετικά με την δράση της κυρίως για παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων των προσφύγων/μεταναστών και την έλλειψη διαφάνειας απέναντι στην δημοσιοποίηση πληροφοριών. Παρόλα αυτά, έχει αναλάβει δράση σε πολλές από τις πιο σοβαρές μεταναστευτικές κρίσεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση, όπως η κρίση στη Μεσόγειο το 2015.

Η απόφαση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου 437/2007, η οποία εγκρίθηκε τον Ιούνιο του 2007, είχε μεγάλη σημασία για την υλοποίηση της πολιτικής ένταξης των μεταναστών στις χώρες υποδοχής. Αυτή η απόφαση προέβλεπε τη δημιουργία του Ταμείου για την Ένταξη των Υπηκόων Τρίτων Χωρών στην Κοινωνία (το οποίο συνήθως αναφέρεται ως Ταμείο Ένταξης). Το Ταμείο Ένταξης ήταν ένας μηχανισμός χρηματοδότησης που είχε ως στόχο την υποστήριξη της ένταξης των μεταναστών στις κοινωνίες των χωρών υποδοχής. Αυτό περιελάμβανε μέτρα όπως η εκπαίδευση, η επαγγελματική κατάρτιση, η ενίσχυση της κοινωνικής ένταξης και η προώθηση της πολιτιστικής ποικιλομορφίας. Η περίοδος 2013-2017 που προβλεπόταν από αυτή την απόφαση ήταν σημαντική για την εφαρμογή προγραμμάτων και πρωτοβουλιών που ενισχύουν την ένταξη των μεταναστών. Μέσω αυτών των προγραμμάτων, οι μετανάστες είχαν πρόσβαση σε υπηρεσίες και πόρους που τους βοήθησαν να ενσωματωθούν καλύτερα στις κοινωνίες υποδοχής.

Συνολικά, η απόφαση αυτή αποτέλεσε ένα σημαντικό βήμα προς τη δημιουργία πιο ολοκληρωμένων και αποτελεσματικών πολιτικών για την ένταξη των μεταναστών στην κοινωνία.

5.2 Ελληνική Μεταναστευτική Πολιτική: Θεσμικό Πλαίσιο , Νομικό

Καθεστώς

Η Ελλάδα όπως και οι χώρες της Νότιας Ευρώπης δεν διέθεταν νομοθετικό πλαίσιο για το μεταναστευτικό γιατί ανήκαν στις χώρες αποστολής μεταναστών προς το Βορρά. Αν και με την είσοδο της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση υιοθετήθηκαν οι ήδη υπάρχουσες νομοθεσίες και κανονισμοί σχετικά με την μετανάστευση, δεν είχε όμως θεσμοθετηθεί εκείνη την περίοδο μία κοινή Ευρωπαϊκή πολιτική. Παρόλα αυτά με την έλευση των μεγάλων εισροών στα τέλη της δεκαετίας του 90 και την συνεπαγόμενη αύξηση των αναγκών, εκ του αποτελέσματος φανερώθηκε ότι δεν υπήρχε ο απαιτούμενος βαθμός ετοιμότητας και σχεδιασμού από πλευράς του ελληνικού κράτους. Έτσι έγιναν εμφανείς οι παθογένειες του κρατικού μηχανισμού και η έλλειψη μέριμνας, αφού υπήρχε η πεποίθηση πως το φαινόμενο αυτό στην Ελλάδα θα ήταν παροδικό.

Η πρώτη προσπάθεια διαχείρισης μεταναστευτικών θεμάτων από το ελληνικό κράτος συνέβη με αφορμή την είσοδο χιλιάδων προσφύγων κατά την Μικρασιατική καταστροφή με το Ν.4310/1929 «Περί εγκαταστάσεως και κινήσεως αλλοδαπών εν Ελλάδι, αστυνομικού ελέγχου διαβατηρίων, απελάσεων και εκτοπίσεων». Μέσα από αυτό το νόμο καθορίστηκαν οι όροι και οι προϋποθέσεις εισόδου και παραμονής στη χώρα αλλά και οι απαγορεύσεις στην ελληνική επικράτεια.

Κατά τη δεκαετία του 90 η Ελλάδα ξεκινά να νομοθετεί για το μεταναστευτικό με βασικά κριτήρια όλων των νόμων, διαταγμάτων, εγκυκλίων και υπουργικών αποφάσεων τον διαχωρισμό των νόμιμων και παράτυπων μεταναστών, τον έλεγχο των απαραίτητων εγγράφων τους και την αναγνώριση των δικαιωμάτων τους. Η αρχή συνέβη το 1991 με τον Νόμο Ν.1975/1991 με τίτλο: «Είσοδος – Έξοδος, παραμονή, εργασία, απέλαση αλλοδαπών, διαδικασία αναγνώρισης αλλοδαπών προσφύγων και άλλες διατάξεις.». Ο νόμος αυτός επικεντρώνεται σε διοικητικά μέτρα αστυνομικής φύσης για την διατήρηση της δημόσιας τάξης στη χώρα. Ακόμη, εμπεριέχει μέτρα για την επίτευξη ισορροπίας στην αγορά εργασίας και

προστασίας των δικαιωμάτων των αλλοδαπών εργαζομένων. Το γεγονός πως η νομοθεσία λαμβάνει μέτρα για τον εργαζόμενο-αλλοδαπό και όχι μέτρα για ένα εν δυνάμει πολίτη της χώρας, μαρτυρά πως η χώρα μας νομοθετούσε αντιλαμβανόμενη την παραμονή μεταναστών και προσφύγων ως προσωρινή. Μέχρι και τα τέλη της δεκαετίας του '90 παρέμεναν τα μέτρα υπό το πρίσμα προσέγγισης του εργάτη-αλλοδαπού, με τους εργαζόμενους που προέρχονταν από τρίτες χώρες (κυρίως άντρες στο φύλο) να καταλαμβάνουν στην πλειονότητά τους σε χειρωνακτικές εργασίες και ανειδίκευτες θέσεις εργασίας με χαμηλή αμοιβή και χωρίς ασφάλεια. Έπονται οι Νόμοι Ν.2085/1992 και Ν.2234/1995 που και οι δύο ήταν εστιασμένοι τόσο στην καταπολέμηση της παράτυπης εισόδου στην Ελλάδα όσο και της παράνομης εμπορίας ανθρώπων.

Οι εκάστοτε κυβερνήσεις, παρατηρώντας πλέον πως το μεγάλο κύμα εισροής μεταναστών από τις χώρες της Νότιας και Ανατολικής Ευρώπης παγιώνεται και την σταθεροποίηση του ποσοστού όσων παραμένουν στη χώρα μακροπρόθεσμα ή και μόνιμα σε υψηλό επίπεδο, προβαίνουν στην πρώτη προσπάθεια θεσμοθέτησης και νομοθετικής πρωτοβουλίας σχετικά με την παραμονή τους στη χώρα. Το ελληνικό κράτος, με δύο διατάγματα το 358 και 358/1997 που τέθηκαν σε εφαρμογή το 1998 ενεργοποιεί τη νομιμοποίηση των «παράτυπων μεταναστών» αφού μπορούσαν κατόπιν αιτήσεως και προσκόμισης των απαιτούμενων απαραίτητων εγγράφων να αποκτήσουν τη Λευκή Κάρτα (περιορισμένη διάρκεια παραμονής) και στη συνέχεια την Πράσινη Κάρτα (άδεια παραμονής ενός, δύο ή και πέντε ετών). Αν και ο αριθμός των αιτήσεων ήταν μεγάλος, περίπου στις 300.000 υποψηφίους, εξαιτίας της μη συμπλήρωσης των νομιμοποιητικών εγγράφων όπως η καταβολή των ασφαλιστικών εισφορών πολλοί απορρίφθηκαν και έτσι στο στάδιο «νόμιμων μεταναστών» πέρασαν 200.000 περίπου. Παρά τις αδυναμίες στην υλοποίησή τους, τα διατάγματα άνοιξαν το δρόμο για τα επόμενα και πιο στοχευόμενα μέτρα και ακόμη να στο να αποτυπωθεί η πρώτη εκτίμηση που πάνω σε αυτήν να υλοποιηθούν έρευνες για την μετανάστευση κατά την δεκαετία που πέρασε.

Το 2001 ψηφίστηκε στη Βουλή υπό την κυβέρνηση Σημίτη ο νόμος Ν.2910/2001 με τίτλο: «Είσοδος και παραμονή Αλλοδαπών στην Ελληνική Επικράτεια. Κτήση της Ελληνικής Ιθαγένειας με πολιτογράφηση και άλλες διατάξεις.». Ο νόμος αυτός, αποσκοπούσε να ρυθμίσει την διαδικασία εισόδου, παραμονής και

εργασίας υπηκόων τρίτων χωρών στην Ελλάδα. Σκοπός του συγκεκριμένου νόμου ήταν να δώσει μία νέα ευκαιρία νομιμοποίησης σε όσους αποκλείστηκαν από τον προηγούμενο νόμο του 1998, μα και να νομιμοποιηθούν οι νεοεισελθέντες αλλοδαποί των τελευταίων ετών. Αναλυτικότερα, ο νόμος περιλαμβάνει τις διαδικασίες εισόδου και εξόδου στη χώρα, την άδεια εργασίας, την επανένωση οικογενειών και την χορήγηση ασύλου μα και παροχή ευκαιριών για συμμετοχή στο εκπαιδευτικό σύστημα. Σύμφωνα με τον νόμο, όλοι οι αλλοδαποί που διαμένουν στην Ελλάδα είναι υποχρεωμένοι να διαθέτουν έγκυρο διαβατήριο και επικυρωμένα έγγραφα που θεωρούνται από τις αρμόδιες αρχές. Στην περίπτωση που έχουν εισέλθει παρανόμως, τους υποβάλλονται κυρώσεις, όπως πρόστιμα, απελάσεις και κρατήσεις. Ιδιαίτερη αναφορά αρμόζει στο Άρθρο 19 (Κεφάλαιο Ε':Είσοδος και Παραμονή Αλλοδαπών για την Παροχή Εξαρτημένης Εργασίας).

Με το πέρασμα των δεκαετιών, οι ειδήμονες και οι αρμόδιοι φορείς (μελετητές/επιστήμονες και κυβερνητικοί φορείς) μέσω πια ερευνών και στατιστικών μελετών διαπίστωσαν πως το ποσοστό των αλλοδαπών σταθεροποιείται και όσοι παρέμειναν τείνουν να δημιουργούν οικογένειες ή να αγοράζουν περιουσία, γεγονός που μαρτυρούσε πως επιθυμούσαν να είναι ενεργά μέλη της ελληνικής κοινωνίας. Τότε, στο διάστημα 2002-2005 η κυβέρνηση σχεδίασε και έθεσε σε ισχύ ένα τριετές σχέδιο με στόχο την κοινωνική ένταξη των άνω εν δυνάμει πολιτών της χώρας με την συνδρομή του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ο Νόμος Ν.3385/2005 με πλήρες τίτλο: «Είσοδος, Διαμονή και Κοινωνική Ένταξη υπηκόων τρίτων χωρών στην Ελληνική Επικράτεια.», αφορά πέρα από το καθεστώς παραμονής και εργασίας, και την κοινωνική ένταξη των υπηκόων τρίτων χωρών στην Ελλάδα. Ειδικότερα, για την επίτευξη της κοινωνικής ένταξης, ο προκείμενος νόμος προβλέπει την δυνατότητα εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης στους αλλοδαπούς, πρόσφυγες και αιτούντες ασύλου, καθώς και μεριμνά για υγειονομική περίθαλψη και την πρόσβασή τους στο εθνικό σύστημα υγείας. Επίσης, καθαρίζονται και οι αρμοδιότητές των αρμόδιων φορέων προς την υλοποίηση του σχεδίου όπως η Υπηρεσία Αλλοδαπών, η Υπηρεσία Ασύλου και η Υπηρεσία Πολιτικής Προστασίας. Μέσα από τον νόμο Ν.3385/2005 απλοποιήθηκε η διαδικασία χορήγησης άδειας διαμονής και ακόμη και σήμερα πάνω σε αυτόν στηρίζονται οι διαδικασίες εισόδου, διαμονής και ένταξης στην Ελλάδα.

Στο νομοθετικό πλαίσιο της Ελλάδας ακολουθεί ο Νόμος Ν.3536/2007 που τροποποιήθηκε σε σχέση με τον προηγούμενο με τίτλο: «Ειδικές ρυθμίσεις θεμάτων μεταναστευτικής πολιτικής και λοιπόν ζητημάτων αρμοδιότητας Υπουργείου Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης». Ο νέος αυτός νόμος στοχεύει στην διευκόλυνση, μέσω των αρμόδιων φορέων, της παροχής, της έκδοσης ή ανανέωσης αδειών διαμονής των μεταναστών. Επίσης στοχεύει στην εναρμόνιση με τις αποφάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σχετικά με την επανένωση οικογενειών. Αυτή η επιδίωξη της επιτάχυνσης των διαδικασιών (όπως εκφράζεται με την ψήφιση του ανωτέρω νόμου) γίνεται αφού οι πολιτικοί φορείς έχουν συνειδητοποιήσει ότι η πορεία της μετανάστευσης είναι δυναμική και η πορεία της μεταβάλλει την πορεία της κοινωνίας.

Η περίοδος την οικονομικής κρίσης, όπως ήταν λογικό επηρέασε και τον μεταναστευτικό τομέα. Σε πολλές περιστάσεις, οι δυσμενείς οικονομικές καταστάσεις οδήγησαν σε συμπεριφορές που παρέκκλιναν του νόμου. Επίσης, λόγω της γενικότερα δυσμενούς συγκυρίας, δεν υπήρχε έντονη νομοθετική μέριμνα και δραστηριότητα για το συγκεκριμένο ζήτημα. Παρά ταύτα, υπήρξαν αλλαγές στο νομοθετικό πλαίσιο της Ελλάδας σχετικά με το μεταναστευτικό. Ιδιαίτερη μνεία αρμόζει στο Νόμο Ν.3838/2010, με τίτλο: «Σύγχρονες διατάξεις για την Ελληνική ιθαγένεια και την πολιτική συμμετοχή ομογενών και νομίμως διαμενόντων μεταναστών και άλλες ρυθμίσεις». Μέσα από αυτό τον Νόμο αυτό επιφέρονται αλλαγές στην απόκτηση της Ελληνική ιθαγένεια, στη διαδικασία πολιτογράφησης και στην αναγνώριση πολιτικών δικαιωμάτων στους αλλοδαπούς, με σκοπό τη διευκόλυνση της διαδικασίας απόκτησης ιθαγένειας. Με το Άρθρο 1 παρ.2 του νόμου Ν.3838/2010 εισάγονται δύο ακόμη προϋποθέσεις για την κτήση της ελληνικής ιθαγένειας από την αποκαλούμενη «δεύτερη γενιά μεταναστών»¹ η οποία αποκτάται σύμφωνα με τα κριτήρια:

¹«Δεύτερη γενιά μεταναστών» η ορολογία αυτή αναφέρεται στα παιδιά που γεννιούνται σε μία χώρα από γονείς που είναι μετανάστες από μία διαφορετική χώρα. Συνήθως, η δεύτερη γενιά αναφέρεται στα παιδιά που γεννιούνται στη χώρα υποδοχής μετά τη μετανάστευση των γονιών τους στην εν λόγω χώρα.

- Κατά τη γέννησή τους στην Ελλάδα από γονείς που μένουν μόνιμα και νόμιμα σε αυτήν και έχουν συμπληρώσει τα πέντε έτη διαμονής τους, έπειτα οι γονείς συμπληρώνουν την αίτηση εγγραφής στο δημοτολόγιο.
- Έχοντας ολοκληρώσει έξι τάξεις του ελληνικού σχολείου πάλι με σχετική αίτηση των γονέων ή των ίδιων των ατόμων κατά την ενηλικίωσή τους.
- Σε περίπτωση ασυνόδευτων ανηλίκων τις διαδικασίες τις ενεργεί ο εκπρόσωπος που του έχει οριστεί σύμφωνα με την παρ. 1 του άρθρου 30 του Π.Δ. 906/2008 (ΦΕΚ 152 Α'), οι οποίες παραμένουν όμοιες.

Την ίδια χρονιά, με το Νόμο Ν.3582/2010, με τίτλο: «Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης-Πρόγραμμα Καλλικράτης.» και συγκεκριμένα μέσω του Άρθρου 78 θεσμοθετείται το Συμβούλιο Ένταξης Μεταναστών. Σκοπός του Συμβουλίου ήταν η παροχή βοήθειας στους μετανάστες και πρόσφυγες τόσο στην εύρεση εργασίας και τη ψυχολογική στήριξη αλλά και στην ένταξή τους στον νέο τόπο κατοικίας τους. Μέρος των καθηκόντων των Συμβουλίων αυτών, αποτελεί η υποβολή εισηγήσεων των προβλημάτων των αλλοδαπών τους στον δήμο, στην οργάνωση των υπηρεσιών στήριξης στους αλλοδαπούς από τον εκάστοτε δήμο και τη οργάνωση εκδηλώσεων με στόχο την ευαισθητοποίηση και ενίσχυσης της συνοχής προς τον τοπικό πληθυσμό. Τα συμβούλια ένταξης Μεταναστών/Προσφύγων αποτελούνται από πέντε έως έντεκα μέλη, τα οποία ορίζονται από το δημοτικό συμβούλιο και η εργασία τους λογίζεται τιμητική και είναι αμισθί. Ως μέλη, ορίζονται πολίτες που δραστηριοποιούνται σε θέματα προσφύγων και μεταναστών, καθώς επίσης επιλέγονται και εκπρόσωποι από τους μετανάστες και πρόσφυγες που κατοικούν στο δήμο. Τέλος, την ίδια χρονιά με τον Νόμο Ν.3838/2010 με τίτλο: «Σύγχρονες διατάξεις για την ελληνική ιθαγένεια και την πολιτική συμμετοχή ομογενών και νομίμως διαμενόντων μεταναστών και άλλες ρυθμίσεις.», οι μετανάστες μπορούν να συμμετέχουν στις εκλογές και να εκλέγονται στην πρωτοβάθμια τοπική αυτοδιοίκηση.

Το 2011 θεσμοθετείται ο Νόμος Ν.3709/2011, «Ίδρυση Υπηρεσίας Ασύλου και Υπηρεσίας Πρώτης Υποδοχής, προσαρμογή και ελληνικής νομοθεσίας.» σε συμφωνία με τις διατάξεις της Οδηγίας 2008/115/ΕΚ «σχετικά με τους καινούς κανόνες και διαδικασίες στα κράτη-μέλη για την επιστροφή των παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών» και λοιπές διατάξεις. Όπως μαρτυρά και ο

τίτλος του, ο νόμος στοχεύει στη ρύθμιση και τη συμπόρευση της χώρας με τις ευρωπαϊκές οδηγίες για το μεταναστευτικό, τις διαδικασίες του καθεστώτος πρόσφυγα και του αιτούντος ασύλου, την προστασία του μα και τις ποινές και την απέλασή του σε παράνομη μετανάστευσή του.

Η Ελλάδα συνέχισε να θεσπίζει νόμους βοηθητικούς για το μεταναστευτικό φαινόμενο από το 2011 μέχρι το 2014. Μέσα από το νομοθετικό πλαίσιο λαμβάνει μέτρα για τη προστασία και ασφάλεια τους, του εργασιακού της περιβάλλοντος μα δεν λαμβάνει προληπτικά μέτρα προσαρμογής για τις επερχόμενες κοινωνικές και μεταναστευτικές κρίσεις. Αναφορικά, νόμοι που θεσπίστηκαν τις χρονιές αυτές σχετικοί με τη μετανάστευση είναι οι ακόλουθοι:

- Νόμος Ν.4018/2011, «Αναδιοργάνωση του συστήματος αδειοδότησης για τη διαμονή αλλοδαπών στη χώρα υπό όρους αυξημένης ασφάλειας, ρυθμίσεις θεμάτων Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης και άλλες διατάξεις αρμοδιότητας του Υπουργείου Εσωτερικών.»
- Νόμος Ν.4071/2012, «Ρυθμίσεις για την τοπική ανάπτυξη, την αυτοδιοίκηση και την αποκεντρωμένη διοίκηση, Ενσωμάτωση Οδηγίας 2009/50/ΕΚ.» (Στο συγκεκριμένο νόμο ρυθμίζονται θέματα εργασίας και ασφαλείας μα και των δικαιωμάτων (προσφύγων/ μεταναστών)τόσο των ίδιων όσο και της οικογενειακής ζωής των πολιτών αυτών).
- Νόμος Ν.4075/2012, «Θέματα Κανονισμού Ασφάλισης ΙΚΑ ΕΤΑΜ, Ασφαλιστικών Φορέων, προσαρμογή της νομοθεσίας στην Οδηγία 2010/18/ΕΕ και λοιπές διατάξεις.» (Ο νόμος αυτός αναφέρεται στα δικαιώματα των αλλοδαπών, συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων σε σχέση με την υγειονομική περίθαλψη, την εκπαίδευση, την εργασία και την πρόσβαση σε κοινωνικές παροχές).
- Νόμος Ν.4146/2013, «Διαμόρφωση Φιλικού Αναπτυξιακού Περιβάλλοντάς για τις Στρατιωτικές και Ιδιωτικές Επενδύσεις και άλλες διατάξεις.»(Ο νόμος αφορά άδειες αλλοδαπών, οι οποίοι σκοπεύουν να πραγματοποιήσουν επενδύσεις στην Ελλάδα).
- Νόμος Ν.4244/2014, «Ενσωμάτωση της Οδηγίας 93/1/ΕΕ του Συμβουλίου της 20ής Δεκεμβρίου του 2012 για την τροποποίηση της Οδηγίας 93/1/109/ΕΚ σχετικά με τις λεπτομέρειες άσκησης του δικαιώματος του εκλέγεσθαι κατά τις εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου από τους

πολίτες της Ένωσης που κατοικούν σε ένα κράτος-μέλος του οποίου δεν είναι υπήκοοι, στο ελληνικό δίκαιο και τροποποίηση του ν219/1994 (Α' 41) και άλλες διατάξεις.».

- Νόμος Ν.4251/2014, «Ο Κώδικας Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης και λοιπές διατάξεις, που ενσωματώνει διατάξεις για τη διαχείριση της μετανάστευσης στην Ελλάδα.».

Το 2015 ξεσπά η μεταναστευτική κρίση στην Ελλάδα και περίπου ένα εκατομμύριο πρόσφυγες καταφθάνουν στη χώρα, η οποία μην έχοντας οργανωμένη μέχρι τότε μεταναστευτική πολιτική (παρά μόνο ετεροχρονισμένες νομοθετικές πρωτοβουλίες του παρελθόντος) καλούταν άμεσα να λάβει μέτρα που να είναι αποτελεσματικά. Η Ελλάδα, όντας κράτος-μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης υιοθέτησε την Ευρωπαϊκή Ατζέντα και το μακρόχρονο σχέδιό της, με κεντρικούς άξονες την παροχή ασύλου, τη διαχείριση των ροών και την προστασία των συνόρων ώστε να ανταποκριθεί στα μεγάλα κύματα εισροών στη χώρα. Κύρια απόφαση στο πρόγραμμα ήταν η μετεγκατάσταση (relocation program) που αποτελεί μέρος της προσπάθειας της Ευρωπαϊκής Ατζέντας για να βοηθήσει το μεγάλο πλήθος εισροών στην Ελλάδα και στην Ιταλία. Για την διαχείριση των δυσχερειών η ελληνική Κυβέρνηση κατέθεσε εθνικό σχέδιο δράσης, το οποίο και επικυρώθηκε άμεσα.

Το Μάρτιο του 2016, υπογράφηκε ένα κοινό σχέδιο δράσης ανάμεσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση και τη Τουρκία που θα ήταν σε ισχύ μέχρι και το 2017, σύμφωνα με το οποίο θα Ευρωπαϊκή Ένωση και Τουρκία θα συνεργάζονταν για την καλύτερη πορεία του μεταναστευτικού φαινομένου τα επόμενα χρόνια. Η Συμφωνία αυτή στηριζόταν σε τρεις βασικούς άξονες:

- i. Την επιστροφή των παράτυπων προσφύγων.
- ii. Την επανεγκατάσταση των προσφύγων σε άλλες χώρες.
- iii. Την οικονομική στήριξη της Τουρκίας προς την κατεύθυνση της βελτίωσης των συνθηκών της υπάρχουσας ανθρωπιστικής κατάστασης της χώρας, η οποία δεχόταν καθημερινώς μεγάλες προσφυγικές ροές.

Με την τελευταία πρόβλεψη αυτή, υπήρχε η πεποίθηση ότι θα προστατευθούν οι πρόσφυγες (κυρίως οι Σύριοι) που βρίσκονταν σε καθεστώς προσωρινής προστασίας από τις κοινότητες υποδοχής της Τουρκίας. Πρωταρχικό τους μέλημα αποτελούσε η προστασία των προσφύγων από το επικίνδυνο ταξίδι τους προς τις ακτές της

Μεσογείου που στοίχιζε τη ζωή χιλιάδων ανθρώπων. Ακόμη, σημαντική επιδίωξη της προαναφερθείσας δράσης ήταν η αποσυμφόρηση των «πρώτων σταθμών εισόδου» των μεταναστών (Ελλάδα, Ιταλία) και η ανακατανομή των προσφύγων και στις υπόλοιπες χώρες του Ευρωπαϊκού χώρου.

Με τη σειρά της η Ελλάδα, για να επιτευχθεί η Συμφωνία δεσμεύτηκε για τη δημιουργία Κέντρων Υποδοχής (Hotspot) και Κέντρων Ταυτοποίησης (Υπηρεσία Υποδοχής και Ταυτοποίησης) στα σημεία εισόδου προς την Ευρωπαϊκή Ένωση συγκεκριμένα στα νησιά του Βόρειου Αιγαίου (Χίο, Λέσβο, Σάμο, Κω και Λέρο). Οι διαδικασίες αυτές υπάγονται στον Νόμο Ν.4375/2016 με τίτλο «Οργάνωση και λειτουργία Υπηρεσίας Ασύλου, Αρχής Προσφύγων, Υπηρεσίας Υποδοχής και Ταυτοποίησης σύσταση Γενικής Γραμματείας Υποδοχής, προσαρμογή της Ελληνικής Νομοθεσίας προς τις διατάξεις 2013/32/ΕΕ» του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου «σχετικά με τις κοινές διαδικασίες για τη χορήγηση και ανάκληση του καθεστώτος διεθνούς προστασίας (αναδιατύπωση) (L 180/29.6.2013), διατάξεις για την εργασία, δικαιούχων διεθνούς προστασίας και άλλες διατάξεις». Ο προαναφερθείς νόμος αποσκοπεί επίσης στην αποτροπή δυσμενών καταστάσεων στα σύνορα των νησιών του Βορείου Αιγαίου με την εμπλοκή των NATO, FRONTEX και EUROPOL. Συγκεκριμένα, με την αξιοποίηση των παραπάνω φορέων και των νομοθετημάτων επιτυγχάνει να εφαρμόσει λειτουργίες όπως η αποτελεσματική διενέργηση υποδοχής, ταυτοποίησης και προσωρινής διαμονής πολιτών τρίτων χωρών. Ακόμη, στις αρμοδιότητες των εν λόγω φορέων εντάσσονται και ζητήματα ιατρικής περίθαλψης αλλά και η ενημέρωση των προσφύγων για τις διαδικασίες παροχής διεθνούς προστασίας αλλά και για την διαδικασία επιστροφής τους στην Τουρκία.

Αξίζει να σημειωθεί πως τόσο η Συμφωνία όσο και η ενεργοποίηση του νόμου Ν.4375/2016 δημιούργησε κι άλλες δυσκολίες από τις ήδη υπάρχουσες στους πρόσφυγες. Στην ευρωπαϊκή πολιτική υπήρχαν πολλά προβλήματα που παρεμπόδιζαν τη λειτουργία και την υλοποίηση του προγράμματος, όπως:

1. Ο ρυθμός του προγράμματος ήταν αργός.
2. Οι θέσεις για μετεγκατάσταση των προσφύγων σε άλλα μέλη ήταν λίγες συγκριτικά με το πλήθος των ροών.

3. Οι καθυστερήσεις των διαδικασιών δημιουργούσαν σκοπίμως μία στασιμότητα των προσφύγων, κάνοντας αυτομάτως πιο αυστηρούς τους όρους του προγράμματος, λόγω του πλήθους των προσφύγων που υπάγονταν στις διατάξεις του προγράμματος.

Έτσι, μέσα από τα στοιχεία της Έγχαρης Αρμοστείας που εξέδωσε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, διαπιστώνονται τα προβλήματα της ευρωπαϊκής πολιτικής γιατί δεν έχει επιτευχθεί ο επιθυμητός αριθμός των μετεγκαταστάσεων μηνιαίως. Συγκεκριμένα, επιδίωξη του προγράμματος ήταν ο μέσος όρος μετεγκαταστάσεων μηνιαίως να φθάνει 260 έως 300 άτομα, κάτι το οποίο δεν έχει επιτευχθεί αφού, μέχρι τις 10 Ιουνίου του 2016 από την Ελλάδα έχουν επανεγκατασταθεί 7.272 συνολικά από την μέρα που τέθηκε σε εφαρμογή το πρόγραμμα το 2015.

Προβλήματα όμως στην διαχείριση του μεταναστευτικού δεν εντοπίζονται μόνο στην Συμφωνία (Ε.Ε-Τουρκίας) μα και στην ελληνική μεταναστευτική πολιτική. Ο νόμος Ν.4375/2016 είναι μια προσπάθεια αντιμετώπισης της ανθρωπιστικής κρίσης στη χώρα και την ενσωμάτωση των προσφύγων στην ελληνική κοινωνία και δέχθηκε κριτικές γιατί είχε ελλείψεις. Υπήρξε αδυναμία ταυτοποίησης στοιχείων καθώς και στις διαδικασίες αναγνώρισης δικαιούχων διεθνούς προστασίας και ασύλου, αφού κατά τη διάρκεια καταθέσεων των αιτημάτων ήταν παρούσα η ελληνική αστυνομία μα δεν παρευρέθηκαν διερμηνείς και δικηγόροι για να διευκολύνουν τη διαδικασία ταυτοποίησης. Αποτέλεσμα της ελλιπούς εύρεσης στοιχείων αποτέλεσε η καθήλωση των προσφύγων στα Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης που διεύρυνε περαιτέρω τον αριθμό των παράτυπων μεταναστών στη χώρα (Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή της Ελλάδος – Ο.Κ.Ε, 2007, σελ.16). Ακόμη, αδυναμίες αναγνωρίζονται και σε άλλα σημεία όπως η καθυστέρηση αναγνώρισης προσφυγικής ιδιότητας με αποτέλεσμα οι πρόσφυγες να παραμένουν «κολλημένοι» στα Κέντρα Υποδοχής και σε δομές φιλοξενίας διαμένοντας σε δυσμενείς συνθήκες διαβίωσης. Ενώ, περιορισμένη είναι και η πρόσβαση τους στην εκπαίδευση και υγειονομική περίθαλψη μα και ανεπαρκής χρηματοδότηση για τη διαμονή τους.

Το 2018 αναθεωρήθηκε η νέα «Εθνική Στρατηγική» όπως είχε θεσπιστεί το 2013 για την διαχείριση του μεταναστευτικού στην Ελλάδα και την ένταξη πολιτών τρίτων χωρών. Η ανάγκη αυτή προήλθε από τα νέα δεδομένα του φαινομένου όπως καθρεφτίζονται μέσα στην κοινωνία και την οικονομία της χώρας και θέτουν

διαφορετικές προτεραιότητες και στοχεύσεις. Η νέα Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη με τις νέες αυτές πραγματικότητες έθεσαν τις βάσεις για τα ακόλουθα:

- Τη μαζική ροή μεικτών μεταναστευτικών ροών καθώς και των αιτούντων/αιτουσών διεθνούς προστασίας και μεταναστών/μεταναστριών από τις εμπόλεμες περιοχές που αντιμετωπίζουν υψηλά ποσοστά ανεργίας και φτώχειας, με αυξημένο αριθμό ευάλωτων ομάδων (παιδιά, γυναίκες, άτομα με μετατραυματικές διαταραχές).
- Τη σύσταση και τη λειτουργία του Υπουργείου Μεταναστευτικής Πολιτικής (Π.Δ. 123/2016, «Ανασύσταση και μετονομασία του Υπουργείου Διοικητικής Μεταρρύθμισης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης, ανασύσταση του Υπουργείου Τουρισμού, σύσταση Υπουργείου Μεταναστευτικής Πολιτικής και Υπουργείου Ψηφιακής Πολιτικής, Τηλεπικοινωνιών και Ενημέρωσης, μετονομασία Υπουργείων Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης, Οικονομίας, Ανάπτυξης και Τουρισμού και Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων.»), υπό το φως των νέων εξελίξεων στον τομέα της μετανάστευσης, με βασικές αρμοδιότητες τη δημιουργία ενός συστήματος υποδοχής και υποστήριξης μεταναστών/μεταναστριών, αιτούντων/αιτουσών διεθνούς προστασίας και των δικαιούχων της διασφάλισης της νόμιμης διαμονής τους στη χώρα, καθώς και την πρόβλεψη και τον σχεδιασμό δράσεων και προγραμμάτων με στόχο την ένταξή τους στην ελληνική κοινωνία, διατηρώντας και πραστατεύοντας παράλληλα την κοινωνική συνοχή.
- Την ανάγκη μεγαλύτερης και πιο ενεργούς συμμετοχής και άλλων θεσμικών και μη συμμετεχόντων στη διαδικασία της υποδοχής και της ένταξης και ειδικότερα τοπικών παραγόντων, όπως οι δήμοι, που καλούνται να διαδραματίσουν κομβικό και καίριο ρόλο σε αυτήν την προσπάθεια.
- Τη σύσταση του Ευρωπαϊκού Ταμείου Ασύλου, Μετανάστευσης και Ένταξης (Τ.Α.Μ.Ε) και της λειτουργίας Ειδικής Γραμματείας για τη διαχείριση του εντός του Υπουργείου Οικονομίας και Ανάπτυξης (Ν.4375/2015), με στόχο τη χρηματοδοτική υποστήριξη των προσπαθειών των κρατών μελών για την υιοθέτηση και ανάπτυξη ενός κοινού ευρωπαϊκού συστήματος ασύλου και μετανάστευσης, μιας κοινής ευρωπαϊκής πολιτικής ένταξης νόμιμων μεταναστών/μεταναστριών και δικαιούχων διεθνούς προστασίας και μιας

αποτελεσματικής πολιτικής επιστροφών, τηρώντας τις αρχές της αξιοπρέπειας και της διασφάλισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

- Τη βούληση της πολιτικής ηγεσίας για τη δημιουργία ενός κοινού πλαισίου, για την υποδοχή και την ένταξη πολιτών τρίτων χωρών, με όρους ισότητας και νομιμότητας, που θα καλλιεργεί την ουσιαστική ανταλλαγή ανάμεσα σε διαφορετικές κουλτούρες, θα ενισχύει το θετικό αντίκτυπο των ενταξιακών παρεμβάσεων, την τοπική οικονομία και κοινωνία, και, εν τέλει, θα θέτει τις βάσεις για μια κοινωνία ανοιχτή, δυναμική και ποικιλόμορφη.
- Τη θέσπιση και σύσταση θεσμικών οργάνων οριζόντιου χαρακτήρα, με στόχο το συντονισμό και την εποπτεία της υλοποίησης σχεδίων δράσης που διασφαλίζουν την κοινωνική συνοχή, επιχειρούν να καταπολεμήσουν την ξеноφοβία και το ρατσισμό και προωθούν το σχεδιασμό δράσεων κοινωνικής πολιτικής, όπως ο Εθνικός Μηχανισμός Παρακολούθησης και Αξιολόγησης των Πολιτικών Κοινωνικής Ένταξης και Κοινωνικής Συνοχής και το Κυβερνητικό Συμβούλιο Κοινωνικής Πολιτικής (ΚΥ.Σ.ΚΟΙ.Π).
- Την ανάγκη για την εξασφάλιση του γενικού συντονισμού και της ευρύτερης πολιτικής συνοχής μεταξύ συναρμόδιων Υπουργείων και λοιπών φορέων, έτσι ώστε να μεγιστοποιηθεί η δυναμική και η αποτελεσματικότητα της Εθνικής Στρατηγικής για την Ένταξη (Α.Σ.Ε.Τ, 2019).

Τα νέα αυτά δεδομένα υπαγόρευαν μια επανεξέταση των στοχεύσεων της ελληνικής Πολιτείας στον τομέα της μετανάστευσης, που αντικατοπτρίζεται στην παρούσα Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη, πολιτική η οποία επίσης δεν έχει ακόμη εφαρμοστεί (ΥΜΕΠΟ, 2019).

Από το ξέσπασμα της μεταναστευτικής κρίσης προς την Ευρώπη τα στοιχεία έχουν μεταβληθεί αφού η κοινωνία είναι διαφοροποιημένη από το 2015. Ως εκ τούτου, τα νέα στοιχεία υπέδειξαν αλλαγές στην ελληνική μεταναστευτική πολιτική αφού η υπάρχουσα πολιτική πια δεν ανταποκρίνεται επάξια μέσα στα νέα δεδομένα. Η ελληνική μεταναστευτική πολιτική εστιάζεται στην μείωση της παράτυπης εργασίας, αφού η αποδεδειγμένη(νόμιμη) εργασία επιμηκύνει την παραμονή στη χώρα και οδηγεί μετέπειτα στην νομιμοποίηση των ατόμων.

5.3 Νομοθετικό πλαίσιο για το άσυλο στην Ελλάδα

Η Υπηρεσία Ασύλου συστάθηκε με το Άρθρο 1 του Ν.3907/2011 (Α'7) («Ίδρυση Υπηρεσίας Ασύλου και Υπηρεσίας Πρώτης Υποδοχής, προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2008/115/EK σχετικά με τους κοινούς κανόνες και διαδικασίες στα κράτη-μέλη για την επιστροφή των παρανόμως διανεμόντων υπηκόων τρίτων χωρών και λοιπές διατάξεις.») και λειτουργεί ως αυτοτελής υπηρεσία, προσαρτημένη στον Υπουργό. Οι αρμοδιότητες της Υπηρεσίας Ασύλου ακολουθούν την Σύμβαση της Γενεύης του 1951, που εξετάζει και αποφασίζει για τις αιτήσεις των ατόμων που ζητούν προστασία και αναγνώριση ως πρόσφυγα σύμφωνα με την εθνική και διεθνή προστασία. Επιπλέον, αξιολογεί τις πληροφορίες μέσα από τις συνεντεύξεις των αιτούντων/αιτουσών και μέχρι να εκδοθεί η απόφασή τους καλύπτει τις βασικές ανθρωπιστικές ανάγκες. Στην Ελλάδα το καθεστώς χορήγησης ασύλου ρυθμίζεται από τον νόμο Ν.4375/2016, με τίτλο «Υποδοχή, διαβίωση και ενσωμάτωση των προσφύγων και άλλων ευπαθών ομάδων.» και τον νόμο Ν.4636/2019 «Κώδικας Υποδοχής και Ενσωμάτωσης Προσφύγων και Μεταναστών.».

Ο αιτών διεθνούς προστασίας είναι ένα άτομο που υποβάλλει αίτηση για προστασία επειδή η ζωή του βρίσκεται σε κίνδυνο αν επιστρέψει στη χώρα του. Η αίτηση του για αναγνώριση διεθνούς προστασίας είναι ελεύθερη για οποιοδήποτε άνθρωπο ανεξαρτήτως φύλου, ηλικίας, εθνικής καταγωγής και κοινωνικοοικονομικής κατάστασης αλλά με οποιοδήποτε άλλο κριτήριο. Οι αιτούντες διεθνούς προστασίας ζητούν να μην απελαθούν γιατί φοβούνται πιθανή τους δίωξη λόγω φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, συμμετοχής σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα ή πολιτικών πεποιθήσεων. Στους λόγους απέλασης μπορούν να προστεθούν ο κίνδυνος να υποστούν σοβαρή βλάβη στη χώρα καταγωγής ή προηγούμενης διαμονής τους, ιδίως γιατί κινδυνεύουν με θανατική ποινή ή εκτέλεση, με βασανιστήρια ή απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση ή κινδυνεύει η ζωή και η ακεραιότητά τους λόγω διεθνούς ή εμφύλιας σύρραξης. Την αίτηση Διεθνούς Προστασίας την υποβάλλουν οι ίδιοι οι ενδιαφερόμενοι είτε αυτοπροσώπως είτε ηλεκτρονικά στην ιστοσελίδα του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου. Σε περίπτωση που ο αιτών βρίσκεται σε Κέντρο Υποδοχής και Ταυτοποίησης (Κ.Υ.Π) τίθεται εκεί και καταγράφεται από τους υπαλλήλους. Οι αιτούντες διεθνή προστασία είναι οι υπήκοοι τρίτων χωρών, οι οποίοι μεταφέρονται στην Ελλάδα από κράτος που εφαρμόζει τον κανονισμό

«Δουβλίνου III». Δίνεται η δυνατότητα την αίτηση του υποψηφίου να την υποβάλλει ένα μέλος της οικογένειάς του αν το επιθυμεί και βρίσκεται στην Ελλάδα.

5.3.1 Ασυνόδευτοι Ανήλικοι

Στην περίπτωση που η αίτηση ασύλου υποβάλλεται από ένα ασυνόδευτο ανήλικο, το οποίο βρίσκεται στη χώρα δίχως να συνοδεύεται από κάποιο συγγενή και δεν παρίσταται κάποιος υπεύθυνος για την ασφάλειά και την φροντίδα του, τότε ακολουθείται η διαδικασία που προβλέπεται από την υφιστάμενη ελληνική νομοθεσία. Συγκεκριμένα, ενημερώνονται οι αρμόδιοι φορείς (Αστυνομία, Υπηρεσία Υποδοχής και Ταυτοποίησης) και αξιωματούχοι των φορέων αυτών καταγράφουν την περίπτωση του ασυνόδευτου ανήλικου, συμπληρώνουν τα απαραίτητα έγγραφα και δικαιολογητικά και προβαίνουν σε ενημέρωση του αρμόδιου Εισαγγελέα. Εκείνος με τη σειρά του, διατάσσει εποπτεία και έπειτα ορίζει ένα νομικό πρόσωπο, ως επίτροπο από τον κατάλογο των Φορέων Παροχής Υπηρεσιών Επιτροπείας (Φ.Υ.Π.Ε). Μετά τον καθορισμό του επιτρόπου, ο ίδιος σε συνεργασία με τους φορείς έχει την μέριμνα του ασυνόδευτου ανήλικου.

Ειδικότερα, στα καθήκοντα του επιτρόπου υπάγονται τα εξής:

- Η επιμέλεια του ασυνόδευτου ανήλικου κατά τη διάρκεια παραμονής του στην Ελληνική επικράτεια.
- Η εύρεση στέγασης, δηλαδή ο καθορισμός ασφαλούς και κατάλληλου τόπου διαμονής για το ασυνόδευτο ανήλικο. Αυτή, συνήθως επιτυγχάνεται μέσω της υποβολής αιτήματος στέγασης και με την αρωγή των κατάλληλων φορέων για τη στέγαση ασυνόδευτων ανήλικων ώστε να βρεθεί η καταλληλότερη υποστηρικτική υπηρεσία.
- Ο έλεγχος της ποιότητας, της ασφάλειας και της καταλληλότητας των παρεχόμενων υποστηρικτικών υπηρεσιών.
- Η ευθύνη της διαπίστωσης της καταλληλότητας και της πραγματικής φροντίδας του ασυνόδευτου ανήλικου στην περίπτωση της ανάδοχης οικογένειας (σύμφωνα με τα άρθρα 1655 έως 1665 του Αστικού Κώδικα και τον Νόμο Ν.4538/2018 (Α' 85).
- Η βοήθεια για την αίτησή του και γενικότερα, η παροχή κάθε δυνατής από πλευράς του αρωγής στην επικοινωνία με τις αρμόδιες υπηρεσίες των Υπουργείων Μετανάστευσης και Ασύλου και Εργασίας και Κοινωνικών

Υποθέσεων και τις εισαγγελικές αρχές με απώτερο σκοπό την προστασία του, σωματική και ψυχική.

Γενικότερα όλες οι πράξεις του επιτρόπου οφείλουν να αποσκοπούν στην ευημερία και την ασφάλειά του ασυνόδευτου ανηλίκου. Κατ' εξαίρεση, ο Εισαγγελέας δύναται να αναθέτει, μέσω διάταξης, την άσκηση της καθημερινής φροντίδας ασυνόδευτου ανηλίκου σε ενήλικο συγγενή εξ αίματος έως τον τρίτο βαθμό ή φίλο του, κατόπιν αξιολόγησης της καταλληλότητάς του, εφόσον το ασυνόδευτο ανήλικο το επιθυμεί και έχοντας γνώμονα το βέλτιστο συμφέρον του ανηλίκου. Την αίτηση διεθνούς προστασίας για το ασυνόδευτο ανήλικο (εάν το άτομο είναι κάτω των δεκαπέντε ετών) πρέπει να την υποβάλει το νομικό πρόσωπο που έχει αναλάβει την ευθύνη του. Στην περίπτωση που το ασυνόδευτο ανήλικο είναι άτομο πάνω από δεκαπέντε ετών, την αίτηση του για παροχή διεθνούς προστασίας δύναται να την υποβάλει το ίδιο, αν δεν το πράξει το ίδιο τότε μεταφέρεται στις αρμοδιότητες του επιτρόπου.

Στο επόμενο στάδιο μετά την υποβολή της αίτησης για διεθνή προστασία, το ενδιαφερόμενο άτομο (ασυνόδευτο ανήλικο) πληροφορείται από τον επίτροπο ότι καλείται να παραστεί στην Υπηρεσία Ασύλου για μια συνέντευξη ώστε να ολοκληρωθεί η εξέταση της αίτησής του για διεθνή προστασία. Η συνάντηση αυτή πραγματοποιείται σε προκαθορισμένη ημερομηνία και ώρα και σε πολλές περιπτώσεις μπορεί να γίνει με τηλεδιάσκεψη. Κατά τη διάρκεια της συνέντευξης είναι παρόντες διερμηνέας και ψυχολόγος για να διευκολύνουν το άτομο όποτε χρειαστεί τη βοήθειά τους. Ο ενδιαφερόμενος θα απαντήσει για το πώς έφθασε στην Ελλάδα, τους λόγους που έφυγε από τη χώρα καταγωγής καθώς και για τα αίτια που δεν επιθυμεί να επιστρέψει. Τέλος, όλα όσα θα ειπωθούν πρέπει να είναι αληθή και η συνέντευξη ηχογραφείται καθώς κρατούνται και επίσημα έγγραφα (πρακτικά) στα οποία μπορεί να ανατρέξει και να τα εξετάσει ο ενδιαφερόμενος ως προς την πιστότητά τους με τη βοήθεια του διερμηνέα και έπειτα αφού τα επικυρώσει πρέπει και να τα υπογράψει.

Μετά την ολοκλήρωση της συνέντευξης, του παρέχεται το Δελτίο Αιτούντος Διεθνούς Προστασίας (Δ.Α.Δ.Π) που εκδίδεται σε μορφή κάρτας με ισχύ της να κυμαίνεται από τριάντα ημέρες έως ένα έτος, ακριβώς δηλαδή ίση με την περίοδο που απαιτείται ώστε να εκδοθεί το πόρισμα του αιτήματος που κατέθεσε. Η κατοχή της κάρτας του παρέχει για ένα παροδικό διάστημα Αριθμό Ασφάλισης Φορολογικού

Μητρώου (Α.Φ.Μ) με το οποίο έχει τη δυνατότητα να συμμετάσχει στην εκπαίδευση, την εργασία κι ακόμη να ανοίξει τραπεζικό λογαριασμό σε Ελληνική τράπεζα.

Στην περίπτωση που η αίτησή του ανηλίκου απορριφθεί ή του χορηγηθεί το καθεστώς επικουρικής προστασίας σε πρώτο βαθμό ενώ το ίδιο πιστεύει πως δικαιούται την αναγνώριση και το καθεστώς πρόσφυγα, έχει την δυνατότητα να ασκήσει προσφυγή ενώπιον της Αρχής Προσφύγων. Η επανεξέταση της αίτησης συμβαίνει άμεσα και ο ενδιαφερόμενος ενημερώνεται εντός εβδομάδων από την ένστασή του. Σε περίπτωση αρνητικής απάντησης και στην περίπτωση της προσφυγής, το άτομο οφείλει να επιστρέψει στην χώρα καταγωγής του μέσω του προγράμματος επιστροφής του Διεθνούς Οργανισμού Μετανάστευσης.

Κατά τη διάρκεια παραμονής του στην Ελλάδα η Ειδική Γραμματεία Προστασίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων μεριμνά για την εύρεση και επανένωση της οικογένειάς του σε συνεργασία με τους αρμόδιους φορείς. Αν κάποιος μέλος της οικογένειας ή γενικότερα συγγενής, διαμένει σε κάποιο άλλο κράτος-μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης που αναγνωρίζει και εφαρμόζει τον Κανονισμό του Δουβλίνου III, τότε μπορεί το ασυνόδευτο ανήλικο να μεταβεί στην χώρα αυτή και να καταβάλλει την αίτηση διεθνούς προστασίας του σε αυτήν.

5.3.2 Διαδικασία ασύλου για άτομα που βρίσκονται υπό κράτηση ή σε διαδικασία υποδοχής και ταυτοποίησης

Αίτηση για άσυλο μπορεί να υποβάλλει άτομο που είναι κρατούμενος ή βρίσκεται σε ΚΥΤ (Κέντρο Υποδοχής και Ταυτοποίησης). Κατά την προγραμματισμένη συνάντησή του για την υποβολή της αίτησης, γίνεται η μεταφορά του στο πλησιέστερο Γραφείο Ασύλου είτε στο Κλιμάκιο Ασύλου που βρίσκεται μέσα στο χώρο και μαζί του πρέπει να φέρει έγγραφά για την πιστοποίηση των στοιχείων του. Ακόμη, προς διευκόλυνσή του, έτσι ώστε να είναι κατανοητές όλες οι πληροφορίες και διαδικασίες (δίχως η γλώσσα να αποτελεί εμπόδιο κατά την διαδικασία), παρέχεται και διερμηνέας και αποφασίζεται η ημερομηνία για την συνέντευξη. Αν η απόφαση είναι απορριπτική, μπορεί να κινηθεί εναντίον της απόφασης αυτής υποβάλλοντας ένσταση στα ίδια σημεία που υπέβαλε και την αίτηση.

6. Η κοινωνική ένταξη και κοινωνική ενσωμάτωση των προσφύγων/μεταναστών

Η κοινωνική ένταξη και κοινωνική ενσωμάτωση (inclusion and insertion) των προσφύγων και μεταναστών αποτελεί ένα από τα πλέον πολυσύνθετα και καίρια ζητήματα που αντιμετωπίζουν οι σύγχρονες κοινωνίες. Οι πρόσφυγες και οι μετανάστες, άνθρωποι που έχουν αναγκαστεί να εγκαταλείψουν τις πατρίδες τους λόγω πολέμου, διώξεων, βίας ή οικονομικών δυσχερειών, έρχονται αντιμέτωποι με ποικίλες προκλήσεις κατά την άφιξή τους στις νέες τους πατρίδες. Οι προκλήσεις αυτές δεν περιορίζονται μόνο στην εύρεση στέγης και εργασίας, αλλά επεκτείνονται στην απόκτηση πρόσβασης σε υγειονομική περίθαλψη, εκπαίδευση και κοινωνικές υπηρεσίες, καθώς και στην αντιμετώπιση πολιτισμικών διαφορών και προκαταλήψεων.

Η κοινωνική ένταξη αναφέρεται στην διαδικασία μέσω της οποίας οι πρόσφυγες και οι μετανάστες ενσωματώνονται στις κοινωνίες υποδοχής, αποκτώντας τα ίδια δικαιώματα και υποχρεώσεις με τους ντόπιους κατοίκους. Αυτή η διαδικασία περιλαμβάνει την συμμετοχή στην αγορά εργασίας, την εκπαίδευση, την κοινωνική και πολιτική ζωή, καθώς και την ανάπτυξη ενός αισθήματος του «ανήκειν». Η κοινωνική ένταξη είναι ένας αμφίδρομος δρόμος, καθώς απαιτεί τόσο την προσαρμογή των προσφύγων και μεταναστών στις νέες τους κοινωνίες όσο και την αποδοχή και υποστήριξη από τις κοινότητες υποδοχής.

Η κοινωνική ενσωμάτωση, από την άλλη πλευρά, αφορά την ουσιαστική συμμετοχή και ενσωμάτωση των προσφύγων και μεταναστών σε όλες τις πτυχές της κοινωνικής ζωής, διατηρώντας ταυτόχρονα τα πολιτισμικά τους χαρακτηριστικά και την ταυτότητά τους. Πρόκειται για μια διαδικασία που προωθεί την αλληλεπίδραση και την αμοιβαία κατανόηση μεταξύ των προσφύγων και μεταναστών και των γηγενών πληθυσμών, ενισχύοντας την κοινωνική συνοχή και την αλληλεγγύη.

Ένας σημαντικός παράγοντας για την επιτυχή κοινωνική ένταξη και ενσωμάτωση των προσφύγων και μεταναστών είναι η ύπαρξη και εφαρμογή κατάλληλων πολιτικών και προγραμμάτων από τις κυβερνήσεις και τις τοπικές αρχές. Οι πολιτικές αυτές θα πρέπει να περιλαμβάνουν μέτρα για την υποστήριξη της εκμάθησης της γλώσσας της χώρας υποδοχής, την παροχή εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης, την διευκόλυνση της πρόσβασης στην αγορά εργασίας και την παροχή νομικής και κοινωνικής βοήθειας. Επιπλέον, η συμμετοχή των προσφύγων και μεταναστών σε

τοπικές και εθνικές πολιτικές διαδικασίες είναι κρίσιμη για την ενίσχυση της αίσθησης του «ανήκειν» και της ενεργής πολιτειότητας.

Η εκπαίδευση αποτελεί έναν θεμελιώδη πυλώνα για την κοινωνική ένταξη και ενσωμάτωση των προσφύγων και μεταναστών. Μέσω της εκπαίδευσης, τα παιδιά και οι νέοι πρόσφυγες αποκτούν τις απαραίτητες γνώσεις και δεξιότητες για να ενταχθούν στο εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας υποδοχής και, αργότερα, στην αγορά εργασίας. Επιπλέον, η εκπαίδευση συμβάλλει στην καλλιέργεια των κοινωνικών δεξιοτήτων και στην ενίσχυση της αλληλεπίδρασης με τους ντόπιους συνομηλίκους τους, δημιουργώντας έτσι γέφυρες επικοινωνίας και συνεργασίας.

Η πρόσβαση στην αγορά εργασίας είναι επίσης καθοριστική για την κοινωνική ένταξη και ενσωμάτωση των προσφύγων και μεταναστών. Οι ευκαιρίες απασχόλησης όχι μόνο προσφέρουν οικονομική ανεξαρτησία και σταθερότητα, αλλά ενισχύουν και την αυτοεκτίμηση και την κοινωνική τους αναγνώριση. Οι εργοδότες και οι επιχειρήσεις μπορούν να διαδραματίσουν έναν σημαντικό ρόλο σε αυτήν την κατεύθυνση, παρέχοντας ευκαιρίες απασχόλησης και κατάρτισης και προωθώντας την ισότιμη μεταχείριση στον χώρο εργασίας.

Η κοινωνική ένταξη και ενσωμάτωση των προσφύγων και μεταναστών απαιτεί επίσης την καταπολέμηση των προκαταλήψεων και των διακρίσεων που συχνά αντιμετωπίζουν. Η προώθηση της πολιτισμικής κατανόησης και του διαλόγου μεταξύ των διαφορετικών πολιτισμικών ομάδων μπορεί να συμβάλει στην μείωση των κοινωνικών εντάσεων και στην ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής. Οι προσπάθειες αυτές περιλαμβάνουν την ενημέρωση και την ευαισθητοποίηση του κοινού σχετικά με τα δικαιώματα και τις ανάγκες των προσφύγων και μεταναστών, καθώς και την προώθηση της θετικής εικόνας των προσφύγων και μεταναστών ως ενεργών και ισότιμων μελών της κοινωνίας.

Η κοινωνική ενσωμάτωση δεν μπορεί να επιτευχθεί χωρίς την ενεργή συμμετοχή των προσφύγων και μεταναστών στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων που τους αφορούν. Η ενδυνάμωση των προσφύγων και μεταναστών, μέσω της παροχής των απαραίτητων εργαλείων και πόρων για την ενεργή συμμετοχή τους στην κοινωνική και πολιτική ζωή, είναι ζωτικής σημασίας. Αυτό περιλαμβάνει την ενίσχυση των ικανοτήτων τους, την προώθηση της ηγεσίας τους στις κοινότητές τους και την ενθάρρυνση της συμμετοχής τους σε οργανώσεις και φορείς που υπερασπίζονται τα δικαιώματά τους.

Συνοψίζοντας, η κοινωνική ένταξη και ενσωμάτωση των προσφύγων και μεταναστών είναι μια πολυδιάστατη διαδικασία που απαιτεί την συνεργασία όλων των εμπλεκόμενων φορέων: των κυβερνήσεων, των τοπικών αρχών, των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, των επιχειρήσεων, των μη κυβερνητικών οργανώσεων και της ίδιας της κοινωνίας. Η επίτευξη αυτής της ένταξης και ενσωμάτωσης αποτελεί όχι μόνο έναν ηθικό και ανθρωπιστικό στόχο, αλλά και μια αναγκαιότητα για την κοινωνική συνοχή, την οικονομική ανάπτυξη και την ευημερία των σύγχρονων πολυπολιτισμικών κοινωνιών. Η πρόκληση είναι μεγάλη, αλλά οι οφέλη που προκύπτουν από την επιτυχή κοινωνική ένταξη και ενσωμάτωση των προσφύγων και μεταναστών είναι ανεκτίμητα, προσφέροντας νέες ευκαιρίες και δυναμική ανάπτυξης για όλους.

6.1 Το ελληνικό μοντέλο ένταξης

Τον Ιούλιο του 2019 τέθηκε σε ισχύ η Νέα Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη που αντικατέστησε την προηγούμενη Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη των πολιτών τρίτων χωρών του 2013. Στην νέα Εθνική Στρατηγική το μοντέλο ένταξης που ακολουθείται είναι το κοινωνικό μοντέλο ένταξης που είναι βασισμένο στα χαρακτηριστικά και τις ιδιαιτερότητες της ελληνικής κοινωνίας με τελική επιδίωξη του την δημιουργία μιας διαπολιτισμικής κοινωνίας όπου πρόσφυγες και μετανάστες θα συνυπάρχουν αρμονικά με τον γηγενή πληθυσμό παρά τις όποιες θρησκευτικές, πολιτισμικές και άλλες διαφορές που μπορεί να υπάρχουν. Οι κυριότεροι άξονες της Εθνικής Στρατηγικής είναι οι ακόλουθοι:

- Ο σεβασμός απέναντι στην ετερότητα.
- Η προάσπιση των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των ατόμων και η ίση αντιμετώπιση τους σε σχέση με τον γηγενή πληθυσμό.
- Η εξίσωση των περιορισμών και προϋποθέσεων για εισαγωγή σε κρατικές δομές (εκπαίδευση, υγεία κ.α.) μεταξύ προσφύγων/μεταναστών και γηγενούς πληθυσμού.
- Προώθηση και ενθάρρυνση της συνεργασίας και επικοινωνίας μεταξύ προσφύγων/μεταναστών και γηγενούς πληθυσμού μέσα από δράσεις με σκοπό την επικοινωνία, την ανταλλαγή ιδεών και πολιτισμικών στοιχείων και την αλληλοκατανόηση ώστε να εξασφαλιστεί ένα ελάχιστο επίπεδο κοινωνικής συνοχής των μελών της ελληνικής κοινωνίας και κατανόησης μεταξύ αυτών.

Με τις στρατηγικές ένταξης που υιοθετεί η ελληνική πολιτεία, γίνεται αντιληπτό σε όλους τους πολίτες πως η συνολική ενεργή συμμετοχή όλων των πολιτών θα αποφέρει ευημερία συλλογικά και ατομικά. Όμως, για να υλοποιηθούν οι στόχοι του προγράμματος απαιτείται κινητοποίηση όλων των πολιτικών φορέων μεθοδικά και συγχρονισμένα για την επιτυχή διαδικασία ένταξης. Στο πλαίσιο αυτό, συντονιστικό ρόλο ανάμεσα στις θεσπισμένες πολιτικές ένταξης, κρατικούς μηχανισμούς και την υλοποίησή τους κατέχει η Αυτοδιοίκηση που εποπτεύει και συντονίζει τους επιμέρους τοπικούς και κοινοτικούς φορείς. Ακόμη, η Αυτοδιοίκηση αναλαμβάνει να προωθή τον εποικοδομητικό διάλογο μεταξύ των πολιτών, να ενθαρρύνει την συνεργασία τους με ίσους όρους και να επιλύει τις τυχόν διαμάχες με δημοκρατικό τρόπο, σεβόμενη πάντοτε τα ανθρώπινα δικαιώματα. Τέλος, καθώς το ρεύμα των νεοεισελθόντων μεταναστών και προσφύγων πληθαίνει, για να μην καθυστερεί το έργο της αυτοδιοίκησης και να προχωρά η προσπάθεια ένταξης, βοήθεια στο έργο της Αυτοδιοίκησης παρρέχουν οι Μ.Κ.Ο, μεταναστευτικοί σύλλογοι και διεθνείς οργανισμοί που σχετίζονται με την υποδοχή και την ένταξη, οι οποίες λειτουργώντας στοχευμένα κερδίζουν την ταχύτερη επίτευξη υποδοχής και ένταξης. Η επιτυχία του μοντέλου είναι μια πολυπαραγοντική διαδικασία που με κυρίαρχα στοιχεία την ευαισθητοποίηση και τη συντονισμένη δράση πολιτείας και κράτους προσπαθεί προς την επίτευξη του βέλτιστου αποτελέσματος στην κατεύθυνση της υποδοχής και ένταξης των προσφύγων/μεταναστών στην ελληνική κοινωνία.

6.2 Η ένταξη στην Ελλάδα στις μέρες μας

Παρά το γεγονός πως από την δεκαετία του 90 και ύστερα το μεταναστευτικό ρεύμα στην Ελλάδα βρίσκονταν σε υψηλό ποσοστό και οι μεταναστευτικές εισροές μεγεθύνονταν, η μεταναστευτική πολιτική του κράτους ήταν εστιασμένη στην φύλαξη των συνόρων, τις νομιμοποιήσεις των παράτυπων μεταναστών/μεταναστριών και στην έκδοση άδειας παραμονής. Οι αρχικές προσπάθειες για ένταξη των ροών στην κοινωνία γίνονταν μόνο στον τομέα της εργασίας και μια οργανωμένη πολιτική προσπάθεια συνέβη το 2008 με το πρόγραμμα «Εστία» που δεν εστίαζε μόνο στον εργασιακό τομέα με σκοπό του οποίου ήταν η παροχή κατάλληλη στέγασης, εκπαίδευσης, επαγγελματικής κατάρτισης και υπηρεσιών υγείας προς τους μετανάστες και πρόσφυγες προκειμένου να διευκολυνθεί πολιτικά και συντονισμένα η ένταξή τους στην κοινωνία, το πρόγραμμα όμως αυτό έμεινε ανεφάρμοστο. Μετά από το πρόγραμμα Εστία, ξεκινά η οργανωμένη προσπάθεια με χρηματική αρωγή από

το Ε.Τ.Ε (Ευρωπαϊκό Ταμείο Ένταξης) που τέθηκε σε εφαρμογή στην χρονική περίοδο από το 2009 ως το 2015, με υπουργική Αρχή το Υπουργείο Εσωτερικών, που συντόνισε και χρηματοδότησε 92 δράσεις που εμπεριείχαν συνολικά το φάσμα της ένταξης κι όχι μόνο τον εργασιακό τομέα. Το πρόγραμμα αυτό, μέσα από τις προβλεπόμενες δράσεις του επιφύλασσε ελπίδες για επιτυχία όμως οι αποσπασματικές και βραχείας διάρκειας δράσεις σε συνδυασμό με την αδυναμία εύρεσης στατιστικών δεδομένων που να περιγράφουν την αποτελεσματικότητά του (άρα κι αξιολόγησης των δράσεων που προέβλεπε) το κατέστησαν ανεπαρκές. Με την πάροδο των χρόνων και με το ξέσπασμα της κρίσης του μεταναστευτικού κύματος της Ανατολής σχεδιάστηκε η Εθνική Στρατηγική (2013) που βασίσθηκε με κείμενα της Ε.Ε όπως τις Κοινές Βασικές Αρχές για την Πολιτική Ένταξης των Μεταναστών, το Πρόγραμμα της Στοκχόλμης (2009) καθώς και τον Ν.3386/2005. Η Εθνική Στρατηγική, εντάσσει και τις νεότερες πολιτικές θέσεις στο πολυετές πρόγραμμα Τ.Α.Μ.Ε (Ταμείο Ανεργίας Μετακινούμενων Εργαζομένων) για την ένταξη των Πολιτών Τρίτων χωρών, στο οποίο διαχειρίζονται τους πόρους του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου. Μέσα από την παροχή βοήθειας με τη μορφή επιδομάτων ανεργίας καθώς και επιδομάτων κινητικότητας ώστε να μπορούν να αναζητήσουν εργασία εκτός της περιοχής διαμονής. Η οικονομική αυτή στήριξη συμπεριλάμβανε και τους μετανάστες που έχουν εγκατασταθεί σε μία νέα χώρα κι αντιμετωπίζουν δυσκολία στην εύρεση εργασίας εξαιτίας γλωσσικών δυσκολιών κι έλλειψη εμπειρίας ή εξειδίκευσης. Για την ταχύτερη υλοποίηση των διαδικασιών του προγράμματος αλλά και εποπτείας και αξιολόγησής του δημιουργήθηκε το Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής και ο Κώδικας Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης (μέσω του νόμου Ν. 4251/2014).

7. Πολιτική της ενσωμάτωσης

7.1 Εννοιολογικό πλαίσιο

Ως κοινωνική ενσωμάτωση, ορίζεται η διαδικασία συμμετοχής ατόμων στην κοινωνία όπου προσπαθούν να ενταχθούν. Μέσα στην κάθε προσπάθεια λαμβάνονται διαφορετικές διαστάσεις και κριτήρια και ελέγχονται διαφορετικά και μεμονωμένα για την εκάστοτε περίπτωση κριτήρια. Η επισήμανση της μοναδικότητας της κάθε κοινωνίας έγκειται στις ξεχωριστές πολιτικό-οικονομικές συνθήκες και τις ιδιαιτερότητές της. Η κοινωνική ενσωμάτωση αποσκοπεί στην ομαλή ένταξη των μεταναστών στην χώρα υποδοχής. Η υλοποίηση του στόχου αυτού αποτελεί αμφίδρομη προσπάθεια του κρατικού μηχανισμού και των ίδιων των ενδιαφερομένων. Η υλοποίηση του στόχου αποτελεί μια αμφίδρομη προσπάθεια. Από την μία πλευρά, οι κρατικοί φορείς πρέπει να μεριμνήσουν για την ομαλή επανασοικονομικοποίηση των μεταναστών στην περιοχή υποδοχής, ενημερώνοντάς τους για τις αξίες, ιδεολογίες και όρους πάνω στους οποίους έχει συγκροτηθεί η κοινωνία.

Στο τελικό στάδιο της προσπάθειας αυτής, συναντάται η αφομοίωση. Η αφομοίωση βρίσκεται στο τέλος της προσπάθειας, καθώς φέρει σαν αποτέλεσμα την εναρμόνιση του κοινωνικού συνόλου, δηλαδή, των προσφύγων και μεταναστών με τους γηγενείς. Η αφομοίωση μπορεί να διακριθεί σε δύο διαστάσεις, στην πολιτισμική και δομική. Στην πολιτισμική αφομοίωση, το άτομο ταυτίζεται με την ευρύτερη ομάδα όπου διαμένει. Η ταύτιση του πραγματώνεται μέσα από την προσπάθεια που καταβάλλει ο ίδιος να «γνωρίσει» την χώρα υποδοχής, να μάθει για τον πολιτισμό και την ιστορία της χώρας και να την εκτιμήσει, ακόμη και στην πορεία της διαμονής του να απεκτήσει την δική του άποψη για αυτήν. Από την άλλη πλευρά, στην δομική αφομοίωση, το άτομο εξομοιώνεται μέσα από την κοινωνική και οικονομική συνδρομή του στην νέα κοινωνία. Υιοθετώντας την ταυτότητα της χώρας υποδοχής δε παραλείπει ούτε και λησμονεί την εθνική του ταυτότητα, μα συνυπάρχουν εν αρμονία και οι δύο.

7.2 Οι όψεις της ενσωμάτωσης

7.2.1 Παράγοντες που επιδρούν στην πορεία των πολιτικών ένταξης

Παρά το γεγονός πως η ένταξη είναι μέρος του κρατικού σχεδίου δράσης που μελετάται και θεσμοθετείται από τους πολιτικούς φορείς, παρόλα αυτά κατά την υλοποίηση της διαδικασίας το πρόγραμμα δέχεται επιδράσεις από διαφορετικούς

παραμέτρους που μετατρέπουν την πορεία του. Η ροπή που θα λάβει συνδέεται με τις καταστάσεις που επικρατούν στην κοινωνία την εκάστοτε στιγμή.

Η χρονική διάρκεια που ένα κράτος αποτελεί χώρα υποδοχής μεταναστών βασίζεται στους παράγοντες εξέλιξης γιατί η μακρά επιλογή ως χώρα υποδοχής προσδίδει εμπειρία στον κρατικό μηχανισμό άρα και καλύτερα επιθυμητά αποτελέσματα της ένταξης. Η Ελλάδα για παράδειγμα, συγκριτικά με την Γερμανία έχει μικρή εμπειρία στο μεταναστευτικό που της κόστισε σε επίπεδο ταχέων κι αποτελεσματικών δράσεων πολιτικής ένταξης.

Δεν ήταν λίγες ακόμη οι περιπτώσεις όπου η μεταναστευτική πολιτική του κράτους έφερε στο προσκήνιο ακραίες ιδεολογικές απόψεις στο εσωτερικό της κοινωνίας λόγω της αναποτελεσματικότητάς της. Συγκεκριμένα, στα χρόνια της κρίσης στην Ανατολή το μεγάλο πλήθος των ροών, οδήγησε στην ελληνική περίπτωση σε έξαρση φαινομένων όπως ο ρατσισμός και η βία. Τα μέτρα και η αυξημένη ροή μεταναστών στη χώρα οδήγησαν σε μια μερίδα του πληθυσμού της να αντιδράσουν σθεναρά και προκάλεσε δυσφορία και μερικές φορές στην ανάπτυξη ρατσιστικών ιδεών και αντιδράσεων.

8. Ο δείκτης MIPEX

Ο δείκτης Migrant Integration Policy Index (MIPEX) είναι ένας δείκτης που αναπτύχθηκε από τον διεθνή οργανισμό Migration Policy Group. Ο δείκτης αυτός, αξιολογεί τις πολιτικές για την ένταξη των μεταναστών σε διάφορες χώρες (56 στο σύνολο την παρούσα στιγμή) σε όλη την Ευρώπη αλλά και σε άλλες ηπείρους. Σκοπός του δείκτη είναι να αξιολογήσει τις πολιτικές για την ένταξη των μεταναστών στην κοινωνία, συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων τους, της πρόσβασής τους στην απασχόληση, της εκπαίδευσής τους και της κοινωνικής προστασίας αλλά και να παρέχει μια συνοπτική εικόνα για τον βαθμό στον οποίο η κάθε χώρα που συμπεριλαμβάνεται στον δείκτη έχει καταφέρει να ενσωματώσει τους πρόσφυγες/μετανάστες στην κοινωνία της.

8.1 Γενικά στοιχεία του δείκτη MIPEX

8.1.1 Διεύθυνση και χρηματοδότηση του δείκτη MIPEX

Το έργο που σχετίζεται με την δημοσίευση αποτελεσμάτων του MIPEX διαχειρίζεται από μία σύμπραξη της Migration Policy Group (MPG), του Barcelona Center for International Affairs (CIDOB) και διαφόρων διεθνών συνεργατών. Η MPG, που έχει αναλάβει την διεύθυνση του MIPEX από την πρώτη του έκδοση το 2004, παρέχει στο έργο την τεχνογνωσία, το δίκτυο, τα στοιχεία και το ιστορικό της μετανάστευσης. Η CIDOB επικεντρώνεται στα πλαίσια του έργου στο κομμάτι των διεθνών σχέσεων, τις επικοινωνίας με τους αξιωματούχους των εξεταζόμενων χωρών και στην έναρξη συζητήσεων από τις οποίες μπορούν να εξαχθούν συμπεράσματα και δεδομένα που θα συμπεριληφθούν και θα προσδώσουν νέα γνώση στις εκδόσεις του MIPEX.

Η τελευταία έκδοση του MIPEX (2020) διεξήχθη στα πλαίσια του έργου Cross Migration και χρηματοδοτήθηκε μέσω του προγράμματος Horizon 2020, που είναι ένα πρόγραμμα έρευνας και ανάπτυξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το πρόγραμμα συγχρηματοδοτήθηκε από το Centre for Global Development Europe.

8.1.2 Εκδόσεις του δείκτη MIPEX

Από την σύστασή του δείκτη και έπειτα, έχουν δημοσιευθεί διάφορες εκδόσεις του δείκτη που σκοπό έχουν να περιγράψουν και να αξιολογήσουν τις πολιτικές και τις δράσεις που έλαβαν οι εξεταζόμενες χώρες προς την κατεύθυνση της ενσωμάτωσης των προσφύγων/μεταναστών στις κοινωνίες τους. Αν και ανάμεσα σε όλες τις εκδόσεις των αποτελεσμάτων του δείκτη, κύριος σκοπός ήταν η αξιολόγηση τις

αποτελεσματικότητας στην ένταξη των διαφόρων χωρών, διάφορα επιμέρους χαρακτηριστικά όπως ο αριθμός των εξεταζόμενων χωρών ή οι τομείς που εξετάζονται από τον δείκτη διαφοροποιούνται από έκδοση σε έκδοση. Στην συνέχεια του παρόντος τμήματος, θα γίνει μία συνοπτική αναφορά στις διάφορες εκδόσεις αποτελεσμάτων του δείκτη MIPEX που δημοσιεύτηκαν από το 2004 και έπειτα.

- 1^η έκδοση (2004): Στην πρώτη του έκδοση, ο δείκτης δημοσιεύθηκε σαν “European Civil Citizenship and Inclusion Index” και περιείχε δεδομένα και αποτελέσματα από τις χώρες του EU-15 (Αυστρία, Βέλγιο, Δανία, Φιλανδία, Γαλλία, Γερμανία, Ελλάδα, Ιρλανδία, Ιταλία, Λουξεμβούργο, Ολλανδία, Πορτογαλία, Ισπανία, Σουηδία και Ηνωμένο Βασίλειο). Αποτελούσε την πρώτη φορά που οι πολιτικές και οι δράσεις των χωρών σχετικά με το ζήτημα της μετανάστευσης παρουσιάστηκαν συγκεντρωτικά και αναλυτικά σε μια έκθεση με δυνατότητα σύγκρισης των βαθμολογιών μεταξύ των εξεταζόμενων χωρών. Απέσπασε θετικές κριτικές και τα δεδομένα και συμπεράσματά του χρησιμοποιήθηκαν, κυρίως, από Μη-Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ), Κυβερνήσεις, Ακαδημαϊκούς και Ευρωπαϊκές δομές και επιτροπές.
- 2^η έκδοση (2007): Στην δεύτερή του έκδοση, ο δείκτης περιείχε δεδομένα από τις χώρες του EU-25 (Αυστρία, Βέλγιο, Κύπρος, Τσεχία, Δανία, Εσθονία, Φιλανδία, Γαλλία, Γερμανία, Ελλάδα, Ουγγαρία, Ιρλανδία, Ιταλία, Λετονία, Λιθουανία, Λουξεμβούργο, Ολλανδία, Πολωνία, Πορτογαλία, Σλοβακία, Σλοβενία, Ισπανία, Σουηδία και Ηνωμένο Βασίλειο), την Νορβηγία, την Ελβετία και τον Καναδά. Κάλυπτε έξι «τομείς» σχετικούς με την μετανάστευση (Labor markets access, Family reunion, Long-term residence, Political participation, Access to nationality and Anti-discrimination) μέσω των οποίων φιλοδοξούσε να αποδώσει και να αξιολογήσει όλο το «ταξίδι» ενός πρόσφυγα/μετανάστη από την στιγμή της μετανάστευσης ως και την απόκτηση ιθαγένειας.
- 3^η έκδοση (2011): Στην τρίτη έκδοση του δείκτη που δημοσιεύτηκε το 2011 και περιλάμβανε δεδομένα για 27 χώρες μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, την Αυστραλία, τον Καναδά, την Ιαπωνία, την Νέα Ζηλανδία, την Νορβηγία, την Σερβία, την Νότια Κορέα, την Ελβετία και τις Η.Π.Α. Ο δείκτης επιχειρούσε να παρουσιάσει και να αξιολογήσει, εκ νέου, την πορεία του

πρόσφυγα/μετανάστη προς την μόνιμη εγκατάσταση και ένταξη στην χώρα υποδοχής, αυτή την φορά με την χρήση 7 επιμέρους τομέων (Policy Areas), συγκεκριμένα: Labour market mobility, Family reunion, Education, Political participation, Long-term residence, Access to nationality, Anti-discrimination.

- 4^η έκδοση (2015): Η τέταρτη έκδοση αποτελεσμάτων του MIPEX, για την οποία η αντίστοιχη έρευνα και συλλογή δεδομένων πραγματοποιήθηκε στο διάστημα 2013-2015, περιλάμβανε όλες τις χώρες μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, την Αυστραλία τον Καναδά, την Ισλανδία, την Ιαπωνία, την Νότια Κορέα, την Νέα Ζηλανδία, την Νορβηγία, την Ελβετία, την Τουρκία και τις Η.Π.Α. Για την αξιολόγηση των πολιτικών των υπό εξέταση χωρών σχετικά με την μετανάστευση χρησιμοποίησε 8 τομείς (Labour market mobility, Family reunion, Education, Political participation, Long-term residence, Access to nationality, Anti-discrimination, Health).
- 5^η έκδοση (2020): Η πέμπτη έκδοση του δείκτη δημοσιεύθηκε το 2020 και περιέχει βαθμολογίες σε 8 επιμέρους τομείς (Policy Areas) παρόμοιους με αυτούς της τέταρτης έκδοσης. Τα αποτελέσματα της έκδοσης αυτής καλύπτουν ένα χρονικό φάσμα από το 2007 ως και το 2019 για 56 συνολικά χώρες, και, μπορούν να αξιοποιηθούν ως ένα χρήσιμο εργαλείο για την αξιολόγηση των πεπραγμένων και των δράσεων των κυβερνήσεων των υπό εξέταση χωρών σχετικά με το μεταναστευτικό.

8.1.3 Η χρησιμότητα του δείκτη MIPEX

Ο δείκτης MIPEX αποτελεί ένα χρήσιμο εργαλείο για όλους τους φορείς που διαμορφώνουν τις πολιτικές σχετικά με το προσφυγικό/μεταναστευτικό ζήτημα ή στοχεύουν στο να ενημερώσουν ή να ευαισθητοποιήσουν το ευρύ κοινό σχετικά με το συγκεκριμένο ζήτημα. Ειδικότερα, φορείς των οποίων η δράση επηρεάζεται από τα αποτελέσματα του MIPEX είναι οι Μη-Κυβερνητικές Οργανώσεις (Μ.Κ.Ο), τα μέλη των εγχώριων και του Ευρωπαϊκού κοινοβουλίου, δημοσιογράφοι και ακτιβιστές. Οι φορείς αυτοί, που από κοινού στοχεύουν στην μελέτη και την αντιμετώπιση του προσφυγικού-μεταναστευτικού, καταφέρνουν μέσω των εκδόσεων του δείκτη MIPEX να αντλήσουν έγκυρα, αντικειμενικά και ενημερωμένα δεδομένα σχετικά με το ζήτημα. Πέραν των προαναφερθέντων χρήσεων, ο δείκτης δύναται να καταστεί ένα πολύ χρήσιμο εργαλείο στα χέρια των αξιωματούχων είτε των επιμέρους

κυβερνήσεων είτε σε ευρωπαϊκό επίπεδο που χαράσσουν τις πολιτικές σχετικά με το προσφυγικό/μεταναστευτικό ζήτημα, αφού μέσω των διαφορετικών εκδόσεων του δείκτη μπορούν να αξιολογήσουν την αποτελεσματικότητα των πολιτικών που υιοθέτησαν αλλά και να εντοπίσουν τομείς του μεταναστευτικού που επιδέχονται βελτίωση και πρέπει να ληφθούν περαιτέρω μέτρα.

8.2 Οι συνιστώσες (Policy Areas) του MIPEX

Ο δείκτης MIPEX παρέχει μια συγκριτική ανάλυση των πολιτικών και προσπαθειών των χωρών υποδοχής μεταναστών στην κατεύθυνση της ομαλής ένταξης και αφομοίωσης των εισερχόμενων σε αυτές μεταναστευτικών ροών. Η ανάλυση αυτή βασίζεται στη μέτρηση διαφόρων «πτυχών»-συνιστωσών (Policy Areas) της ζωής των μεταναστών σε κάθε χώρα, όπως η πολιτική για την μετανάστευση, η πρόσβαση στην εκπαίδευση, η πρόσβαση στην απασχόληση και η πρόσβαση στην κοινωνική προστασία. Με αυτό τον τρόπο, ο δείκτης MIPEX μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να αξιολογήσει την αποτελεσματικότητα των πολιτικών της κάθε χώρας στην ένταξη των μεταναστών και προσφύγων στην κοινωνία αλλά και να παρουσιάσει μια πιο λεπτομερή εικόνα για το πόσο αποτελεσματικά διαχειρίζεται η κάθε χώρα τους επιμέρους τομείς που επηρεάζουν την ποιότητα ζωής και τα δικαιώματα των προσφύγων/μεταναστών. Στην τελευταία και πιο ενημερωμένη έκδοσή του, ο δείκτης αποτελείται από τις ακόλουθες συνιστώσες (Policy Areas):

1. Πρόσβαση σε Ιθαγένεια (Access to Nationality): Η συγκεκριμένη συνιστώσα, περιγράφει την ευκολία με την οποία οι πρόσφυγες/μετανάστες μπορούν να αποκτήσουν την ιθαγένεια στην υπό εξέταση χώρα υποδοχής. Χώρες στις οποίες η ιθαγένεια μπορεί να αποκτηθεί από τους ενδιαφερόμενους με συγκεκριμένες και θεσμοθετημένες διαδικασίες χωρίς εμπόδια όπως η γραφειοκρατία ή η απουσία νομοθετικής πρόβλεψης να θέτουν τροχοπέδη σε αυτήν, τείνουν να αποσπών υψηλότερες βαθμολογίες στην συγκεκριμένη συνιστώσα, ενώ, στον αντίποδα χώρες όπου η απόκτηση ιθαγένειας από τους πρόσφυγες/μετανάστες είναι από πολύ δύσκολη ως ανέφικτη τείνουν να αποσπών χαμηλότερες βαθμολογίες.
2. Πρόληψη των διακρίσεων (Anti-Discrimination): Η συγκεκριμένη συνιστώσα του δείκτη παρέχει μία εικόνα για τον βαθμό στον οποία τα μέλη της κοινωνίας της υπό εξέταση χώρας προστατεύονται αποτελεσματικά από φαινόμενα διακρίσεων που βασίζονται σε εθνικά, θρησκευτικά ή άλλα

κριτήρια. Όπως είναι προφανές, κοινωνίες με υψηλή βαθμολογία στην εν λόγω συνιστώσα αποτελούν κοινωνίες όπου η διαφορετικότητα είναι κάτι παραπάνω από ευπρόσδεκτη και συνεπώς αποτελούν περιβάλλοντα άκρως αποτελεσματικά στην ενσωμάτωση και ευημερία των μεταναστών/προσφύγων. Στον αντίποδα, μία χώρα που αποσπά χαμηλή βαθμολογία στην εν λόγω συνιστώσα, ενδέχεται να είναι μία χώρα που στην κοινωνία της εδράζονται προκαταλήψεις και δεν είναι ανοιχτή προς την διαφορετικότητα, χαρακτηριστικά που κατηγοριοποιούνται ως μάλλον «αφιλόξενα» προς τους πρόσφυγες/μετανάστες.

3. Εκπαίδευση (Education): Η συνιστώσα της εκπαίδευσης επιχειρεί να περιγράψει το κατά πόσο το εκπαιδευτικό σύστημα της εξεταζόμενης χώρας υποδοχής επιτυγχάνει να καλύψει και να ανταποκριθεί στις ιδιαίτερες ανάγκες των παιδιών των μεταναστών/προσφύγων που εντάσσονται σε αυτό. Η Εκπαίδευση, έχει χαρακτηριστεί ως μία από τις συνιστώσες του MIPEX όπου οι εξεταζόμενες χώρες τείνουν να λαμβάνουν τις πιο χαμηλές βαθμολογίες, μιας και στις περισσότερες περιπτώσεις τα παιδιά των προσφύγων/μεταναστών απλά ενσωματώνονται στο γενικό εκπαιδευτικό σύστημα τις κάθε χώρας χωρίς να υπάρχει ιδιαίτερη μέριμνα για τυχόν πολιτισμικές διαφορές ή δυσκολίες στην εκμάθηση της γλώσσας της χώρας υποδοχής η οποία και χρησιμοποιείται σε όλα τα διδασκόμενα μαθήματα.
4. Επανένωση Οικογένειας (Family Reunion): Η συγκεκριμένη συνιστώσα του MIPEX αξιολογεί τις εξεταζόμενες χώρες ως προς τον βαθμό στον οποίο παροτρύνουν και βοηθούν στην επανένωση των οικογενειών των προσφύγων/μεταναστών σε περίπτωση που αυτές έχουν διαχωριστεί μεταξύ χώρας-προορισμού και χώρας-καταγωγής του πρόσφυγα/μετανάστη.
5. Υγεία (Health): Η ευκολία με την οποία μπορούν οι πρόσφυγες/μετανάστες να συμπεριληφθούν στο σύστημα υγείας της χώρας-προορισμού είναι ένας από τους σημαντικότερους πυλώνες της ευρύτερης ενσωμάτωσής τους στην κοινωνία της χώρας-υποδοχής. Σε χώρες όπου δίνεται έμφαση στα ανθρώπινα δικαιώματα οι πρόσφυγες/μετανάστες έχουν πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας και συνεπώς, η βαθμολογία των εν λόγω χωρών στην συγκεκριμένη συνιστώσα είναι αρκετά υψηλή.
6. Πρόσβαση στην Αγορά Εργασίας (Labour Market Mobility): Η συγκεκριμένη συνιστώσα του δείκτη παρέχει μία εικόνα για τον βαθμό στον οποίο οι

πρόσφυγες/μετανάστες παρέχονται με ίσες ευκαιρίες στην αναζήτηση εργασίας στην χώρα-υποδοχής αλλά και το κατά πόσο έχουν εύκολη πρόσβαση στην απόκτηση νέων ικανοτήτων-δεξιοτήτων και σε ευκαιρίες επαγγελματικής ανέλιξης. Ένα σημαντικό εύρημα που σχετίζεται με την συγκεκριμένη συνιστώσα, είναι πως αν και η γενικότερη εικόνα αυτής βελτιώνεται με την πάροδο των ετών, η συμμετοχή των προσφύγων/μεταναστών σε συγκεκριμένους εργασιακούς τομείς (όπως ο δημόσιος τομέας) παραμένει ακόμα ανέφικτη στις περισσότερες χώρες που περιλαμβάνει ο MIPEX.

7. Άδεια Παραμονής (Permanent Residence): Η συγκεκριμένη «παράμετρος» του δείκτη MIPEX χρησιμοποιείται ώστε να αποδώσει την ευκολία με την οποία οι πρόσφυγες/μετανάστες μπορούν να αποκτήσουν μόνιμη άδεια παραμονής στην υπό εξέταση χώρα υποδοχής. Η απόκτηση μόνιμης ή έστω μακροχρόνιας άδειας παραμονής στην χώρα υποδοχής είναι μία πολύ σημαντική παράμετρος που συντελεί αποτελεσματικά στην επιτυχή ενσωμάτωση των προσφύγων/μεταναστών στην εκάστοτε κοινωνία καθώς παρέχει αίσθημα «σταθερότητας» και ασφάλειας στο άτομο. Στις περισσότερες χώρες που εξετάζει ο MIPEX, μόνιμες ή μακροχρόνιες άδειες παραμονής παρέχονται συνήθως στα άτομα που θεωρούνται «αυτοσυντηρούμενα», έχουν δηλαδή σταθερή εργασία ή/και σταθερό μέρος διαμονής, ενώ, οι πρόσφυγες/μετανάστες που θεωρούνται κοινωνικά ή οικονομικά πιο αδύναμοι έχουν να αντιμετωπίσουν το επιπλέον εμπόδιο των βραχυχρόνιων αδειών παραμονής που χρίζουν συνεχώς ανανέωσης.
8. Πολιτική Συμμετοχή (Political Participation): Η τελευταία συνιστώσα του δείκτη είναι αυτή που περιγράφει τον βαθμό στον οποίο οι πρόσφυγες/μετανάστες συμπεριλαμβάνονται στα πολιτικά δρόμενα της χώρας υποδοχής και έχουν λόγο στα κοινά και στη λήψη των αποφάσεων. Αν και η συμμετοχή του ατόμου στην πολιτική και τις δημοκρατικές διαδικασίες είναι από τους πλέον σημαντικούς τομείς στην επιτυχή ενσωμάτωσή του στην κοινωνία, ο συγκεκριμένος τομέας είναι ίσως αυτός που επιδέχεται την περισσότερη βελτίωση μεταξύ όσων εξετάζονται από τον δείκτη MIPEX. Συγκεκριμένα, οι περισσότεροι πρόσφυγες/μετανάστες παρέχονται με ελάχιστες ευκαιρίες να ενημερώσουν την κοινή γνώμη για τα προβλήματά τους, δεν έχουν σε αρκετές από τις εξεταζόμενες χώρες τα δικαιώματα του

εκλέγειν και εκλέγεσθε, και, σε πολλές περιπτώσεις δεν μπορούν ούτε να σχηματίσουν σωματεία ώστε να υπερασπίσουν τα συμφέροντά τους όπως τα πολιτιστικά, τα θρησκευτικά ή τα εργασιακά.

8.3 Η μεθοδολογία του MIPEX

8.3.1 Η Διαμόρφωση τιμών του δείκτη MIPEX και των Policy Areas

Το αποτέλεσμα του δείκτη MIPEX για κάθε χώρα, βασίζεται στην επιμέρους βαθμολογία που η υπό-εξέταση χώρα αποσπά στις οκτώ επιμέρους συνιστώσες (Policy Areas) του MIPEX² (όπως αυτές έχουν διαμορφωθεί ως και την τελευταία έκδοση του δείκτη το 2020), οι οποίες έχουν σχεδιαστεί με τέτοιο τρόπο ώστε από κοινού να παρέχουν μία πλήρη εικόνα του μεταναστευτικού φαινομένου αλλά και της πορείας του πρόσφυγα/μετανάστη από την «φυγή» του μέχρι και την ενσωμάτωσή του στην κοινωνία της χώρας υποδοχής.

Κάθε συνιστώσα του MIPEX (Policy Area) αποτελείται από «υπο-συνιστώσες» (Policy Indicators), οι οποίες ουσιαστικά συνδράμουν στην διαμόρφωση της συνολικής βαθμολογίας κάθε συνιστώσας.- Συγκεκριμένα, κάθε Policy Indicator λαμβάνει μία τιμή (στην κλίμακα από το 0 έως το 100) που αντικατοπτρίζει την αποδοτικότητα της υπό εξέταση χώρας σε ένα συγκεκριμένο τομέα ενός Policy Area. Για παράδειγμα, το Policy Area «Μεταχείριση στην Αγορά Εργασίας (Labor Market Mobility)» αποτελείται από ένα πλήθος Policy Indicators, μεταξύ των οποίων και ο «Άμεση πρόσβαση στην αγορά εργασίας (Immediate access to labor market)», που από κοινού διαμορφώνουν την τιμή του συγκεκριμένου Policy Area. Με την ολοκλήρωση της διαμόρφωσης των βαθμολογιών στα οκτώ Policy Areas, υπολογίζεται ο μέσος όρος τους, ο οποίος αποτελεί και την τελική τιμή του δείκτη MIPEX για την υπό εξέταση χώρα.

8.3.1.1 Παράδειγμα υπολογισμού τιμών

Στην παρούσα ενότητα, θα παρατεθούν δύο παραδείγματα υπολογισμού των τελικών τιμών, ένα για τον υπολογισμό της τελικής τιμής ενός Policy Area (στο παράδειγμά μας του Labour Market Mobility) και ένα για το πως διαμορφώνεται η τελική τιμή του δείκτη μέσω των αποτελεσμάτων στα οκτώ Policy Areas.

²Πρόσβαση σε Εθνικότητα (Access to Nationality), Πρόληψη των Διακρίσεων (Anti-Discrimination), Εκπαίδευση (Education), Επανένωση Οικογένειας (Family Reunion), Υγεία (Health), Μεταχείριση στην Αγορά Εργασίας (Labor Market Mobility), Άδεια Παραμονής (Permanent Residence), Πολιτική Συμμετοχή (Political Participation).

Στο πρώτο παράδειγμα (Πίνακας 2), απεικονίζεται ο τρόπος υπολογισμού του Policy Area «Μεταχείριση στην Αγορά Εργασίας (Labor Market- Mobility)». Η τελική του τιμή (61 μονάδες) διαμορφώνεται υπολογίζοντας τον μέσο όρο των τιμών των οκτώ Policy Indicators που το αποτελούν.

Policy Indicators of Labor Market Mobility	Scores
Immediate access to labour market	100
Access to public sector	0
Access to self employment	100
Public employment services	100
Education and vocational training and study grants	100
Recognition of academic qualifications	0
Economic integration measures of TCNs	50
Economic integration measures of youth and women	0
Access to social security and assistance	100
Policy Area	Score
Labor Market Mobility	61

Πίνακας 2: Παράδειγμα υπολογισμού ενός Policy Area.

Στο δεύτερο παράδειγμα (Πίνακας 3), παρουσιάζεται ο τρόπος υπολογισμού της τελικής τιμής του MIPEx για μία χώρα. Η τελική τιμή του δείκτη για την υπό εξέταση χώρα (στο παράδειγμά μας 46) διαμορφώνεται ως ο μέσος όρος των τιμών των οκτώ Policy Areas που απαρτίζουν τον δείκτη.

Policy Areas of MIPEX	Scores
Labour Market Mobility	61
Family Reunion	52
Education	36
Political Participation	20
Permanent Residence	46
Access to Nationality	40
Anti-Discrimination	67
Health	48
Index	Score
MIPEX	46

Πίνακας 3: Παράδειγμα υπολογισμού της τελικής τιμής του δείκτη MIPEX μέσο των τιμών των επιμέρους Policy Area.

8.3.1.2 Η κλίμακα βαθμολογιών του δείκτη MIPEX

Όπως προαναφέρθηκε, η τελική τιμή του δείκτη MIPEX διαμορφώνεται από τα σκορ των επιμέρους Policy Areas, τα οποία παίρνουν τιμές στο διάστημα από το 0 ως το 100. Για την καλύτερη κατανόηση και ευκολότερη ερμηνεία των αποτελεσμάτων, οι πιθανές τιμές έχουν «χωριστεί» σε υπο-διαστήματα καθένα από τα οποία συνοδεύεται από μία περιγραφή. Με τον τρόπο αυτό, το αποτέλεσμα κάθε Policy Area μπορεί εύκολα να ερμηνευθεί και να καταστεί σαφές το αν η υπό εξέταση χώρα έχει καλές επιδόσεις και ευνοϊκές συνθήκες για τους πρόσφυγες/μετανάστες στον τομέα που εξετάζει το κάθε Policy Area.

Διάστημα- Βαθμολογιών Policy Areas	Περιγραφή
80-100	Ευνοϊκή (Favourable)
60-79	Ελαφρώς ευνοϊκή (Slightly favourable)
41-59	Σχεδόν ευνοϊκή (Halfway favourable)
21-40	Ελαφρώς μη-ευνοϊκή (Slightly unfavourable)
1-20	Μη-ευνοϊκή (Unfavourable)
0	Κρίσιμα μη-ευνοϊκή (Critically unfavourable)

Πίνακας 4: Κλίμακα βαθμολογιών MIPEX.

Ο παραπάνω πίνακας (Πίνακας 4), συνοψίζει τις περιγραφές που αποδίδονται για κάθε Policy Area στην υπό εξέταση χώρα, ανάλογα με το διάστημα στο οποίο ανήκει η τιμή του. Για παράδειγμα, μία χώρα με βαθμολογία 30 στο Policy Area «Πολιτική

Συμμετοχή (Political Participation)» είναι μία χώρα που με βάση την «κλίμακα MIPEX» έχει Ελαφρώς μη-ευνοϊκές συνθήκες για τους πρόσφυγες/μετανάστες ώστε να έχουν πολιτική συμμετοχή στην κοινωνία. Στον αντίποδα, μια χώρα με σκορ 61 στο Policy Area «Μεταχείριση στην Αγορά Εργασίας (Labor Market Mobility)», χαρακτηρίζεται ως μία χώρα που παρέχει Ελαφρώς ευνοϊκές συνθήκες στην αγορά εργασίας για τους πρόσφυγες/μετανάστες.

8.4 Τα αποτελέσματα του δείκτη MIPEX για την Ελλάδα μέσα από τα αποτελέσματα της 4^{ης} και της 5^{ης} έκδοσης

Στην παρούσα ενότητα, θα παρουσιαστεί και θα σχολιαστεί η εικόνα και η εξέλιξη της Ελλάδος ως προς την επιτυχία στην ενσωμάτωση των εισερχόμενων προσφύγων/μεταναστών, όπως αυτή απεικονίστηκε μέσα από την 4^η (δεδομένα περιόδου 2013-2015) και 5^η έκδοση του δείκτη (δεδομένα 2019-2020).

Στον πίνακα που ακολουθεί (Πίνακας 5), παρουσιάζονται τα αποτελέσματα του δείκτη MIPEX και των οκτώ Policy Areas όπως αυτά αποτυπώθηκαν στην 4^η έκδοση του δείκτη:

4η έκδοση MIPEX - Ελλάδα		
Policy Areas	Score	rank vs. MIPEX
Labour Market Mobility	55	22
Family Reunion	55	28
Education	36	21
Health	27	32
Political Participation	30	24
Permanent Residence	54	25
Access to Nationality	34	27
Anti-Discrimination	60	20
Index	Score	rank vs. MIPEX
MIPEX	44	27

Πίνακας 5: Αποτελέσματα 4ης έκδοσης MIPEX (πηγή: <https://2015.mipex.eu/greece>).

Τα αποτελέσματα του δείκτη από την 5^η έκδοση, τα οποία καλύπτουν την περίοδο 2019 με 2020, παρουσιάζονται στον Πίνακα 6 που ακολουθεί:

5η έκδοση MIPEX - Ελλάδα		
Policy Areas	Score	rank vs. MIPEX
		56
Labour Market Mobility	61	16
Family Reunion	52	35
Education	36	30
Health	48	29
Political Participation	20	31
Permanent Residence	46	45
Access to Nationality	40	33
Anti-Discrimination	67	30
Index	Score	rank vs. MIPEX
		56
MIPEX	46	37

Πίνακας 6: Αποτελέσματα 5ης έκδοσης MIPEX (πηγή: <https://www.mipex.eu/greece>).

8.4.1 Αποτελέσματα 4^{ης} έκδοσης

Τα αποτελέσματα της 4ης έκδοσης του MIPEX κατατάσσουν την Ελλάδα στην 27η θέση από τις συνολικά 38 χώρες που περιλάμβανε η εν λόγω έκδοση με την τελική βαθμολογία του δείκτη να διαμορφώνεται στο 44. Τα αποτελέσματα στα επιμέρους Policy Areas αποδίδουν μια πιο λεπτομερή εικόνα του πως η Ελλάδα ανταπεξήλθε σε καθένα από τους επιμέρους τομείς που επηρεάζουν την διαδικασία ενσωμάτωσης των προσφύγων/μεταναστών. Συγκεκριμένα, καθένα από τα οκτώ Policy Areas που απάρτιζαν τον MIPEX, πήρε τις ακόλουθες τιμές και κατατάχθηκε στην ανάλογη κατηγορία όπως παρουσιάζονται στον ακόλουθο πίνακα (Πίνακας 7):

Policy Areas	Score	Description
Labour Market Mobility	55	Halfway favourable
Family Reunion	55	Slightly Unfavourable
Education	36	Slightly Unfavourable
Health	27	Slightly Unfavourable
Political Participation	30	Slightly Unfavourable
Permanent Residence	54	Slightly Unfavourable
Access to Nationality	34	Slightly Unfavourable
Anti-Discrimination	60	Slightly favourable

Πίνακας 7: Αποτελέσματα επιμέρους Policy Areas 4ης έκδοσης (πηγή: <https://2015.mipex.eu/greece>).

Από τα αποτελέσματα των Policy Areas που παρουσιάστηκαν στον παραπάνω πίνακα, μπορεί κανείς να παρατηρήσει πως η Ελλάδα απέσπασε σκορ που κατατάσσεται στην κατηγορία “Slightly Unfavourable (ελαφρώς μη-ευνοϊκό)” σε έξι από τις συνολικά οκτώ συνιστώσες του δείκτη, γεγονός που δικαιολογεί την σχετικά χαμηλή θέση που απέσπασε συνολικά εν συγκρίσει με τις υπόλοιπες 58 χώρες που περιέχονται στην έρευνα. Οι εικόνα είναι σαφώς καλύτερη στις συνιστώσες Labour Market mobility, Anti-Discrimination όπου η χώρα μας κατατάσσεται ως “Halfway favourable (σχεδόν ευνοϊκή)” και “slightly favourable (ελαφρώς ευνοϊκή)” αντίστοιχα.

8.4.2 Αποτελέσματα 5^{ης} έκδοσης

Τα αποτελέσματα της 5ης έκδοσης του MIPEX κατατάσσουν την Ελλάδα στην 37^η θέση μεταξύ των 56 συνολικά χωρών που συμπεριλαμβάνονται στην έκδοση αυτή, με το συνολικό σκορ για τον δείκτη να διαμορφώνεται στις 46 μονάδες.

Τα αποτελέσματα στα επιμέρους Policy Areas αποδίδουν μια πιο λεπτομερή εικόνα του πως η Ελλάδα ανταπεξήλθε σε καθένα από τους επιμέρους τομείς που επηρεάζουν την διαδικασία ενσωμάτωσης των προσφύγων/μεταναστών. Συγκεκριμένα, καθένα από τα οκτώ Policy Areas που απάρτιζαν τον MIPEX, πήρε τις ακόλουθες τιμές και κατατάχθηκε στην ανάλογη κατηγορία όπως φαίνεται στον ακόλουθο πίνακα (Πίνακας 8):

5η έκδοση MIPEX - Ελλάδα		
Policy Areas	Score	Category
Labour Market Mobility	61	Slightly Favourable
Family Reunion	52	Halfway Favourable
Education	36	Slightly Unfavourable
Health	48	Halfway Favourable
Political Participation	20	Unfavourable
Permanent Residence	46	Halfway Favourable
Access to Nationality	40	Slightly Unfavourable
Anti-Discrimination	67	Slightly favourable

Πίνακας 8: Αποτελέσματα επιμέρους Policy Areas 5ης έκδοσης (πηγή: <https://www.mipex.eu/greece>).

Από τα σκορ των οκτώ Policy Areas του MIPEX που παρουσιάζονται στον παραπάνω πίνακα, η Ελλάδα απέσπασε βαθμολογία που εκτείνεται στο φάσμα από “Halfway favourable (σχεδόν ευνοϊκή)” ως “slightly favourable (ελαφρώς ευνοϊκή)” στις μισές εξ αυτών. Το αποτέλεσμα αυτό αποτελεί μία θετική εξέλιξη καθώς δείχνει την κινητοποίηση θεσμών και πολιτείας προς την κατεύθυνση ενσωμάτωσης των προσφύγων/μεταναστών σε κομβικούς τομείς όπως η πρόσβαση στην αγορά εργασίας, η συμμετοχή στο σύστημα υγείας, η καταπολέμηση των διακρίσεων (φυλετικών, θρησκευτικών, πολιτισμικών κ.ά.), η μόνιμη ενσωμάτωση στην κοινωνία αλλά και η παροχή ευνοϊκών συνθηκών για επανένωση των οικογενειών που διαχωρίστηκαν κατά την εκδήλωση της μεταναστευτικής ροής.

8.4.3 Ανάλυση των αποτελεσμάτων 4^{ης} και 5^{ης} έκδοσης

8.4.3.1 Πρόσβαση στην Αγορά Εργασίας (Labour Market Mobility)

Στο πρώτο Policy Area «Πρόσβαση στην Αγορά Εργασίας (Labour Market Mobility)», η Ελλάδα συγκέντρωσε στην 4η έκδοση 55 μονάδες και στην 5η έκδοση

61. Τα στοιχεία μαρτυρούν ότι με το πέρασμα των χρόνων ανάμεσα στις δύο εκδόσεις, η κατάσταση σχετικά με την ένταξη και πρόσβαση των μεταναστών στην αγορά εργασίας της ελληνικής κοινωνίας βελτιώθηκε. Παρότι αρκετοί από τους μετανάστες στην Ελλάδα συνεχίζουν να απασχολούνται σε χειρωνακτικές εργασίες, όπως κατ' αποκλειστικότητα συνέβαινε με τους μετανάστες πρώτης γενιάς στην Ελλάδα, αρκετά συχνό είναι πλέον το φαινόμενο μετανάστες να απασχολούνται στην τουριστική βιομηχανία και την εστίαση, τομείς που παραδοσιακά είχαν υψηλή προσφορά εργασίας. Επιπλέον, τα τελευταία χρόνια συχνό είναι το φαινόμενο μετανάστες να απασχολούνται σε δουλειές γραφείου και μεγάλους οργανισμούς, γεγονός που σπάνιζε τα προηγούμενα έτη. Παράλληλα, οι αμοιβές των μεταναστών είναι υψηλότερες σε σχέση με δεδομένα παλαιότερων ετών. Στον αντίποδα, παρέμεινε ελλιπής η κρατική ενημέρωση για την επιμόρφωση και την βελτίωση των εργασιακών δεξιοτήτων (upskilling) και τις ευκαιρίες αξιοποίησής τους στην αγορά εργασίας που το κενό αυτό το καλύπτουν οι Μη-κυβερνητικές οργανώσεις (Μ.Κ.Ο).

8.4.3.2 Επανένωση Οικογένειας (Family Reunion)

Το δικαίωμα στην οικογενειακή ζωή είναι μείζον και πέραν της ψυχολογικής στήριξης του ατόμου συντελεί και στην ομαλή εξέλιξη του ατόμου στην κοινωνία και την αποφυγή έκνομων συμπεριφορών. Για όλους αυτούς τους λόγους, η συγκεκριμένη πτυχή του μεταναστευτικού ζητήματος μελετάται από τις εκδόσεις του δείκτη ως ξεχωριστό Policy Indicator. Στην 4η έκδοση του δείκτη το συγκεκριμένο Policy Indicator συγκέντρωσε 55 βαθμούς έναντι 52 στην 5η έκδοση. Οι μετανάστες που βρίσκονται στη Ελλάδα προερχόμενοι από χώρες που δεν είναι κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, συνεχίζουν να αντιμετωπίζουν περισσότερες δυσκολίες στην επανένωση των οικογενειών τους σε σχέση με μετανάστες που προέρχονται από χώρες της Ένωσης. Για να επανενωθεί η οικογένεια, απαραίτητη προϋπόθεση αποτελεί η εργασία των γονέων ή τουλάχιστον ενός ενήλικα μέλους της οικογένειας που έχει την επιμέλεια ώστε να εξασφαλίσει στα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας την υγειονομική τους περίθαλψη και τα αναγκαία έξοδα ενός παιδιού. Η Ελλάδα, στην περίπτωση των αναγνωρισμένων προσφύγων καταγράφει υπέρμετρες καθυστερήσεις στην επανένωση οικογενειών καθώς χρονοβόρες παραμένουν όλες οι σχετιζόμενες διαδικασίες αλλά και αρκετά μεγάλο το πλήθος των εγγράφων προς επιτήρηση και η επικύρωση σε σχετικές περιπτώσεις. Τέλος, ένας από τους λόγους που συντελούν στην δυσκολία επανένωσης των οικογενειών των προσφύγων, αποτελεί το γεγονός

πως η Ελλάδα δεν διαθέτει προξενεία σε πολλές από τις χώρες που δεν είναι κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, γεγονός που παρεμποδίζει την υλοποίηση της επανένωσης.

8.4.3.3 Εκπαίδευση (Education)

Η βαθμολογία που απέσπασε η Ελλάδα και στις δύο εκδόσεις (4^η και 5^η) που μελετώνται παρέμεινε σταθερή, ίση με 36 βαθμούς. Η εκπαίδευση αποτελεί ένα από τα ισχυρότερα μέσα για την υλοποίηση των επιθυμητών πολιτικών ένταξης των μεταναστών/προσφύγων αφού εξασφαλίζει κοινωνική κινητικότητα, ως εκ τούτου και μελετάται ξεχωριστά σαν ενιαίο Policy Area στις εκδόσεις του MIPEX. Η Ελλάδα από τα μέσα της δεκαετίας του 1980 και έπειτα έχει υιοθετήσει νέες προσεγγίσεις εκπαίδευσης που έχουν εφαρμοσθεί στην χώρα μας εδώ και χρόνια σε όλες τις σχολικές βαθμίδες. Παλαιότερα, το πολυπολιτισμικό μοντέλο εκπαίδευσης και αρκετές πια δεκαετίες το διαπολιτισμικό μοντέλο, που και τα δύο απευθύνονται στο σύνολο του μαθητικού κοινού γηγενείς και μη, συμπεριλαμβάνοντας τις ιδιαιτερότητες και τις πολιτισμικές συνήθειες που φέρει ο κάθε μαθητής ξεχωριστά φαίνεται ότι δεν επαρκούν. Το αποτέλεσμα αυτό υποδεικνύει πως το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα στα χρόνια που εξετάζει το Policy Area της Εκπαίδευσης (Education) δεν έκανε κομβικές αλλαγές με συνέπεια να μην δύναται να προσφέρει ίση εκπαίδευση προς όλους τους μαθητές του. Αν και έχουν γίνει βήματα προόδου δεν αποτυπώνονται στην πράξη, με παρατήρηση έντονων περιστατικών σχολικού εκφοβισμού και αποξένωσης τόσο των μεταναστών/προσφύγων αλλά και γενικότερα μεγάλης μερίδας του μαθητικού πληθυσμού.

8.4.3.4 Άδεια Παραμονής (Permanent Residence)

Το Policy Area της Άδειας Παραμονής (Permanent Residence) άλλαξε ανάμεσα στις δύο καταγραφές συγκεκριμένα, στην 4^η έκδοση του MIPEX κατέγραψε 54 βαθμούς ενώ στη 5^η έκδοση 46 πόντους με την βαθμολογία αυτή να παρουσιάζει μία πτώση. Η αξιολόγηση αυτή δικαιολογείται καθώς για να φθάσουν να εγκατασταθούν μόνιμα στην Ελλάδα οι μετανάστες/πρόσφυγες θα πρέπει να έχουν επιλύσει όλα τις δυσκολίες που μπορεί να συναντήσουν στο «ταξίδι τους» ως και την Ελλάδα. Επίσης, σημαντικό ανασταλτικό παράγοντα στην απόκτησης άδειας παραμονής στην χώρα μας αποτελεί η αυξημένη γραφειοκρατία και οι αυστηρές κρατικές απαιτήσεις για την απόκτησή της. Όσον αφορά την διαφορά στις βαθμολογίες των δύο εκδόσεων, αυτή δύναται να ερμηνευτεί εξαιτίας της ασταθούς οικονομική κατάσταση της Ελλάδας

και της μνημονιακής της πολιτικής που είναι ακόμη μια τροχοπέδη που τους κρατά εκτός της μόνιμης εγκατάστασής τους στην Ελλάδα.

8.4.3.5 Πολιτική Συμμετοχή (Political Participation)

Συγκρίνοντας τις βαθμολογίες της Ελλάδας για την 4η και 5η έκδοση του MIPEX στην Πολιτική Συμμετοχή (Political Participation), παρατηρούμε αφενός μια πτωτική πορεία (από το 30 στο 20) αλλά και ένα εξαιρετικά χαμηλό σκορ στο συγκεκριμένο Policy Area γενικότερα. Η πολιτική συμμετοχή αποτελεί έναν σημαντικό τομέα αδυναμίας της Ελλάδας στην κατεύθυνση της ένταξης των προσφύγων/μεταναστών. Τα στοιχεία, καταδεικνύουν την χώρα μας ως μία από τις πιο «αποκλειστικές» πολιτικά δημοκρατίες στην Ευρώπη, καθώς οι μετανάστες είναι πλήρως αποκλεισμένοι από τις δημοκρατικές διαδικασίες, στερούνται το δικαίωμα του εκλέγειν και του εκλέγεσθαι τόσο στις αυτοδιοικητικές όσο και στις εθνικές εκλογές και σπανίως συμμετέχουν σε σωματεία ή συγκροτούν άλλες οργανώσεις και ομάδες προάσπισης των εργασιακών και μη συμφερόντων τους. Ενδεικτικά, χώρες που στην συγκεκριμένη πολιτική ένταξης επιτυγχάνουν καλύτερα σκορ από την χώρα μας είναι το Βέλγιο (σκορ 65), η Ισπανία (σκορ 55) και η Ολλανδία (σκορ 50). Στις εν λόγω χώρες πολιτικά δικαιώματα έχουν αποδοθεί στους μετανάστες, αφού η παροχή πολιτικών δικαιωμάτων σε αυτούς έχει αναγνωριστεί ως εξέλιξη του πολιτικού τους συστήματος με σκοπό αυτό να εξυπηρετεί τις ανάγκες των σύγχρονων κοινωνιών.

8.4.3.6 Υγεία (Health)

Στην συγκεκριμένη πολιτική ένταξης (Υγεία) καταγράφηκε μία αξιοσημείωτη εξέλιξη για την χώρα μας από την 4η στην 5η έκδοση του MIPEX μιας και από τις 27 μονάδες αξιολογήθηκε με 48 στην τελευταία έκδοση όπου και η χώρα μας χαρακτηρίστηκε ως “Halfway favourable (σχεδόν ευνοϊκή)”. Στην ραγδαία άνοδο συντέλεσε και η θέσπιση νόμου³ μέσω του οποίου ρυθμίζεται η ασφαλιστική κάλυψη μεταναστών και αναγνωρίζεται το δικαίωμα αυτών στην ελεύθερη πρόσβαση σε όλες τις δημόσιες δομές υγείας. Πλέον λοιπόν, η πρόσβαση των μεταναστών στις κρατικές υπηρεσίες υγείας είναι ένα θεμελιώδες δικαίωμα, αναγνωρισμένο από την πολιτεία, που προβλέπεται νομοθετικά. Πέραν του προαναφερθέντος νόμου, σημαντικό ρόλο στην βελτίωση της εικόνας σχετικά με την συγκεκριμένη πολιτική ένταξης διαδραμάτισαν και οι Μ.Κ.Ο και οι επαγγελματίες υγείας, οι οποίοι ανέλαβαν την ενημέρωση των μεταναστών σχετικά με την πρόσβαση και τα δικαιώματα που έχουν

³ Νόμος Ν.4368/2016, άρθρο 33.

στο σύστημα υγείας προκειμένου να τα χρησιμοποιήσουν. Παρά το γεγονός πως πλέον η πρόσβαση σε δομές υγείας είναι θεσμοθετημένο δικαίωμα των μεταναστών στην χώρα μας και η κατάσταση είναι βελτιωμένη σε σχέση με την περίοδο από το 2015 και παλαιότερα, παθογένειες παραμένουν οι οποίες αποτρέπουν τους μετανάστες από το να έχουν ακριβώς ίδια δικαιώματα με τους Έλληνες πολίτες στον τομέα αυτό και υπάρχουν εμφανή σημάδια πως χρειάζεται περαιτέρω δράση για την άμβλυνση των ανισοτήτων.

8.4.3.7 Πρόληψη των διακρίσεων (Anti-Discrimination)

Η συγκεκριμένη πολιτική ένταξης (Πρόληψη των διακρίσεων) παρουσίασε άνοδο από την 4^η στην 5^η έκδοση του MIPEX, συγκεντρώνοντας βαθμολογίες 60 και 67 μονάδων αντίστοιχα. Οι βαθμολογίες αυτές, κατατάσσουν την χώρα μας στην κατηγορία “slightly favourable (ελαφρώς ευνοϊκή)” και στις δύο εκδόσεις του δείκτη. Παρά όμως την σχετικά υψηλή βαθμολογία του συγκεκριμένου Policy Area εν συγκρίσει με τα υπόλοιπα, η χώρα μας παραμένει σε χαμηλό επίπεδο συγκριτικά με τις υπόλοιπες χώρες που περιλαμβάνονται στην 4^η και 5^η έκδοση, όντας 20^η από τις 38 χώρες και 30^η από τις 56 χώρες στην εν λόγω πολιτική ένταξης σε 4^η και 5^η έκδοση αντίστοιχα. Λόγοι που μπορεί να συνέβαλαν στην αύξηση (καθ’ απόλυτη τιμή) στην συγκεκριμένη πολιτική ένταξης είναι το αντιρατσιστικό νομοσχέδιο που ψηφίστηκε από την ελληνική βουλή και τα αποτελέσματα του οποίου έγιναν πιο εμφανή στην ελληνική κοινωνία στο διάστημα από το 2015 και έπειτα αλλά και η δράση Μ.Κ.Ο και άλλων φορέων που ευαισθητοποίησαν περαιτέρω την ελληνική κοινωνία σχετικά με το μεταναστευτικό-προσφυγικό. Παρά ταύτα, το πόρισμα τόσο της 4^{ης} όσο και της 5^{ης} έκδοσης του MIPEX σχετικά με τις επιδόσεις της χώρας μας στην συγκεκριμένη πολιτική ένταξης καταλήγουν στο γεγονός πως υπάρχουν ακόμα μεγάλα περιθώρια βελτίωσης για την χώρα μας, τόσο σε νομοθετικό επίπεδο όσο και σε επίπεδο πρακτικών και δράσεων.

8.4.3.8 Πρόσβαση σε Ιθαγένεια (Access to Nationality)

Στο συγκεκριμένο Policy Area η Ελλάδα απέσπασε χαμηλές βαθμολογίες (34 και 40 σε 4^η και 5^η έκδοση αντίστοιχα), σύμφωνα με τις οποίες κατατάχθηκε στην κατηγορία “Slightly Unfavourable (ελαφρώς μη-ευνοϊκό)”. Παρά το γεγονός πως η χώρα μας φαίνεται να βρίσκεται πίσω σε σχέση με τις περισσότερες χώρες που συμπεριλαμβάνονται στις εκδόσεις του MIPEX, η 5^η έκδοση του δείκτη καταγράφει μία σαφώς βελτιωμένη εικόνα για την χώρα μας, ειδικότερα αν αναλογιστεί κανείς

πως η κατάταξή μας σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες που συμπεριλαμβάνονται στον δείκτη παρέμεινε σχετικά σταθερή σε 4^η και 5^η έκδοση, παρότι ο αριθμός των χωρών που συμπεριλαμβάνονται στην τελευταία έκδοση αυξήθηκε σημαντικά. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το πόρισμα της 5^{ης} έκδοσης, ενώ στη χώρα μας οι μετανάστες πρώτης γενιάς συναντούν σημαντικά μεγάλα εμπόδια στο να γίνουν πολίτες της χώρας, η κατάσταση για τα παιδιά αυτών έχει βελτιωθεί σημαντικά από το 2015 και έπειτα με νομοθετικές πρωτοβουλίες που επιτρέπουν το δικαίωμα απόκτησης ιθαγένειας από αυτά, εφόσον και οι δύο γονείς τους ζουν και εργάζονται στην Ελλάδα επί τουλάχιστον πέντε συναπτά έτη πριν την γέννησή τους και αυτά φοιτούν σε ελληνικό σχολείο.

8.4.4 Συγκεντρωτικά συμπεράσματα της 5^{ης} έκδοσης

Στο συγκεντρωτικό πόρισμα της 5ης έκδοσης του δείκτη για την Ελλάδα, αναφέρεται πως στο διάστημα πέντε ετών που μεσολάβησε από την 4η έκδοση, η κατάσταση σχετικά με τις πολιτικές ένταξης βελτιώθηκε για τους πρόσφυγες/μετανάστες σε συγκεκριμένους τομείς όπως η απόκτησης μεγαλύτερης πρόσβασης και πιο δίκαιης μεταχείρισης στην αγορά εργασίας, η εν μέρει ενσωμάτωσή τους στο κρατικό σύστημα υγείας αλλά η παροχή δικαιώματος στην ελληνική ιθαγένεια (κυρίως για τα παιδιά των μεταναστών). Στον αντίποδα, ενώ τα παιδιά των μεταναστών έχουν πλέον το δικαίωμα να γίνουν Έλληνες πολίτες, με βάση κυρίως κριτήρια που σχετίζονται με την παιδιά που έχουν λάβει ή λαμβάνουν, οι μετανάστες πρώτης γενιάς θα πρέπει να διαμένουν στην χώρα μας για τουλάχιστον δώδεκα συναπτά έτη πριν να έχουν το δικαίωμα να διεκδικήσουν την ιθαγένεια, όμως και πάλι οι πιθανότητες απόκτησής της είναι μικρές.

Τα προαναφερθέντα, οδήγησαν σε μία αύξηση της τιμής του δείκτη για την Ελλάδα κατά δύο μονάδες. Παρά ταύτα, η έκθεση της 5^{ης} έκδοσης χαρακτηρίζει την αποτελεσματικότητα των πολιτικών ένταξης στην χώρα μας ως “equality on paper(μόνον τυπική ισότητα)” και αποδίδει μια συγκεντρωτική τιμή για τον δείκτη στις 46 μονάδες, γεγονός που κατατάσσει την χώρα μας στην 37^η θέση ανάμεσα στις 56 χώρες που αναλύονται στην εν λόγω έκδοση. Η χαμηλή αυτή κατάταξη αντικατοπτρίζει παθογένειες που παρουσιάζει η Ελλάδα σε πολιτικές ένταξης που σχετίζονται με την ενσωμάτωση των μεταναστών σε τομείς όπως η εκπαίδευση ή η παροχή πολιτικών και δημοκρατικών δικαιωμάτων. Εν συγκρίσει με άλλους δημοφιλής προορισμούς μετανάστευσης, η Ελλάδα αξιολογείται ως προς τις

πολιτικές ένταξης χαμηλότερα από χώρες όπως η Ιταλία, η Πορτογαλία και η Ισπανία και ελαφρώς υψηλότερα από την Κύπρο και την Τουρκία.

8.4.5 Μία εικόνα στα αποτελέσματα άλλων χωρών μέσα από την 5^η έκδοση του δείκτη MIPEx

Τα συγκεντρωτικά αποτελέσματα για όλες τις χώρες που συμπεριλήφθηκαν στην 5^η έκδοση του δείκτη MIPEx παρουσιάζονται στον παρακάτω πίνακα (Πίνακας 9):

Country	MIPEx 2020	Approach to integration
Sweden	86	Comprehensive (Top 10)
Finland	85	Comprehensive (Top 10)
Portugal	81	Comprehensive (Top 10)
Canada	80	Comprehensive (Top 10)
New Zeland	77	Comprehensive (Top 10)
USA	73	Comprehensive (Top 10)
Norway	69	Comprehensive
Belgium	69	Comprehensive (Top 10)
Australia	65	Comprehensive (Top 10)
Brazil	64	Comprehensive (Top 10)
Luxembourg	64	Comprehensive
Ireland	64	Comprehensive (Top 10)
Spain	64	Comprehensive
Germany	58	Temporary
Argentina	58	Equality on paper
Italy	58	Temporary
Netherlands	57	Temporary
Iceland	56	Comprehensive
France	56	Temporary
United Kingdom	56	Temporary
Korea	56	Comprehensive
Chile	53	Equality on paper
Mexico	51	Equality on paper
Estonia	50	Comprehensive

Country	MIPEX 2020	Approach to integration
Switzerland	50	Temporary
Serbia	50	Equality on paper
Czechia	50	Comprehensive
Romania	49	Equality on paper
Israel	49	Comprehensive
Denmark	49	Temporary
Ukraine	48	Temporary
Malta	48	Comprehensive
South Africa	48	Equality on paper
Slovenia	48	Equality on paper
Japan	47	Integration denied
Moldova	47	Equality on paper
Greece	46	Equality on paper
Austria	46	Temporary
Albania	46	Equality on paper
Hungary	43	Equality on paper
Turkey	43	Comprehensive
North Macedonia	42	Equality on paper
Cyprus	41	Integration denied
Bulgaria	40	Equality on paper
Poland	40	Equality on paper
Croatia	39	Equality on paper
Slovakia	39	Equality on paper
Latvi	39	Equality on paper
Lithuania	37	Equality on paper
China	32	Integration denied
Russia	31	Integration denied
United Arab Emirates	29	Integration denied
Indonesia	26	Integration denied
India	24	Integration denied
Jordan	21	Integration denied
Saudi Arabia	10	Integration denied

*Πίνακας 9: Συγκεντρωτικά αποτελέσματα ανά χώρα της 5ης έκδοσης MIPEX (πηγή:
<https://www.mipex.eu/play/>).*

Τα αποτελέσματα του παραπάνω πίνακα (Πίνακας 9), παρουσιάζουν την συνολική τιμή του δείκτη MIPEX στην 5^η έκδοση για κάθε μία από τις 56 χώρες που αναλύθηκαν στην εν λόγω έκδοση. Παράλληλα, παρατίθεται και η στήλη «Προσέγγιση στην ένταξη (approach to integration)», η οποία αποτελεί μία προσπάθεια να συνοψιστεί και να αξιολογηθεί η προσέγγιση της κάθε χώρας στο ζήτημα της ένταξης των προσφύγων/μεταναστών, με βάση την αξιολόγηση των πολιτικών ένταξης (Policy Areas) όπως αυτές αποτυπώθηκαν μέσα από τα δεδομένα και τα αποτελέσματα της 5^{ης} έκδοσης. Η διαφορά αυτής από την συνολική τιμή του δείκτη, είναι πως η εν λόγω μορφή αξιολόγησης βασίζεται σε ποιοτική ανάλυση των αποτελεσμάτων των επιμέρους πολιτικών ένταξης ώστε να εξαχθεί το τελικό πόρισμα για κάθε μία από τις 56 χώρες της 5^{ης} έκδοσης και δεν είναι απλά ο μέσος όρος των βαθμολογιών των πολιτικών ένταξης ανά χώρα ο οποίος μπορεί να παρέχει μεροληπτική εικόνα ή να επηρεαστεί η ερμηνευτική του αξία από ακραίες τιμές έστω και σε μία από τις επιμέρους πολιτικές ένταξης σε κάθε χώρα⁴.

Με βάση τα προαναφερθέντα αποτελέσματα της 5^{ης} έκδοσης, οι χώρες που μελετήθηκαν στην έρευνα μπορούν να καταταχθούν με δύο προσεγγίσεις σχετικά με την «απόδοσή» τους στο ζήτημα της ένταξης.

Η πρώτη μέθοδος κατάταξης βασίζεται στην ολική βαθμολογία του δείκτη MIPEX και για την 5^η έκδοση διαμορφώθηκε ακριβώς όπως παρουσιάζεται στον Πίνακας 9.

Η δεύτερη μέθοδος κατάταξης, σε πρώτο στάδιο κατατάσσει τις διαθέσιμες χώρες σε ομοιογενείς ομάδες ως προς το ζήτημα της ένταξης και έπειτα οι ομάδες αυτές κατατάσσονται με βάση την αποτελεσματικότητά τους στο ζήτημα της ένταξης με βάση τόσο την τελική τιμή του δείκτη όσο και την τιμή του μέτρου της «Προσέγγισης στην ένταξη». Με βάση τα αποτελέσματα του πίνακα (Πίνακας 9) για την 5^η έκδοση και την δεύτερη μέθοδο κατάταξης οι 56 χώρες ταξινομούνται στις ακόλουθες ομάδες:

1. Δέκα κορυφαίες χώρες ως προς την ένταξη (μέση τιμή MIPEX: 75).

⁴ Ο μέσος όρος είναι ένα μέτρο που επηρεάζεται αρκετά από ακραίες τιμές, σε βαθμό που μπορεί να «παραμορφωθεί» η συνολική εικόνα αν μία από τις πολιτικές ένταξης παρουσιάσει μία ασυνήθιστα μεγάλη ή μικρή τιμή.

Στην εν λόγω ομάδα κατατάσσονται οι χώρες που απέσπασαν την καλύτερη αξιολόγηση ως προς τις πολιτικές ένταξης των προσφύγων/μεταναστών. Παρουσίασαν μία μελετημένη προσέγγιση στο ζήτημα, μερίμνησαν ώστε να παρέχουν ίσα δικαιώματα και ευκαιρίες τόσο στους πολίτες τους όσο και στους μετανάστες και ο πληθυσμός τους ενημερώθηκε και παροτρύνθηκε να αντιμετωπίσει τους μετανάστες περισσότερο ως γείτονες και μελλοντικούς πολίτες της χώρας τους παρά ως απειλή ή εξωγενές στοιχείο. Χώρες που κατατάχθηκαν στην συγκεκριμένη ομάδα στην 5^η έκδοση είναι ο Καναδάς (80), η Φιλανδία (85), η Νέα Ζηλανδία (77), η Πορτογαλία (81), η Σουηδία (86), η Αυστραλία (65), το Βέλγιο (69), η Βραζιλία (64), η Ιρλανδία (64) και οι Η.Π.Α (73).

2. Χώρες με ολοκληρωμένη ένταξη και αξιολόγηση “slightly favourable (ελαφρώς ευνοϊκή)” (μέση τιμή MIPEX: 60).

Οι χώρες που ανήκουν στην συγκεκριμένη ομάδα παρουσιάζουν μεν μια ολοκληρωμένη και σχετικά αποτελεσματική προσέγγιση σχετικά με το ζήτημα της ένταξης, υπολείπονται όμως των χωρών της προηγούμενης ομάδας. Στις χώρες αυτές οι γηγενείς δεν ενθαρρύνονται πάντοτε στο να αντιμετωπίσουν τους μετανάστες σαν ισότιμα μέλη της κοινωνίας. Χώρες που στην 5^η έκδοση συμπεριλήφθηκαν στην συγκεκριμένη ομάδα είναι η Ισλανδία (56), το Ισραήλ (49), το Λουξεμβούργο (64), η Νορβηγία (69) και η Ισπανία (60).

3. Χώρες με προσωρινή ένταξη και αξιολόγηση “Halfway favourable (σχεδόν ευνοϊκή)” (μέση τιμή MIPEX: 57).

Στις χώρες που κατατάσσονται στην ομάδα αυτή, οι μετανάστες έχουν βασικά δικαιώματα και στις περισσότερες περιπτώσεις τους παρέχονται ίσες ευκαιρίες σε σχέση με τον υπόλοιπο πληθυσμό αλλά δεν τους εξασφαλίζεται με ευκολία η μόνιμη παραμονή στην χώρα. Οι πολίτες αυτών των χωρών, αντιμετωπίζουν τους μετανάστες ως ισότιμα μέλη της κοινωνίας, όμως παράλληλα τους αντιμετωπίζουν ως εξωγενές στοιχείο της κοινωνίας. Οι χώρες της ομάδας αυτής σύμφωνα με τα αποτελέσματα της 5^{ης} έκδοσης είναι η Γαλλία (56), η Γερμανία (58), η Ιταλία (58), η Ολλανδία (57) και το Ηνωμένο Βασίλειο (56).

4. Χώρες με ολοκληρωμένη ένταξη και αξιολόγηση “Halfway favourable (σχεδόν ευνοϊκή)” (μέση τιμή MIPEX: 50).

Οι χώρες της συγκεκριμένης ομάδας καταβάλουν μετρημένη προσπάθεια μέσω των πολιτικών ένταξης τους ώστε να παρέχουν στους μετανάστες ίσα δικαιώματα, ευκαιρίες και μέλλον στην χώρα. Οι χώρες της ομάδας αυτής είναι η Τσεχία (50), η Εσθονία (50), η Νότια Κορέα (56), η Μάλτα (48) και η Τουρκία (43)

5. Χώρες με τυπική ισότητα και αξιολόγηση “Halfway favourable (σχεδόν ευνοϊκή)” (μέση τιμή MIPEX: 49).

Οι χώρες της συγκεκριμένης ομάδας, λαμβάνουν μέτρα για να παρέχουν στους μετανάστες ίσα δικαιώματα σε σχέση με τον υπόλοιπο πληθυσμό και μακροχρόνια παραμονή στη χώρα, αλλά δεν παρέχεται σε αυτούς ίσες ευκαιρίες εν συγκρίσει με τους γηγενείς. Οι πολιτικές ένταξης που έχουν υιοθετηθεί από τις χώρες αυτές ενθαρρύνουν τους πολίτες ως ισότιμα μέλη της κοινωνίας αλλά παράλληλα σαν εξωγενή στοιχεία της κοινωνίας. Οι χώρες που σύμφωνα με τα αποτελέσματα της 5^{ης} έκδοσης ανήκουν στην συγκεκριμένη ομάδα είναι η Αργεντινή (58), το Μεξικό (51), η Σερβία (50), η Νότια Αφρική (48), η Σλοβενία (48) και η Ουκρανία (48).

6. Χώρες με προσωρινή ένταξη και αξιολόγηση “Halfway unfavourable (σχεδόν μη-ευνοϊκή)” (μέση τιμή MIPEX: 48).

Στις χώρες που κατατάσσονται στην ομάδα αυτή, οι πολιτικές για την ένταξη επιφέρουν μετρημένα αποτελέσματα στο να παρέχουν τους μετανάστες με ίσα δικαιώματα και ευκαιρίες σε σχέση με τα υπόλοιπα μέλη του πληθυσμού. Επιπλέον, δεν είναι καθόλου σίγουρο το αν οι μετανάστες θα καταφέρουν να εξασφαλίσουν μακροχρόνια παραμονή στις χώρες αυτές. Οι γηγενείς τείνουν να αντιμετωπίζουν τους μετανάστες σαν εξωγενή στοιχεία και ίσως κατώτερους από αυτούς ιεραρχικά στην κοινωνία. Η Αυστρία (46), η Δανία (49) και η Ελβετία (50) είναι οι χώρες που απαρτίζουν την ομάδα αυτή σύμφωνα με την 5^η έκδοση.

7. Χώρες που δεν έχει επιτευχθεί ένταξη και αξιολόγηση “Halfway unfavourable (σχεδόν μη-ευνοϊκή)” (μέση τιμή MIPEX: 47).

Στις χώρες που κατατάσσονται στη εν λόγω ομάδα, οι πολιτικές ένταξης που υιοθετούνται δεν είναι αποτελεσματικές και έχουν σαν αποτέλεσμα να μην παρέχονται στους μετανάστες ίσες ευκαιρίες και δικαιώματα. Ακόμα και στην περίπτωση που ένας μετανάστης εξασφαλίσει μακροχρόνια παραμονή σε αυτές τις χώρες η κοινωνία τους αντιμετωπίζει ως «κατώτερα μέλη» αυτής και όχι σαν

ισόνομους με τους υπόλοιπους πολίτες. Η Ιαπωνία (47) είναι η μόνη χώρα που σύμφωνα με την 5^η έκδοση εντάσσεται στην συγκεκριμένη ομάδα.

8. Χώρες με τυπική ισότητα και αξιολόγηση “Halfway unfavourable (σχεδόν μη-ευνοϊκή)” (μέση τιμή MIPEX: 43).

Στις χώρες της ομάδας αυτής οι μετανάστες δεν έχουν ίσες ευκαιρίες με τους υπόλοιπους πολίτες, υπάρχει όμως μέριμνα ώστε να έχουν βασικά δικαιώματα και πρόνοια ώστε να δύναται να εξασφαλίσουν μακροχρόνια άδεια παραμονής στην χώρα. Οι γηγενείς πολίτες των χωρών αυτών συχνά αντιμετωπίζουν τους μετανάστες σαν υποδεέστερες μονάδες της κοινωνίας και όχι σαν ισάξιους πολίτες αυτής. Οι χώρες που κατατάσσονται στην συγκεκριμένη ομάδα είναι η Βουλγαρία (40), η Κίνα (53), η Ουγγαρία (43), η Μολδαβία (47), η Βόρεια Μακεδονία (42), η Ρουμανία (49) και η Σλοβακία (39).

9. Χώρες με τυπική ισότητα και αξιολόγηση “Slightly unfavourable (ελαφρώς μη-ευνοϊκή)” (μέση τιμή MIPEX: 39).

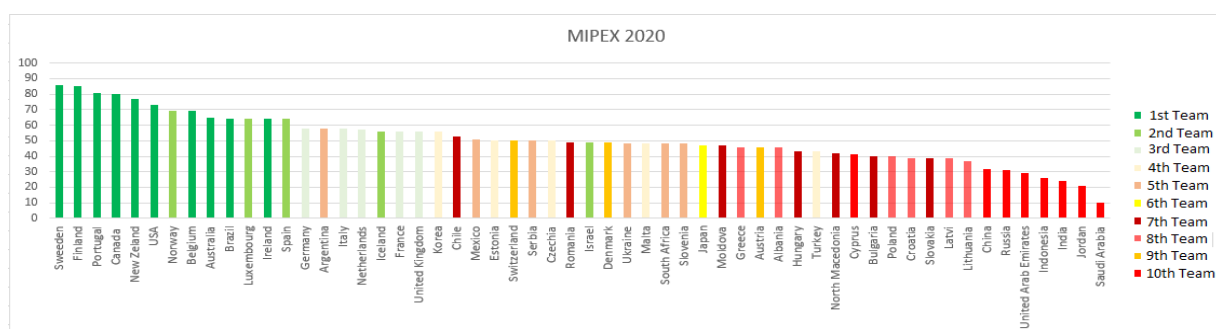
Ο χαρακτηρισμός «τυπική ισότητα» περιγράφει το γεγονός πως στις χώρες της ομάδας αυτής οι μετανάστες δεν παρέχονται με ίσες ευκαιρίες εν συγκρίσει με τον γηγενή πληθυσμό και καταβάλλεται η ελάχιστη προσπάθεια ώστε να έχουν βασικά δικαιώματα και ένα ασφαλές και μακροπρόθεσμο μέλλον στην χώρα. Οι γηγενείς πολίτες των χωρών αυτών συχνά αντιμετωπίζουν τους μετανάστες σαν υποδεέστερες μονάδες της κοινωνίας και όχι σαν ισάξιους πολίτες αυτής. Η Αλβανία (43), η Κροατία (39), η Ελλάδα (46), η Λετονία (37), η Λιθουανία (37) και η Πολωνία (40) είναι οι χώρες που κατατάσσονται στην συγκεκριμένη ομάδα κατά την 5^η έκδοση.

10. Χώρες που δεν έχει επιτευχθεί ένταξη και αξιολόγηση “Unfavourable (μη-ευνοϊκή)” (μέση τιμή MIPEX: 28).

Στην ομάδα αυτή κατατάσσονται χώρες όπου η ένταξη των μεταναστών στην κοινωνία είτε βρίσκεται σε πολύ πρώιμο στάδιο είτε δεν έχει επιτευχθεί καθόλου. Οι πολιτικές ένταξης των χωρών αυτών δεν φαίνεται να προσαρμόζονται στο γεγονός πως η χώρα συγκαταλέγεται στις χώρες που υποδέχονται μετανάστες/πρόσφυγες και όσοι βρεθούν στους εν λόγω προορισμούς ακόμα και αν βρουν έναν τρόπο να εγκατασταθούν μακροπρόθεσμα, δεν απολαμβάνουν ίσες ευκαιρίες και δικαιώματα εν συγκρίσει με τα υπόλοιπα μέλη της κοινωνίας και ο γηγενής πληθυσμός τους

αντιμετωπίζει ως «ξένους» και μη-συνεκτικά κομμάτια της υπόλοιπης κοινωνίας. Στη συγκεκριμένη ομάδα κατατάσσονται η κίνα (32), η Κύπρος (41), η Ινδία (24), η Ινδονησία (26), η Ρωσία (31), η Ιορδανία (21), η Σαουδική Αραβία (10) και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα (30).

Στην συνέχεια, παρουσιάζεται μία γραφική αναπαράσταση (Γράφημα 1) όπου οι 56 χώρες της 5^{ης} έκδοσης έχουν καταταχθεί σε φθίνουσα σειρά με βάση το σκορ που απέσπασαν στην συνολική βαθμολογία του δείκτη MIPEX και ένας κώδικας χρωμάτων (color-coding) έχει υιοθετηθεί ώστε να διαχωρίζονται οι χώρες σε μία επιπλέον διάσταση, αυτή των ομάδων που προέκυψαν από την παραπάνω ανάλυση.

Γράφημα 1: Ραβδόγραμμα αποτελεσμάτων 5ης έκδοσης ανά χώρα (φθίνουσα σειρά) με χρήση κωδικοποίησης χρωμάτων για αποτύπωση των ομάδων.

Βιβλιογραφία

- Παυλόπουλος Β., Ντάλλα Μ., Καλογήρου Σ., Θεοδώρου Ρ., Μαρκούση Δ., Μόττη-Στεφανίδη Φ., *Επιπολιτισμός και προσαρμογή μεταναστών εφήβων στο σχολικό πλαίσιο*, Ψυχολογία, 2009.
- Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2000.
- Πρόγραμμα της Στοκχόλμης*, Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2009-2010 ([Υπ.Εξωτερικών - Πρόγραμμα Στοκχόλμης ΕΕ](#)).
- Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή της Ελλάδος (Ο.Κ.Ε), *Σύγχρονες Διατάξεις για την Ελληνική Ιθαγένεια και την Πολιτική Συμμετοχή Ομογενών και Νομίμως Διαμενόντων Μεταναστών και Άλλες Διατάξεις*, 2007.
- Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, *Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη (Α.Σ.Ε.Τ)*, 2018-2019.
- Αφουξενίδης Α., Σαρρής Ν., Τσακηρίδη Ο., *Ένταξη των μεταναστών: Αντιλήψεις, πολιτικές, πρακτικές*, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, 2012.
- Μαυρίδου Μ., *Προοπτικές κοινωνικής και οικονομικής ένταξης προσφύγων και μεταναστών στην Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση*, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, 2020.
- Λεοντίσης Β., Τσαγκρώνη Β., Βοσινάκης Γ., Γεροδήμος Ρ., Δημοπούλου Δ., Καρυώτης Γ., Σκλεπάρης Δ., *Συγκριτική ανάλυση ένταξης μεταναστών και προσφύγων στην Ελλάδα*, ΔΙΑΝΕΟΣΙΣ Οργανισμός Έρευνας και Ανάλυσης, 2020.
- Μάστορη Α., *Το ευρωπαϊκό υπόδειγμα της ένταξης των μεταναστών*, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, 2022.
- Μπιγιάκη Ν., *Κοινωνική ένταξη των μεταναστών και ανοικτή εξ' αποστάσεως εκπαίδευση στην Ελλάδα*, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο (Ε.Α.Π), 5^ο Διεθνές Συνέδριο για Ανοικτή και Εξ' Αποστάσεως Εκπαίδευση, 2009.
- Γιαννιού Σ., *Η κοινωνική ένταξη των μεταναστών στη χώρα υποδοχής. Η περίπτωση της Γερμανίας και της Ελλάδας*, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (Ε.Κ.Π.Α), 2020.

Γενική Γραμματεία Πληθυσμού και Κοινωνικής Συνοχής, *Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη Πολιτών τρίτων Χωρών*, Υπουργείο Εσωτερικών, 2013 ([Σταρτηγική - Υπ. Εσωτερικών](#))

Στέλιου Μ., *Οι πολιτικές ένταξης μεταναστών και προσφύγων στην Ελλάδα και στην Ε.Ε από το 2015 μέχρι σήμερα*, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, 2021.

Βέικου Μ., Λαλαγιάννη Μ., *Μετανάστευση, κοινωνικές και πολιτισμικές εκφάνσεις*, Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, 2015 ([Ηλεκτρονικό Έντυπο - Kallipos](#)).

Κασμάτη Ε., Παναγιωτοπούλου Ρ., *Μεταναστευτικό και προσφυγικό ζήτημα στην Ελλάδα την περίοδο 2015-2017: Ζητήματα ενσωμάτωσης και κοινωνικής αποδοχής*, Ευρωπαϊκό Κέντρο Αριστείας Jean Monnet – Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (Ε.Κ.Π.Α), 2018 ([Διαθέσιμο στην ακόλουθη σελίδα](#)).

Παναγιωτοπούλου Ρ., *Μεταναστευτικές και προσφυγικές ροές στην Ελλάδα την περίοδο 2015-2017: Μία περιγραφική καταγραφή*, Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών, 2018.

Σταματάκου Ι., *Η ενσωμάτωση των μεταναστών στην Ελλάδα*, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, 2006.

Μαργιλής Ε., *Η περίπτωση της Λιβύης ως «αποτυχημένο κράτος»: Αναλύοντας τις αιτίες της κρατική κατάρρευσης της Λιβύης*, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, 2018.

Μπελά Α., *Επιχειρηματικότητα μεταναστών*, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, 2013.

Καρπαθιωτάκη Μ., *Η μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα από το 2001 και εξής: εξελίξεις και προοπτικές*, Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης, 2007.

Μυλωνάς Χ., *Ένταξη μεταναστών και προσφύγων στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση της Λέσβου μετά το 2015*, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, 2020.

Αϊβαζόγλου Τ. Χ., *Οι επιπτώσεις του μεταναστευτικού φαινομένου στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στην Ελλάδα*, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (Ε.Κ.Π.Α), 2018.

UNHCR, *Σύμβαση του 1951 για το καθεστώς των προσφύγων*, 2018 ([ΣΥΜΒΑΣΗ ΤΟΥ 1951 ΓΙΑ ΤΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ](#)).

UNHCR, *Πρόγραμμα ΕΣΤΙΑ*, 2020 ([Πρόγραμμα ΕΣΤΙΑ](#)).

Καψασκής Κ., *Λιβύη: Η πολιτική κρίση διαρκείας και οι ζώνες επιρροής*, Καθημερινή, 2012.

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο – Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, *Η Ε.Ε εγκαινιάζει την επιχείρηση IRINI για την επιβολή του εμπάργκο όπλων κατά της Λιβύης*, 2020 ([Ευρωπαϊκό Συμβούλιο - Σχέδιο IRINI](#)).

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, *Πρόταση Ψηφίσματος σχετικά με τις συγκρούσεις στην Συρία – 10 χρόνια μετά την εξέγερση*, 2021 ([Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο - Πρόταση Ψηφίσματος](#)).

Migrant Integration Policy Index, *Key findings 2020*, 2020 ([MIPEX 2020 - Key findings](#)).

Migrant Integration Policy Index, *Measuring policies to integrate migrants across six continents*, 2020 ([MIPEX 2020 - fifth edition](#)).

Migrant Integration Policy Index, *Greece key findings*, 2020 ([MIPEX Greece - key findings](#)).

Migrant Integration Policy Index, *MIPEX History*, 2020 ([MIPEX - History](#)).

Migrant Integration Policy Index, *Integration policies: who benefits?*, 2015 ([MIPEX 2015 - fourth edition](#)).

International Organization for Migration, Regional Office Brussels, Migration health Division, *Summary Report on the MIPEX Health Strand & Country Reports*, European Cooperation in Science and Technology, Migration Policy Group, 2016 ([Health Strand Report - 2016](#)).

Καραμπελιάς Γ., *Παγκοσμιοποίηση και μετανάστευση – Η Ελλάδα ανάμεσα στο μεταναστευτικό και τη δημογραφική κατάρρευση*, Εναλλακτικές Εκδόσεις, 2015.

Ρόμπολης Σ. Γ., *Η μετανάστευση από και προς την Ελλάδα – Απολογισμοί και προοπτικές*, Εκδόσεις επίκεντρο, 2007.

Μουσούρου Λ. Μ, *Μετανάστευση και μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα και την Ευρώπη*, Εκδόσεις Gutenberg, 2003.

Δασκαλάκης Δ. Ι, *Εισαγωγή στην σύγχρονη κοινωνιολογία*, Εκδόσεις Παπαζήση, 2004.

Αμοιρίδου Ε., *Από την πολιτική εξέγερση στην εμφύλια διαμάχη. Οι περιπτώσεις: Τυνησία, Αίγυπτος, Λιβύη, Συρία*, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, 2017.

Γεωργιάδης Δ., Πανταζής Β., *Αναγκαστική μετανάστευση στην Ελλάδα – Πολιτική κοινωνικής και επαγγελματικής ένταξης προσφύγων/μεταναστών*, Εκδόσεις Διάδραση, 2020.

Πετρινώτη Ξ., *Η μετανάστευση προς την Ελλάδα – Μια πρώτη καταγραφή, ταξινόμηση και ανάλυση*, Εκδόσεις Οδυσσέας, 1993.

Triandafyllidou A., *Greek Migration Policy: A Critical Note, Review of Modern Greek Studies*, 1996.

Triandafyllidou A., *The Political Discourse on Immigration in Southern Europe: A Critical Analysis*, *Journal of Community and Applied Social Psychology*, 2000.